

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**2008 KÜRESEL KRİZİNİN TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet DEMİR

1250Y75202

İstanbul, Ocak 2015

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**2008 KÜRESEL KRİZİNİN TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet DEMİR

1250Y75202

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Hasan EKEN

İstanbul, Ocak 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Mehmet DEMİR'in "2008 Küresel Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

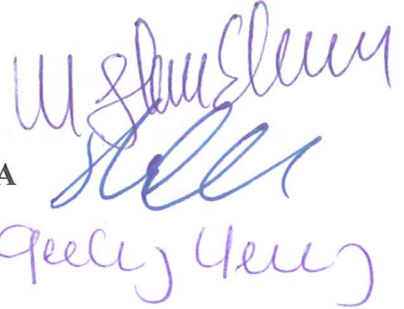
İmza

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Hasan EKEN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serkan ÇANKAYA

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İ. Gökçe KAYA

YRD.

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

2008 yılında meydana gelen ve tüm dünyayı derin bir şekilde etkileyen küresel kriz sonucunda ülke ekonomileri, büyük zararlarla karşı karşıya kalmışlardır. Krizden önce yaşanan canlanma dönemi ve likidite bolluğu sonucunda, ABD başta olmak üzere tüm dünyada kredi bolluğu meydana gelmiştir. ABD konut kredileri piyasasında yaratılan balon giderek büyümeye başlamış ve yaşanan krizin temel sebebi olmuştur. Denetimsiz verilen kredilerin menkul kıymetleştirme yolu ile risklerini diğer piyasalara dağıtması, küreselleşen dünyada krizin çok hızlı bir şekilde yayılmasına neden olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerin finans piyasaları çok büyük sermaye kayıplarına uğramış, ülkeler büyük finans kurumlarını kurtarmak amacıyla çok büyük miktarlarda likidite desteği sağlamışlardır.

Yapılan bu tez çalışmasında ilk olarak, küresel krizin nedenleri ve tüm dünya üzerinde yarattığı sonuçları incelenmiş, özellikle Türkiye üzerindeki üzerinde durulmuştur. Ayrıca banka kavramı ve Türkiye’de bankacılık sisteminin durumu incelenmiştir. Yapılan çalışmanın temel amacı ise küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bankacılık sektörünün verilerine bakıldığında Türk bankacılık sektörünün krizden sınırlı düzeyde etkilendiği sonucuna ulaşılmış, çalışmanın son bölümünde yapılan anket çalışması ile yapılan araştırmanın sonucuna ulaşılmıştır. Bankacılık sektörünün bu başarısının temel sebebi ise, bankaların güçlü sermaye yapısı ve 2001 krizi sonrasında yapılan düzenlemelerin başarıya ulaşmasıdır.

ABSTRACT

As a result of the global financial crisis experienced in 2008, which had a deep impact all over the world, the world economy suffered large losses. The abundance of liquidity and the era of recovery experienced prior to the crisis led to an abundance of loan all over the world and in the USA in particular. The growth of the housing bubble in the USA became the primary reason of the crisis. The reason that the uncontrolled loans spread their risks to other markets by securitisation caused the crisis to spread worldwide in the globalizing world. Finance market faced big capital losses, particularly in developed countries, and the countries supplied big financial houses with vast amount of liquidity to redeem.

In this paper the reasons of the global crisis and its effects on the whole world, particularly on our country, are analyzed in the first place. Also, banking and the case of banking system in Turkey is viewed. The main purpose of this study is to analyze the effects of the global crisis on Turkish banking sector. Considering the data of the banking sector, it is found out that it had a limited effect on Turkish banking sector. The survey carried out in the last part of the study gave clear results for the research. The main reason why banking sector in Turkey wasn't affected seriously is banks had a strong capital structure and the arrangements made after the financial crisis experienced in 2001 had been successful.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİZ VE BANKA

1.1. FİNANSAL KRİZ VE TANIMI.....	3
1.1.1. Finansal Kriz ve Türleri.....	5
1.1.2. Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler.....	6
1.1.2.1. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı.....	7
1.1.2.2. Bretton Woods Sisteminin Çökmesi ve Petrol Şoku.....	9
1.1.2.3. Meksika Krizi.....	9
1.1.2.4. Asya Krizi.....	9
1.1.2.5. Rusya Krizi.....	10
1.1.2.6. Brezilya ve Arjantin Krizleri.....	10
1.1.2.7. 1994 Türkiye Krizi.....	11

1.1.2.8. 2001 Türkiye Krizi.....	12
1.2. BANKA KAVRAMI.....	15
1.2.1. Banka Kavramı ve Tanımı.....	15
1.2.2. Banka Türleri.....	16
1.2.3. Banka Bilançosu.....	18
1.2.3.1. Bilanço'nun Pasif Kalemleri.....	19
1.2.3.2. Bilanço'nun Aktif Kalemleri.....	21
1.2.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi.....	21
1.2.4.1. Kredi Riski.....	22
1.2.4.2. Likidite Riski.....	23
1.2.4.3. Faiz Oranı Riski.....	24
1.2.4.4. Döviz Kuru Riski.....	24
1.2.4.5. Sermaye Yetersizliği Riski.....	24
1.2.4.6. Politik Risk.....	25
1.2.4.7. Operasyonel Risk.....	25
1.2.4.8. Piyasa Riski.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

2.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ.....	26
2.1.1. Cuhuriyet Dönemi ve Sonrası (1923-1960).....	26
2.1.2. 1980 Dönemi Öncesi (1960-1980).....	27
2.1.3. 1980 Sonrası Serbestleşme Dönemi.....	28
2.1.4. 1990 Sonrası Kriz Dönemleri.....	30
2.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GEÇMİŞTEKİ TEMEL SORUNLARI.....	32
2.2.1. Basel Standartlarına Uyumu.....	32

2.2.2. Öz kaynak Yetersizliği.....	33
2.2.3. Ekonomik İstikrarsızlık.....	34
2.2.4. Denetim Yetersizliği.....	35
2.2.5. Risk Yönetimi ile İlgili Problemler.....	35
2.2.6. Politik İstikrarsızlık ve Devlet Kaynaklı Sorunlar.....	36
2.2.7. Teknolojik Gelişmeler.....	36
2.3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZ VE DÜNYA FİNANS PİYASALARI

3.1. 2008 KÜRESEL KRİZİ.....	39
3.1.1. Kriz Öncesi Ekonomik Görünüm.....	39
3.1.2. Mortgage Sistemi ve Krizin Nedenleri.....	42
3.1.3. Konut Kredisi Balonunun Patlaması ve Kriz Süreci.....	44
3.1.4. Krizin Sonrası.....	46
3.2. KÜRESEL KRİZİN DÜNYA FİNANS PİYASLARINA ETKİSİ.....	47
3.2.1. ABD Ekonomisinde Görülen Gelişmeler.....	50
3.2.2. Avrupa’da Görülen Ekonomik Gelişmeler.....	52
3.2.3. Çin Ekonomisinde Görülen Gelişmeler.....	55
3.2.4. Rusya Ekonomisinde Görülen Gelişmeler.....	56
3.2.5. Japonya Ekonomisinde Görülen Gelişmeler.....	57
3.3. KÜRESEL KRİZİN EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	58
3.3.1. Konut Fiyatlarında Düşüş.....	58
3.3.2. Büyüme Oranları.....	59
3.3.3. Dış Ticaret ve Cari Açık.....	61
3.3.4. İşsizlik Oranları.....	63
3.3.5. Enflasyona Etkileri.....	64
3.4. DÜNYA’DA KÜRESEL KRİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER.....	66

3.4.1. Finansal Sektörü Kurtarmaya Yönelik Önlemler.....	66
3.4.1.1. Mevduata Verilen Güvenceler.....	67
3.4.1.2. Sermaye Desteği.....	68
3.4.1.3. Likidite Desteği.....	68
3.4.1.4. Bankaların Borçlarına Verilen Garantiler.....	69
3.4.1.5. Sorunlu Aktiflerin Alımı.....	70
3.4.2. Resesyona Karşı Alınan Önlemler.....	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ

4.1. KÜRESEL KRİZ ÖNCESİ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	73
4.1.1. 2001 Krizi Sonrası Türk Bankacılığındaki Yeniden Yapılandırma.....	73
4.1.2. 5411 Sayılı yeni Bankacılık Kanunu Kapsamında Yapılan Değişiklikler...76	
4.1.3. Küresel Kriz Öncesi Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri.....	78
4.2. KÜRESEL KRİZE KARŞI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ALINAN ÖNLEMLER.....	81
4.2.1. Krize Karşı Tepkiler ve Alınan Önlemler.....	81
4.3. KÜRESEL KRİZ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	83
4.3.1. Finansal Sistemin Görünümü.....	83
4.3.2. Küresel Krizin Türkiye’de Bankalara Etkileri.....	85
4.3.2.1. Krizin Bankaların Aktif ve Pasif Yapısına Etkileri.....	90
4.3.2.2. Kriz Sürecinde Mevduatın Gelişimi.....	93
4.3.2.3. Kriz Sürecinde Menkul Değerler.....	95
4.3.2.4. Kriz Sürecinde Kredilerin Gelişimi ve Sorunlu Krediler.....	97
4.3.2.5. Kriz Sürecinde Mevduat Dışı Kaynakların Gelişimi.....	100
4.3.2.6. Kriz Sürecinde Öz kaynakların Gelişimi.....	101

4.3.2.7. Küresel Krizin Bankaların Karlılıklarına Etkisi.....	105
---	-----

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

5.1. YAPILAN ANKET ÇALIŞMASI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	108
5.2. ANKET ÇALIŞMASININ AMACI VE ÖNEMİ.....	108
5.3. ANKET ÇALIŞMASININ KAPSAMI VE KISITLARI.....	108
5.4. ANALİZ VE BULGULAR.....	109
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	125
KAYNAKÇA.....	128

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. ABD’de Büyük Buhran Sonrasında GSMH (Milyar Dolar) (1928–1934).....	8
Tablo 2. Türkiye'deki Bankaların Temel Bilanço Kalemleri.....	19
Tablo 3. 2008 Küresel Krizi Öncesi GSYH Oranları (%) (2004–2007)	40
Tablo 4. 2008 Küresel Krizi Öncesi Enflasyon Oranları (%) (2004-2007)	41
Tablo 5. 2008 Krizi Öncesi Ödemeler Bilançosu Dengesi (Milyar Dolar) (2004-2007).....	42
Tablo 6. İpotekler ve Subprime İpotek Menkul Kıymetleştirilmesi (Milyar \$) (2001-2006).....	44
Tablo 7. Mortgage Kredi Krizinin Likidite Krizine Dönüşüm Süreci.....	46
Tablo 8. Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları.....	48
Tablo 9. Seçilmiş Ülkelerde Reel Konut Fiyat Değişimi (%) (2006-2009)	59
Tablo 10. Dünya'da Büyüme Oranları (2006-2014)	60
Tablo 11. Dünya'da Mal Ticaretindeki Değişim (%) (2008-2009)	61
Tablo 12. 2008 Küresel Krizi Sonrası Ödemeler Bilançosu Dengesi (Milyar Dolar) (2007-2010)	63
Tablo 13. 2008 Küresel Krizi Sonrası Ülke Bazlı İşsizlik Oranı (%) (2007-2010)...	64
Tablo 14. 2008 Küresel Krizi Sonrası Enflasyon Oranları (%) (2007-2010)	65
Tablo 15. Ülkelerin Aldıkları Önlem Kategorileri	66
Tablo 16. Sektördeki Operasyonel Göstergeler (2002-2007)	78
Tablo 17. Türk Bankacılık Sektörünün Temel Bilanço Kalemleri (Milyar TL) (2002-2007).....	79
Tablo 18. Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Göstergeleri (%) (2002-2007).....	80

Tablo 19. Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Göstergeleri (%) (2001-2007).....	81
Tablo 20. Kriz Döneminde Finansal Sektörün Aktif Büyüklüğü (Milyar TL) (2007-2010)	84
Tablo 21. Kriz Döneminde Finansal Sektörün Karlılık Görünümü (Milyon TL) (2007-2010).....	85
Tablo 22. Türk Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı (Milyar TL) (2008-2013)	91
Tablo 23. Türk Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı (Milyar TL) (2008-2013)	92
Tablo 24. Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Dağılımı (%) (2007-2013)	93
Tablo 25. Özkaynaklar (Bin TL) (2007-2013).....	102
Tablo 26. Sermaye Yeterliliği (%) (2007-2013)	104
Tablo 27. Faiz Gelirleri (Bin TL) (2007-2013)	105
Tablo 28. Gelir Gider Tablosu (Milyar TL) (2007-2013)	106
Tablo 29. Karlılık Oranları (%) (2007-2013)	107
Tablo 30. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri.....	109
Tablo 31. Krizden Etkilenip Etkilenmediği.....	110
Tablo 32. Krizden Ne Düzeyde Etkilenildiği.....	111
Tablo 33. Sektör Karlılık Oranları ile İlgili Veriler.....	111
Tablo 34. Sektörün Krize Karşı Korunması.....	112
Tablo 35. Bankaların Bilançolarını Etkileyip Etkilemediği.....	112
Tablo 36. Bankaların Bilançolarının Ne Derecede Etkilendiği.....	113
Tablo 37. Öz kaynak Yapısının Etkilenip Etkilenmediği.....	113
Tablo 38. Öz kaynak Yapısının Ne Derecede Etkilendiği.....	114
Tablo 39. Banka Kârlılığının Etkilenip Etkilenmediği.....	114
Tablo 40. Banka Kârlılığının Ne Derecede Etkilendiği.....	115
Tablo 41. Tüketici Kredilerinin Etkilenip Etkilenmediği.....	115
Tablo 42. Tüketici Kredilerinin Ne Derecede Etkilendiği.....	116
Tablo 43. Kurumsal Kredilerin Etkilenip Etkilenmediği.....	116

Tablo 44. Kurumsal Kredilerin Ne Derecede Etkilendiği.....	117
Tablo 45. Mevduatların Etkilenip Etkilenmediği.....	117
Tablo 46. Mevduatların Ne Derecede Etkilendiği.....	118
Tablo 47. Takibe Düşen Kredi Miktarındaki Değişim.....	118
Tablo 48. Krize Karşı Hazırlık Dereceleri.....	119
Tablo 49. Kriz Sürecinde Devlet Desteği Derecesi.....	119
Tablo 50. Mevcut Sistemde Bankaların Korunma Dereceleri.....	120
Tablo 51. Mevcut Sistemde Tasarruf Sahiplerinin Korunma Dereceleri.....	121
Tablo 52. Küresel Krizden Fazla Etkilenmemenin Sebepleri	121
Tablo 53. Bankacılık Sektörü Risk Durumu.....	122
Tablo 54. Bankacılık Sektörü Risklerinin Önem Dereceleri.....	123

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Ekonomik Krizin Çeşitleri	4
Şekil 2. Gelişmiş Ülke Borsa Endeksleri.....	49
Şekil 3. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Politika Faiz Oranları.....	50
Şekil 4. ABD'de Bankacılık Sektörü Kredilerin Gelişimi (Milyar euro, %) (2002-2009).....	51
Şekil 5. Avrupa'da Bankacılık Sektörü Kredilerin Gelişimi (Milyar euro, %) (2002-2009).....	54
Şekil 6. Çin'in Döviz Rezervleri (2006–2010)	55
Şekil 7. Türkiye ve Dünya'da Cari Açığın Gelişimi (2002-2009)	62
Şekil 8. Türkiye: Ülke ve Bankacılık Riskinin Birlikte Hareketi (baz puan, bps) (2008-2011)	87
Şekil 9. Kriz Sürecinde Mevduatların Gelişimi (2007-2009)	94
Şekil 10. Toplam Mevduatta TL ve YP Mevduatın Payı (2007-2009)	94
Şekil 11. Menkul Değer Portföyünün Gelişimi (2007-2009)	95
Şekil 12. Mevduatın Krediye ve Menkul Değerlere Dönüşüm Oranı (2007-2009)...	96
Şekil 13. Mevduat Bankalarında Toplam Kredilerin Gelişimi (2007-2009)	97
Şekil 14. TL-YP Kredilerin Gelişimi (Milyon TL) (2005-2010)	98
Şekil 15. Tüketici Kredileri ve Ticari Kredilerin Durumu (Milyon TL) (2005-2010).....	99
Şekil 16. Takipteki Krediler (2005-2010)	100
Şekil 17. Mevduat Dışı Kaynakların Payı (2007-2009)	101
Şekil 18. Toplam Aktifler ve Öz kaynakların Değişimi (2005-2014)	103
Şekil 19. Sektör Sermaye Oranları (2014)	104

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AIG** : American International Group
- ARDL** : Autoregressive Distributed Lag Model
- ATM** : Asynchronous Transfer Mode
- BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- BIS** : Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
- BNP** : Banque Nationale de Paris
- BOJ** : Japonya Merkez Bankası
- CDO** : Collateralized Debt Obligations (Teminatlı Borç Yükümlülükleri)
- CDS** : Credit Default Swap (Kredi Riski Swapları)
- ÇAKV** : Çok Amaçlı Karar Verme
- DİBS** : Devlet İç Borçlanma Senetleri
- FED** : Federal Reserve Bank
- GSMH** : Gayrisafi Milli Hasıla
- GSYH** : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GSYİH** : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GM** : General Motors
- GOÜ** : Gelişmekte Olan Ülke
- HBOS** : Bank of Scotland (İskoçya Merkez Bankası)
- IMF** : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- ING** : International Netherlands Group
- KDV** : Katma Değer Vergisi

KİT	:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD	:	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
SYR	:	Sermaye Yeterliliği
S&P	:	Standard & Poor
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	:	Türk Lirası
TMSF	:	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu
TSB	:	Trustee Savings Bank
TSKB	:	Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası
TOPSIS	:	Technique for Order Preference by Similarity to İdeal Solution
TUSIAD	:	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
USA	:	United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
USD	:	United States Dollars (Amerikan Doları)
VDMV	:	Varlığa dayalı menkul kıymetler
YP	:	Yabancı Para

GİRİŞ

2007 yılında ABD’de başlayan ve 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan küresel kriz nedeniyle, dünya finans piyasaları çok büyük kayıplarla karşılaşmışlardır. Finansal kriz nedeniyle ilk olarak ABD’de kredi işlemleri durma noktasına gelmiş, borsalar çökmüş ve birçok büyük finans kuruluşu iflas etmiştir. ABD’den sonra hızla gelişmiş ülkelere yayılan kriz, 2008 yılının sonlarına doğru gelişmekte olan ülkelerde de etkilerini göstermeye başlamış ve tüm dünyayı sarmıştır. Birçok gelişmekte olan ülkenin finans piyasaları büyük zararlarla karşı karşıya kalmışlardır.

Krizin etkileri yalnızca finans piyasaları ile sınırlı kalmamış, sosyal açıdan da çok büyük zararları beraberinde getirmiştir. Tüm dünyada işsizlik oranları yükselmiş, birçok Avrupa ülkesinde kemer sıkma politikaları uygulanmış ve emekçilere hakları verilmemiştir.

Küresel krizin Türkiye üzerinde de ciddi etkileri olmuştur. Özellikle reel sektör krizden ağır şekilde etkilenmiştir. Sanayi üretim hızları yavaşlamış, işsizlik oranları hızla artmıştır. Bu dönemde ticaret yapan birçok firma iflas etmiştir.

Türkiye’nin finansal açıdan yapısına bakıldığında, bankacılık sektörünün çok önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Yapılan bu tez çalışmasının temel amacı, küresel krizin yukarıda bahsedilen tüm olumsuz gelişmelerinin yanında, Türkiye’deki bankacılık sektörü üzerinde bıraktığı olumsuz etkileri analiz etmektir.

Yapılan bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde, genel olarak tanımlar üzerinde durulmuştur. Finansal kriz kavramı açıklanmış ve geçmişten günümüze kadar geçen süreçteki önemli finansal krizler kısaca ele alınmıştır. 1994 ve 2001 yılında Türkiye’de yaşanan krizlerde incelenmiştir. Ayrıca banka kavramı genel hatlarıyla incelenmiştir. Banka bilançoları ve bankacılıkta risk kavramları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, Türkiye'deki bankacılık sektörü incelenmiştir. Türkiye'deki bankacılığın gelişimi kısaca ele alınmış ve geçmişte karşı karşıya kalınan sorunlar açıklanmıştır. Bu sorunların büyük bölümünün günümüzde artık yaşanmadığı görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, yaşanan küresel kriz detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kriz öncesindeki ekonomik görünüm, krize neden olan faktörler ve krizin gelişmesi incelenmiştir. Kriz sonrasında yaşanan gelişmeler önce seçilen ülkeler bazında ele alınmış, daha sonra tüm dünya çapında ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkileri literatür ve elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir. İlk olarak kriz öncesindeki durum ele alınmış, yeniden yapılandırma ve yeni bankacılık kanunu üzerinde durulmuştur. Krize karşı önlemler ele alınarak, kriz sonrası bankacılık sektörü verileri ile analizler yapılmıştır.

Beşinci ve son bölümde, küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerine etkilerini incelemek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında Türkiye'deki bankalarda çalışan yöneticilere, krizin etkileri ile ilgili sorular yöneltilmiş, verilen cevaplar doğrultusunda krizin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİZ VE BANKA

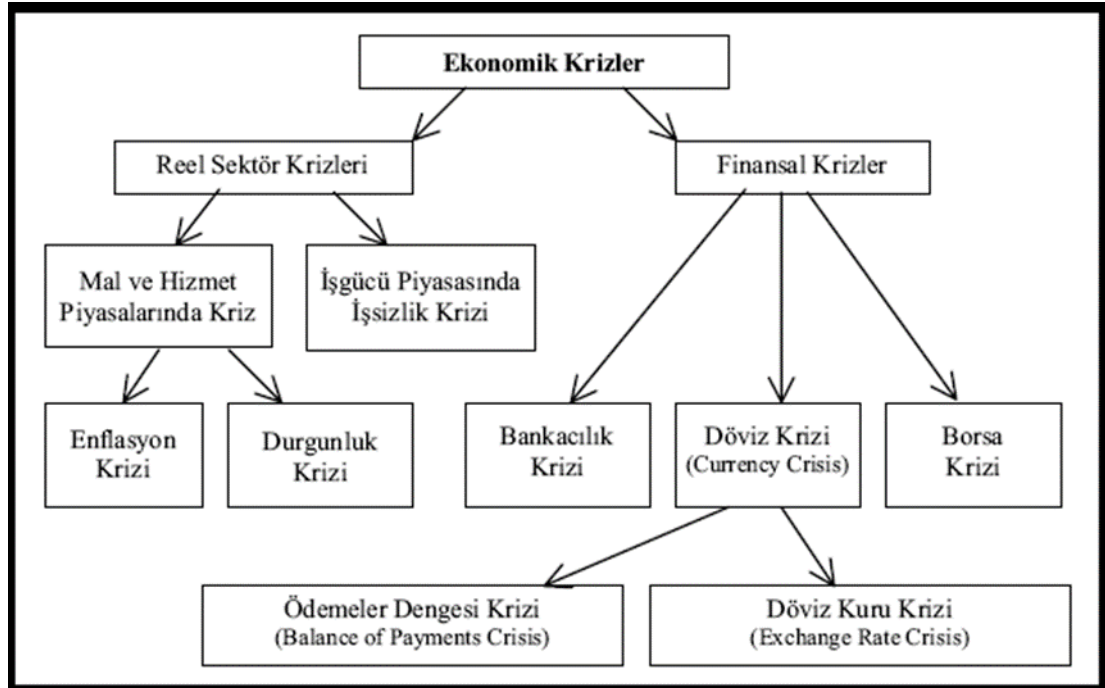
1.1. EKONOMİK KRİZ VE TANIMI

Kriz, mevcut durumda ki düzeni bozan, beklenmedik bir anda ortaya çıkan olumsuzluk durumudur. Kriz kavramı iktisat literatüründe; çöküntü, bunalım, durgunluk, güç dönem ya da buhran gibi terimlere karşılık gelen, genel bir ifadeyle ülke ekonomisini önemli derecede sarsacak ani ve beklenmedik bir durumda ortaya çıkan, genel olayların bir sonucu oluşan, ekonominin mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen olumsuz bir durumdur (Yücel ve Kalyoncu, 2010: 54). Ekonomik kriz, makro ve mikro ekonomik dengeleri bozan bir olaydır. Kriz sürecinde iç talepte daralma, yatırım oranlarında azalma, işsizlik düzeyinin artması ve bunların sonucunda genel olarak refah seviyesinin düşmesi gibi durumlar görülebilir. Bu tür ekonomik olumsuzluk durumlarında, finansal piyasalarda ki belirsizlikler artar, hisse senedi fiyatlarında azalmalar meydana gelir. Bunların sonucunda ise yerli para birimi, yabancı para birimi karşısında değer kaybına uğrar.

Kriz konusunda resesyon ve depresyon gibi kavramların açıklamasının yapılması gerekmektedir. Resesyon, genel olarak bakıldığında durgunluk anlamına gelmektedir. Durgunluk daha önce yakalanmış büyüme oranlarında azalma meydana gelmesidir. Durgunluk, bir ekonomide ki GSYH'daki büyüme hızının sıfıra düşmesi ve ya sıfıra yakın bir değere gelmesi anlamına gelmektedir. Bir ekonomide bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatı açısından değerinin, bir yıl önceki değerle aynı tutarda olması bu ekonominin durgunluk içinde olduğunu gösterir. Böyle bir durumda da yeni iş alanları yaratılmadığından işsizlik artar. Ekonomik sistemde böyle bir durumun resesyon olarak kabul edilebilmesi için, GSYH miktarının iki çeyrek dönem üst üste aynı kalması ve ya azalması gerekmektedir. Bu durgunluk süresinin uzaması ise ekonomik kriz sayılabilir. İki çeyrek dönemden uzun süren

durgunluk durumlarında depresyondan söz edilebilir. Bu açıdan bakıldığında depresyon, resesyonun daha ileri bir aşaması olarak ifade edilebilir. Bu açıklamalara göre depresyonun tanımı, daha önceden ulaşılmış büyüme rakamlarına uzun süre ulaşamaması ve daha düşük düzeyde seyretmesi olarak yapılabilir.

Ekonomik krizler etkilediği sektörler ve krizin oluşmasında ki etkenler açısından ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki “reel sektör” krizleridir. Bu tip krizler, üretimde ve istihdamda meydana gelebilecek olan durgunluklar ve daralmalar şeklinde ortaya çıkabilir. Genel olarak bakıldığında piyasalarda enflasyon ve durgunluk krizleri, istihdam açısından bakıldığında işsizlik krizleri olarak ortaya çıkabilmektedir. İkinci kriz tipi ise “finansal” krizlerdir. Finansal krizler, ekonominin reel kesimi üzerinde olumsuz etki yaratan ve piyasaların etkin bir biçimde çalışmasını engelleyen durumlardır. Finansal krizler, reel sektör krizlerinin yansıması olarak ortaya çıkabilirken, bazı durumlarda krizler doğrudan finans kesiminden başlayıp reel kesimi etkileyebilir.

Şekil 1. Ekonomik Krizin Çeşitleri

(Kaynak: Aykut Kibritçioğlu, Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969-2001, **Yeni Türkiye Dergisi**, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, 2001, s.11.)

1.1.1. Finansal Kriz ve Türleri

Finansal kriz, finans kesiminin alt sektörlerinde para, bankacılık ve dış borç ile ilgili olarak ortaya çıkan ani ve büyük miktarda sorunları nitelendirmekte kullanılmaktadır (Bastı, 2001). Önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin, makro düzeyde devleti, mikro düzeyde ise firmaları ciddi şekilde etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması “Finansal Kriz” dir (Erdoğan, 2002).

Finansal krizler, finansal piyasalardaki dengesizliklerden ve normalin dışındaki değişimlerden meydana gelebilmektedir. Dövizin aşırı değerlenmesi ve ya aşırı değer kaybetmesi, faiz oranlarındaki anormal değişiklikler ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanabilmektedir. Bankalar tarafından verilen kredilerin geri dönüş oranlarında ki düşüşte finans piyasasını sıkıntıya sokabilecek etmenlerdendir.

Bu açıdan bakıldığında finansal krizler, çeşitli faktörlere bağlı olarak finansal piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar ve bunun sonucunda finans piyasalarının gerekli fonksiyonlarını doğru bir şekilde yerine getirememesi olarak tanımlanabilir (Bakkal ve Alkan, 2011).

Finansal Krizler, bankacılık krizleri, döviz krizi ve borsa krizi olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulabilir. Bankacılık krizleri, bankalarda bulunan mevduatların büyük bir kısmının çekilmesi, bankaların verdiği kredilerin geri dönüş oranındaki düşüş, bankaların sermayelerini büyük oranda kaybetmesi, sistemdeki bankalara devletin el koyması gibi sebeplerle ortaya çıkabilir. Bankacılık sisteminde krizin iki aşamalı olarak gerçekleşir. Birinci aşamada, bir veya birkaç banka daha sonra da tüm bankacılık sistemi etkilenir. İkinci aşama krizin tüm sisteme yayıldığı aşamadır. Artan faiz oranları, kredi maliyetleri ve kredi taleplerinin karşılanmasındaki yetersizlikler ekonominin diğer birimlerine de yansımaktadır (Afşar, 2004).

Döviz krizi, para krizi olarak da tanımlanmaktadır. Döviz krizi, döviz kurunda meydana gelen ani değişiklikler ve buna bağlı olarak sermaye hareketlerinin değişmesiyle ortaya çıkmaktadır. Sabit döviz kuru sisteminde sermayenin yabancı

paraya yönelmesi sonucu Merkez Bankasının döviz rezervlerinin azalması durumunda ortaya çıkabilmektedir. Bir ülke parasının üzerindeki özel saldırı şiddetli değer kaybıyla sonuçlanırsa ya da merkez bankası büyük miktarlarda döviz satmak veya faiz oranlarını önemli oranlarda yükseltmek için parayı korumaya zorlanırsa döviz veya para krizi oluşur (Delice, 2003).

Borsa krizi ise, menkul kıymetler piyasalarında ki, fiyatlarda meydana gelebilecek aşırı değişiklikler (düşüşler) sonucunda ortaya çıkmaktadır. En önemli borsa krizi 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrandır.

Borsa krizlerinin temel nedenleri aşağıdaki gibidir (Erdem, 2010: s.136-137);

- Siyasi krizin derinleşmesi ve hükümetin geleceğine dar belirsizliklerin artması,
- Borsada faaliyet gösteren firmaların bilanço yapılarındaki bozulmalar,
- Makro ekonomik dengelerin bozulması,
- Dünya piyasalarında hammadde ve emtia fiyatlarındaki aşırı dalgalanmalar.

1.1.2. Dünyada ve Türkiye’de Finansal Krizler

Dünya’da krizlerin tarihine bakıldığında, kapitalizmin beşiği olan İngiltere’de 1845 yılında görülen kriz bilinen ilk ekonomik krizdir. Bu kriz 10 yıl kadar sürmüştür. İkinci olarak, ABD iç savaşı sonrasında yaşanan, 1873 yılındaki kriz bilinmektedir. Kriz banka batışları ve borsa depresyonu ile başlamış ve reel sektörün büyük bir kısmını etkilemiştir. Kapitalist ekonomik düzende bilinen ilk ve kapsamlı kriz ise 1929 yılında ABD’de başlayıp, 1933 yılına kadar devam eden Büyük Depresyon olarak anılan ekonomik krizdir.

1.1.2.1. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, ülkelerin büyük bir çoğunluğu altın standardı para sistemine sahipti. Ülkeler bu standarda göre para basabiliyordu. Savaştan sonra paraya ihtiyacı olan Avrupa ülkeleri, altın standardı sistemini terk ederek karşılıksız para basmaya başladılar. Karşılıksız para basmanın sonucu olarak, Avrupa ülkelerinde aşırı yüksek enflasyon meydana geldi. Bu yüzden Avrupa ülkelerinin paraları değerlerini kaybetti. Bu dönemde altın standardı sistemine devam eden ABD, yatırımların büyük kısmını ülkesine çekmeye başladı. Öyle ki, dünyadaki altın değerinin yarısına yakın bir miktarı, ABD'nin elinde bulunuyordu. ABD'de biriken bu servet ekonomik büyümeyi hızlandırdı. Böylece menkul kıymet piyasasındaki değerler şişmeye, balonlar oluşmaya başladı. Hükümet altın girişini özendirmek amacıyla, altın standardı sistemini sürdürmüş, deflasyonist politikalar izlemiştir. Bu politikaların sonucunda, fiyat düşüşü nedeniyle ekonomik faaliyetlerde gerileme gözlenmiştir (Eğilmez, 2013).

24 Ekim 1929 yılında New York Borsası'nda, hisse senetlerinde büyük bir düşüş başladı. Amerika'da "Kara Perşembe" adıyla anılan bu günde New York Borsası'nda 16 milyon hisse senedi, değerinin %50-90 altında satılmıştır. Borsadaki düşüşü durdurmak amacıyla bankalar bu hisse senetlerini almaya başladılar. Bu yüzden iflas tehlikesiyle karşı karşıya kaldılar. Borsanın çöküşü ile başlayan bu kriz, reel sektörü de ciddi biçimde etkilemiştir. ABD, milli gelirinin %30'unu kaybetmiştir. İşsizlik oranı %25'e yükselmiş, tüketici fiyatları %27 oranında azalmıştır. Kriz sonucunda uluslararası ticaret hacmi, %50-70 oranında daralmıştır. Bir gün içinde borsanın kaybı 4 milyar dolarında üzerinde olmuş, kriz süresince 4000 adet civarında banka batmıştır.

Tablo: 1. ABD’de Büyük Buhran Sonrasında GSMH (Milyar Dolar)

GSMH (cari fiyatlarla)		GSMH (cari fiyatlarla)	
Yıl	(milyar USD)	Yıl	(milyar USD)
1928	98,7	1935	76,5
1929	104,6	1936	83,1
1930	91,2	1937	91,2
1931	78,5	1938	85,4
1932	58,6	1939	91,2
1933	56,1	1940	100,5
1934	65,5	1941	124,7

Kaynak: Mahfi Eğilmez, **Küresel Finans Krizi**, Remzi Kitabevi, 9.bs. İstanbul, 2013, s.59.

Tablo 1’den görülebileceği gibi, 1929 Buhranı’nın çıktığı ülke olan ve en çok etkilenen ülke ABD’nin GSMH tutarları ciddi şekilde düşmüştür. 1933 yılında 56,1 milyar dolara düşen GSMH bu süreçteki en dip noktadır. Bu yıldan sonra artmaya başlayan GSMH, kriz öncesi seviyeye ancak, 1941 yılında ulaşabilmiştir. Bu tabloya bakıldığında, kriz süreci tek dip fakat çok uzun süreli bir süreç izlemiştir.

1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın nedenleri arasında, gelir dağılımdaki dengesizlik, şirketlerin mali durumları arasındaki dengesizlikler, banka yapılarındaki bozukluklar, ödemeler dengesindeki sorunlar ve altın standardı sisteminde ısrar edilmesi gibi nedenler vardır.

Sonuç olarak, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı kapitalizmin merkezinde büyük bir yara açmış ve sistemi, kendin korumaya yönelik adımlar atmaya, tavizler vermeye zorlamıştır (Çimen, 2007).

1.1.2.2. Bretton Woods Sisteminin Çökmesi ve Petrol Şoku

1971 yılına kadar parasını altın karşılığında basan tek ülke ABD, doları altın değişim standardından çıkararak dalgalanmaya bıraktı. Bu gelişmenin hemen ardından İngiltere Pound'u dalgalanmaya bırakmıştır. Diğer gelişmiş ülkelerinde bu sistemi izlemesi sonucu para sistemi karşılıksız kalmıştır. Rezervlerini arttırmak amacıyla karşılıksız para basan ülkelerin para birimleri, bu gelişmeler sonucunda değerlerini kaybetmişlerdir.

Petrol fiyatları da, dolara bağlı olduğundan, petrol üreticisi olan ülkeler önemli kayıplarla karşılaşmışlardır. Bu sebepler nedeniyle, petrol fiyatları altına endekslenmiştir. Altına endekslenen petrol fiyatlarında, büyük miktarda artışlar yaşanmıştır. 1973-1974 ve 1978-1979 yıllarında petrol fiyatları dört kat artmıştır. Bu fiyat artış şokları başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere, tüm dünyayı etkilemiştir.

1.1.2.3. Meksika Krizi

1994 yılında Meksika'da başlayan bu ekonomik kriz, "peso krizi" ya da "tekila krizi" olarak bilinir. Meksika'nın para birimi Peso'nun ani bir şekilde değer kaybetmesi ile patlak vermiştir. Kriz öncesinde uygulanan gevşek para ve kredi politikaları bu krizin sebeplerinden biridir. Krizden önce ülkeye giren sıcak paranın, yüksek cari açık, politik istikrarsızlıklar, aşırı değerlenmiş kur gibi nedenlerden dolayı, ülkeden kaçışının başlaması sonucunda, Meksika 20 Aralık 1994 tarihinde devalüasyon ilan etmek durumunda kalmıştır. Devalüasyondan önce ülkedeki döviz rezervleri, 26 milyar dolardan, 6 milyar dolara düşmüştür.

1.1.2.4. Asya Krizi

Krizden önceki yıllarda Endonezya, Güney Kore, Malezya, Tayland gibi Doğu Asya ülkeleri yüksek miktarda sermaye akımına uğramışlardır. Yoğun sermaye hareketleri, özellikle de kısa dönemli sermaye hareketleri düzensiz sermaye hareketlerinin göstergesi olabilir (Dinç, 2006). Bu Asya ülkeleri krizden önce incelendiğinde, makroekonomik göstergelerinde bir sorun olmadığı görülebilir. 1997 yılına kadar, yüksek faiz politikaları sayesinde, gelişmekte olan ülkelere yönelen sermayenin büyük kısmı Güneydoğu Asya ülkelerine gidiyordu. Ülkeye giren sıcak

para sayesinde, değerli kıymetlerin fiyatlarında artış eğilimine girdi. Bu ülkelerde yüksek büyüme oranları görüldü. Aşırı şişen sermayenin gayrimenkul sektörüne yönelmesi krizi tetikledi ve Tayland'ın para birimi Baht'ın ani değer kaybıyla patlak veren kriz diğer Doğu Asya ekonomilerine de sıçradı. Kriz sonucunda bölge ülkelerinin ulusal para birimleri , %35 ile %85 arasında değer kayıpları ile karşılaştılar.

1.1.2.5. Rusya Krizi

Rusya ekonomisinde ekonomik bozulmalar 1997 yılında başlamıştır. Mali açıkların büyümesi ve yerli ve yabancı yatırımcılara karşı borçlanmanın aşırı derecede yükselmesi krizin kaynağını oluşturmaktadır. Kriz öncesi dönemde Rusya'da finans ve kredi faaliyetlerindeki yabancı yatırım miktarı oldukça yükselerek yaklaşık %229 oranında artmıştır. Bu dönemlerde Rusya'da bankalara düşük faizlerle (libor artı 1 veya 2) kolayca borç verilmiş, bankalar da bu paraları yüksek faizlerle satmıştır. Ancak dünya petrol fiyatlarındaki düşme ve Rusya'nın dış gelirlerinin %40'ını sağlayan enerji hammaddeleri sebebiyle uğradığı 10 milyar dolarlık zarar, piyasaya verilen kredilerin geri dönüşlerinde sorunlar ortaya çıkarmış, krizi tetiklemiştir (Uludağ,1998:4). IMF'ninde bu dönemde kaynak yetersizliğine girmesi sebebiyle, Rusya'ya verdiği desteği durdurması sonucu, ülke piyasasından kaçışlar hızlanmıştır.

17 Ağustos 1998 yılında Ruble, Dolar karşısında %55 dolayında devalüe edilmiştir. Döviz üzerinden gerçekleşen sermaye yatırımları sınırlandırılmış 90 günlük moratoryum ilan edilmiştir. Kriz sürecinde, reyting değerlendirme kuruluşlarının yorumları ve IMF'nin yanlış politikaları krizi daha da büyütüştür.

1.1.2.6. Brezilya ve Arjantin Krizleri

Rusya krizinin yaydığı güven kaybı nedeniyle, Latin Amerika ülkelerinden olan sermaye hareketleri 1998-1999 yıllarında dönemde artış göstermiştir. Bu kriz nedeniyle sermayenin gelişmekte olan ülkelere çıkışı hızlanmıştır. Brezilya krizinde, yaratılan spekülasyon havasının etkisi büyüktür. Kriz öncesi dönemde büyük oranlı giren sermaye akımı, 1998-1999 yıllarında kaçısa başlamıştır. Portföy yatırımları, 1999 yılında patlak veren krizde yaklaşık 18 milyar dolar azalmıştır. Rusya krizini takip eden üç ayda, Brezilya'nın kaybı 30 milyar doları bulmuştur.

Arjantin 1980’li yıllarda yaşadığı iki kriz sonrasında finansal sisteminde yeniden yapılandırma yoluna gitmiştir. 1990’lı yıllarda yaşanan diğer krizlerden sonra da birçok önlem alan Arjantin ekonomisi, bu önlemlere rağmen yeni bir krize sürüklenmiştir. 1999 yılında yaşanan Brezilya krizinden sonra, Latin Amerika ülkelerinin ekonomileri büyürken, Arjantin ekonomisi 4 yıl sürecek bir resesyona girmiştir. 2001 yılında meydana gelen krizde, IMF ile olan ilişkilerin de payı vardır. IMF’nin dalgalı kur rejimine geçmesini istediği Arjantin, bu teklifi kabul etmeyince, IMF Arjantin’e verdiği desteği durdurmuştur. Bu da ülkedeki sermaye çıkışını hızlandırmıştır. Arjantin Krizi, bir bankacılık krizinin sabit kur rejimini her zaman tehdit edebileceğini göstermiştir (Delice, 2003).

1.1.2.7. 1994 Türkiye Krizi

Türkiye’de artan bütçe açıkları, ödemeler dengesindeki bozulmalar ve döviz kurunun aşırı dalgalanması ekonomideki belirsizlikleri arttırmıştır. 1993 yılının sonlarına doğru meydana gelen ve mali belirsizlikleri arttıran bu sebepler 1994 krizine zemin hazırlamıştır.

1994 krizine doğru giderken ülkemizin bu finansal istikrarsızlığına neden olan faktörler aşağıdaki gibidir (Ardıç, 2004):

- Sosyal güvenlik kurumlarının açıklarının bütçe üzerindeki yükü giderek artıyordu.
- Hükümet düşük faizli borç bulamayınca merkez bankası kaynaklarını kullanmış bu da enflasyonu arttırıcı etkide bulunmuştur.
- 1993 yılında hem kamu açığının hem de yurt içi borç miktarının çok yüksek olduğu görülmekteydi.
- İç borçlanmanın maliyeti çok yüksektir.
- Cari işlemler açığı çok yüksek seviyelere erişmiştir.
- Kısa vadeli sermaye hareketleri çok yüksek seviyelerdedir.
- TL aşırı değerlenmiştir.

Nisan 1994 kararlarının alınmasına yol açan krizin temel sebebi, kamu maliyesinde meydana gelen bozulmanın, ekonomide genel bir iç dengesizliğe yol açması şeklinde değerlendirebiliriz (Alpago, 2002).

1994 yılının başlarında, Türkiye tarihinin en yüksek cari açık oranı ile karşı karşıya kalmıştır. Cari açığın yanında kamu açığı da çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. Türkiye bu makro ekonomik dengesizlikleri daha fazla sürdürememiş ve 1994 yılının Nisan ayında ağır bir ekonomik krizin içine girmiştir. Bu kriz göstermiştir ki; ekonomik sistem sağlam temellere oturtulmamış, üretimde rekabet gücü düşük kalmış, cari açıkta ve kamu bütçe açıklarında olağanüstü artışlar meydana gelmiş ve istikrarlı bir büyüme sağlanamamıştır.

Ekonomide meydana gelen bu gelişmeler sonrasında ekonomiyi yönetenler 5 Nisan 1994 tarihinde yeni bir ekonomik paket açıklamışlardır. Bu ekonomik istikrar programının başlıca hedefleri şunlardır:

- Bütçe açığının kapatılması amacıyla ek vergiler konularak kamu gelirlerini arttırmak,
- Ücretlere yapılacak zam oranlarını enflasyonun altında tutarak, kamu giderlerinde azalmaya gidilmesi,
- TL'nin aşırı değerlenmesinin önlenmesi,
- Hazinesinin çıkardığı kâğıtlara rağbeti arttırmak için başta yüksek faizlerle kâğıtların satılması,
- KİT'lerin zararlarının azaltılması,
- Para piyasalarındaki istikrarı sağlamak amacıyla Merkez Bankası'nın denetim gücünü arttırmak,
- TL'nin değerini düşük tutup ihracatı özendirici adımlar atmak.

Bütün bu önlemlerin ana hedefi enflasyon oranını düşük bir düzeye çekmektir. Bankacılık sektörü bu krizden çok ciddi bir şekilde etkilenmiş ve birçok banka tasfiye sürecine girmiştir. Bu önlemlerin alındığı 1994 yılından sonra yapılan reformlar sürdürülememiş ve geçici bir büyüme sonrası Türkiye tekrar küçülme süreci yaşamıştır.

1.1.2.8. 2001 Türkiye Krizi

Türkiye 1999 yılında ekonomik açıdan iyi bir görünüme sahip değildi. Bu yıl yaşanan 17 Ağustos depreminin de etkisiyle ekonomide daralma meydana gelmişti. Ekonomi %6 oranında küçülmüş, bütçe açıkları artık kapatılamayacak düzeye erişmiş,

enflasyon %70'leri aşmıştı. Türkiye ekonomisi artık bu yüksek enflasyon oranlarını kaldıramaz durumda idi. Bu gelişmeler sebebi ile Türkiye 2000 yılına yeni bir IMF anlaşması ile girdi. Enflasyonu düşürmek amacıyla girilen bu programda, bütçe ve bütçe dışı mali disiplinin sağlanması, döviz kurlarının sabit kur ile belirlenmesi ve özelleştirmelerin hızlandırılması gibi hususlar üzerinde durulmuştur.

Programın açıklanmasının ardından piyasada oluşan olumlu etki sayesinde, faiz oranları çok hızlı bir şekilde düşmüştür. Faizlerin bu kadar hızlı düşüşü, enflasyon ile mücadele açısından tehlikeli bir gelişme olmuştur. Merkez bankasının da, bu olumsuz etkiyi göz ardı etmesinin sonucunda, enflasyon ile mücadele sekteye uğramıştır. Faizlerin %106 dolaylarından %36 düzeylerine hızlı bir şekilde inmesinin ardından, halktaki tüketim isteği de artmaya başladı. Tasarrufa ayrılan kaynaklar, kredi maliyetlerinin ucuzlaması sonucu tüketime kaymaya başladı.

Bu gelişmeler sonucunda, 2000 yılı sonlarına doğru büyüme oranları %7'ye yaklaşmıştı. Bir önceki yılda gerçekleşen %-6,1 dolayında ki büyüme (küçülme) sorunu aşılmış görünüyordu. Büyümenin temel sebebi, faiz oranlarının düşmesi ile birlikte talepte olan artıştır. Talepte olan artışa rağmen enflasyon %69 seviyelerinden, %40 seviyesine gerilemişti. Bu gerileme normalde daha yüksek seviyelerde görülebilirdi fakat faizlerin çok hızlı düşmesi sonucunda talebin artması bu azalmayı yavaşlattı. Bütçe açıkları baskısı yok olmakta ve bütçe faiz dışı fazla vermekteydi. Özelleştirmede yaşanan aksaklıklara rağmen, son derece iyi performans sergilenmekteydi. Tüm bu olumlu göstergelerin yanında, cari açık tüm tahminlerin üzerinde rekora koşuyordu. 200 yılında belirlenen ilk hedef 2.5 milyar dolarken, Haziran ayında bu hedef 4.5 milyar dolara yükseltilmiştir. Yıl sonuna doğru cari işlemler açığı 9.5 milyar dolara çıkmış, tüm tahminlerin üzerinde gerçekleşen bu tutar piyasayı olumsuz yönde etkilemiştir.

Aynı dönemde bankacılık kesiminde meydana gelen yeni düzenlemeler sonucunda, bankalar yıl sonu açık pozisyonlarını kapatmaya çalışıyorlardı. Yabancı bankalarda, aynı çaba içine girdiğinden döviz talebini arttırıyordu. Yeni düzenlemelerinde etkisiyle hızlanan bu açık kapatma işlemleri, bankaların döviz taleplerini arttırmış, bunun sonucunda da faizler hızlı bir şekilde yükselmeye başlamıştır. Faizlerin yükselmesi sonucu ellerindeki hazine kâğıtlarını fonlamak

isteyen bankalar likidite sıkıntısı çekmeye başlamışlardır. Tüm bu olumsuz gelişmeler ve siyasi istikrarsızlık sonucunda, önce Kasım 2000’de bir ekonomik kriz yaşanmış, ardından Şubat 2001’de ikinci bir kriz ortaya çıkmıştır (Yeldan, 2001).Ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler, kısa zamanda reel sektöre de yansımış, işsizlik oranında ciddi artışlar meydana gelmiştir.

2001 krizinden önce de Türkiye’de bulunan bankaların bilançoları iyi bir görünüme sahip değildi. Türkiye’deki ticari bankalar, bağlı şirketlerine piyasa faiz oranlarının altında, yüksek miktarda kredi veriyordu. Bu işlem dolayısıyla kriz sırasında ve ya sonrasında bazı bankalar TMSF’ye devredilmiştir. Kasım 2000 itibariyle bankaların döviz açık pozisyonları yüksekti ve bankacılık sektörü önemli boyutta kur riski yüklenmişti. Bununla beraber bankalar, para ve vade uyumsuzluğu sebebiyle sıkıntı içindeydiler (Çakmak, 2007).

Bu gelişmelerin sonucunda; zayıf sermaye yapısına rağmen, aşırı açık pozisyon taşıyan bankacılık sektörü, görev zararları nedeniyle işlerliğini kaybetmiş kamu bankaları, özelleştirme, yapısal ve hukuki reformlarda gecikmeler, Türk Lirası’nın aşırı değerlenmesi ve cari açığın kritik sınırı aşması karşısında döviz kuru band uygulamasının öne alınarak gerekli müdahalelerin zamanında yapılamaması, başarılı olabilecek bir programın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur (Keyder, 2001). Şubat 2001 yılında başlayan kriz, TL’nin yaklaşık %90 değer kaybetmesine yol açmıştır. Ulusal paranın bu denli yüksek bir değer kaybı, doğal olarak TMSF bünyesindeki bankaların piyasa değerini çok düşürmüştür. Böylelikle, devalüasyon, Fon’daki bankaların satışını yabancı para cinsinden kolaylaştırmış, ancak bunların Türkiye ekonomisine olan maliyetini önemli oranda arttırmıştır (Altay, 2002).

Özetle Türk bankacılık sektöründe 2000 yılı sonu itibariyle 61’i mevduat bankası ve 18’i kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 79 banka mevcut iken, 2001 yılı Eylül ayında mevduat bankalarının sayısı 51’e, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı da 16’ya gerilemiştir. Sistemdeki toplam banka sayısı, 2001 yılı Eylül ayında 67’ye düşmüştür (TCMB, 2001). Bunların akabinde 15 Mayıs 2001 tarihinde yeni bir niyet mektubu gündeme gelmiş ve IMF’in görüşü doğrultusunda yeni bir ulusal program oluşturulmuştur (Arıcan, 2002).

1.2. BANKA KAVRAMI

1.2.1. Banka Kavramı ve Tanımı

“Banka” kelimesi İtalyanca “sıra, tezgâh” anlamına gelen “banco” kelimesinden alınmıştır (Gündüz, 2006: 3). Bankalar, gerçek ve tüzel kişilerden istenildiğinde geri ödenmek üzere topladığı fonları, fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere kredi vasıtası ile borç veren işletmelerdir.

Bankalar, gerçek ve tüzel kişilerden tasarruflarını toplayarak, bunları işletmelere verilen kredi ve benzeri metotlar uygulayarak gelir sağlayacak, ödemelerde aracılık yapacak, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Gündüz, 2006: 3).

Bankalar, piyasanın ihtiyacı olan paranın yaratılmasını sağlayan kurumlardır. Bu kurumlar bunu yapmak için para arzını, mevduat ve kredi mekanizmasını kullanarak arttırmaktadırlar (Dilley, 2008:5).

Yukarıdaki tanımlardan anlaşıldığı gibi bankacılık, kişilerin ya da kurumların ellerinde bulundurduğu paraları belli bir faiz karşılığında ya da faizsiz şekilde toplayıp, bu paraları başka kişi ve kurumlara kredi verme şeklinde kullandırması işlemidir. Bu tanımdan yola çıkarak bankaların en önemli işlevinin mevduat toplama ve kredi verme işlemleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Bankalar topladığı mevduatları, yasalarca belirlenen oranını karşılık olarak ayırdıktan sonra kalan miktarı piyasaya kredi şeklinde tekrar sunar. Bankaların en büyük gelir kaynaklarından birisi, verdiği kredilerden elde ettiği faiz gelirleridir.

Günümüzde bankalar mevduat ve kredi dışında işlemlerinin dışında farklı işlemlerde yaparlar. Bunlar kısaca;

- Ülkedeki kredi ve para politikalarının uygulanmasını destekler,
- Finansal işlemlerde aracılık görevini üstlenir,
- Menkul kıymet alım ve satımı işlemlerini gerçekleştirir,
- Kiralık kasalar sayesinde, kıymetli varlıkların korunmasını sağlar,
- Kredi kartı, banka kartı gibi ödeme kolaylıklarının kullanımını sağlar,
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenir.

Bankaların yaptığı bütün bu işlemler nedeniyle, çok geniş bir tanımla “Bankalar para ticareti yapan işletmelerdir” denilebilir. Bankalar ayrıca, havale, çek, senet işlemlerinin yapıldığı, döviz alım satımının yapıldığı, özel ve kamu kesimin maaşlarının ödenmesine aracılık eden kurumlardır.

Bankalar yalnızca yukarıda belirtilen parasal konularda işlem yapmazlar. Ülke ekonomisinde önemli bir yere de sahiptirler. Ülkedeki finansal yapının güçlü olması bankalar sayesinde olmaktadır. Uzun dönemde makroekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olan kurumlardır. Finansal sistem içerisinde bu kadar önemli olan bankacılık sektörünün, ekonomik sistem ile etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır (Yıldırım, 2004: 12).

1.2.2. Banka Türleri

Bankalar çeşitli ölçütlere göre sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki sermayelerine göre sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmaya göre bankalar, özel sermayeli bankalar ve kamu sermayeli bankalar olmak üzere ikiye ayrılır. Özel sermayeli bankalarda, sermaye paylarının çoğu ya da tamamı, yurt içinde veya yurt dışında bulunan girişimcilere aittir. Kamu sermayeli bankalarda, sermaye paylarının çoğu veya tamamı devlete aittir.

İkinci sınıflandırma ölçütü bankaların sermaye kaynağına göre sınıflandırmalardır. Bankalar sermaye kaynağına göre, ulusal sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere ikiye ayrılır. Ulusal sermayeli bankalar, sermayesinin çoğunluğunun devlete ya da yurt içindeki girişimcilere ait olduğu bankalardır. Yabancı sermayeli bankalar, sermayesinin çoğunluğu yurt dışındaki yabancı uyruklu kişilere ait olan bankalardır.

Bankalar için yapılan sınıflandırmalardan üçüncüsü, bankaların faaliyet alanlarına göre yapılan sınıflandırmadır. Yaptıkları işlere göre yani faaliyet alanlarına göre bankalar aşağıdaki gibidir:

- Merkez Bankaları
- Ticaret bankaları
- Yatırım Bankaları
- Kalkınma Bankaları

Merkez bankaları, Emisyon yetkisine sahip olan bankalardır. Ülke içindeki para arzını kontrol ederler. Bu nedenle merkez bankaları para piyasasını düzenlemek, fiyat istikrarını sağlamak, bankacılık sistemini kontrol etmek, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek gibi önemli fonksiyonlar üstlenirler (Akbulak vd, 2004: 83).

Ticaret bankaları, bankacılık faaliyetlerinin temel fonksiyonlarını yerine getiren bankalardır. Mevduat kabulü, kredi verme işlemleri temel faaliyetlerini oluşturur.

Yatırım bankaları, büyük hacimli işlemler yapan endüstriyel kuruluşlara uzun vadeli sabit sermaye sağlayan ve menkul kıymet ihraç eden mali kuruluşlardır (Parasız, 2000: 124). Yatırım bankaları, devletler ve firmalar için aracılık işlemleri yapan bankalardır. Bu kurumların fon ihtiyaçlarının karşılanması için, menkul kıymet işlemlerini yerine getirirler. Mevduat toplama yetkisine sahip değillerdir.

Kalkınma bankaları, özellikle GOÜ'lerde teknolojiyi kullanarak büyüme, yatırım yapmak için ihtiyaç olan sermayenin sağlanması amacıyla faaliyet gösteren bankalardır. Hükümetler veya uluslararası kurumlar tarafından sağlanan fonlar ve tahvil ihracı yoluyla kaynak temin ederler. Mevduat toplama yetkisine sahip değillerdir (Akbulak vd, 2004: 83).

Bu sınıflandırmaların dışında son olarak bankalar kapsamına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmaya göre bankalar, özel bankacılık, evrensel bankacılık, perakende ve toptancı bankacılık, holding bankacılığı ve kıyı bankacılığı olarak sınıflandırılabilir. Özel bankacılık (Private Banking) olarak adlandırılan hizmet türü, müşterilerin varlıklarının kişilerin belirlediği risk ve beklentilerine göre özel olarak yönetilmesidir. Bankalar müşterinin profilini belirleyerek, onun ihtiyaç ve yatırım tercihlerine göre kişiye özel alternatif ürünler sunmaktadırlar (www.tuketificinansman.net).

Evrensel bankalar, kendi ana ülkelerinde hemen hemen tüm müşteri kitlelerini hedef almakta ve onlara her alanda uygun finansal hizmetler sunmaya çalışmaktadırlar. Kendi ülke piyasalarının dışında ise çoğu faaliyetlerini uluslararası bankacılık, toptancı bankacılık ve menkul kıymet faaliyetleri alanlarında toplayarak, genellikle daha sınırlı bir rekabet profili çizerler. Yabancı piyasalarda nadiren perakende bankacılık faaliyetlerinde buldukları da olur (Walter, 2003:207).

Perakende bankacılık, vadeli vadesiz mevduat işlemleri, çek tahsilatı, havale, kredi kartı işlemleri, tüketici kredileri, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi geniş alanı kapsayan fakat hacim olarak küçük işlemleri kapsar. Toptancı bankacılığı, müşterilerinden gelen büyük tutarlı kredi taleplerini karşılamak için başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından fon sağlayan çok geniş bir iş alanına sahip mali kurumdur. Bu bankalar müşterileri ile yakın ilişki içinde olup hızlı karar alıp uygulayabilen, az sayıda şube ve uzmanla çalışan bankacılık kuruluşlarıdır (Parasız, 2000: 123).

Holding bankacılığı, bir bankanın doğrudan veya dolaylı olarak bir ya da daha fazla bankaya sahip olan, kontrol eden mali kurumlar olarak tanımlanır (Parasız, 2000: 121). Kıyı bankacılığı, off-shore bankacılıkta denir. Ülke dışından gelen fonları, yasal müdahalelerin olmadığı ve verginin az olduğu yerlerde işlem yaparak, bu fonların yine ülke dışından kullandırılmasının sağlanmasıdır.

1.2.3. Banka Bilançosu

Banka bilançosu, bir bankanın belli bir tarihte varlıklarını ve bu varlıklardan sağladığı kaynakları gösteren mali bir tablodur. Bu tabloda bankanın, varlıkları, borçları ve öz kaynakları aktif ve pasif hesaplar şeklinde gösterilir. Bankanın aktif ve pasifini birinci derecede ilgilendirmeyen bilanço dışı hesaplar, müşterilere sağlanan gayri nakdi krediler ile ileride borç veya alacak doğuracak hak ve yükümlülükleri takip etmek amacıyla kullanılan hesaplardır (Güney, 2009: 6-7). Bankaların fon yönetimi adına yaptığı işlemlerin tümü banka bilançolarında izlenmektedir.

Bilanço düzenlenmesinde esas alınan ilkelerin amacı, sermaye sahiplerinin kendilerine ait karı işletmede bırakması ile bu şekilde işletmelerin sağladıkları kaynaklar ve bu kaynaklarla elde edilen varlıkların muhasebede ayrıntılı ve net bir

şekilde gösterilmesidir. Ayrıca bilançonun düzenlenmesinde bu ilkelere uyularak belli bir tarihte işletmenin finansal durumunun ilgililer için gerçeğe uygun olarak yansıtılmasını sağlamaktır (Apak ve Demirel, 2010: 27).

Bilanço net değer esasına göre hazırlanır. Bu nedenle bankanın aktif ve pasif yapısını düzenleyici nitelikteki hesaplar ilgili buldukları kalemlerin altında birer indirim kalemi olarak gösterilir. Bilançonun aktif ve pasif yapısını yansıtan hesaplar kendi aralarında mahsup edilemez (Yıldırım, 2008; 36).

Tablo 2. Türkiye'deki bankaların temel bilanço kalemlerini göstermektedir. Borç bakiyesi veren hesapların bilançonun aktif bölümünde, alacak bakiyesi veren hesapların pasif bölümünde yer alması sağlanır (Yıldırım, 2008; 36).

Tablo 2. Türkiye'deki Bankaların Temel Bilanço Kalemleri

AKTİF	PASİF
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	Mevduat
Alım Satım Amaçlı Menkul Değerler	Para Piyasaları
Bankalar ve Diğer Mali Kurumlar	Alınan Krediler
Para Piyasaları	İhraç Edilen Menkul Kıymetler
Satılmaya Hazır Menkul Değerler	Fonlar
Krediler	Muhtelif Borçlar
Faktoring Alacakları	Diğer Yabancı Kaynaklar
İştirakler	Ödenen Vergi Resim Harç Primleri
Finansal Kiralama Alacakları	Faktoring Borçları
Zorunlu Karşılıklar	Finansal Kiralama Borçları
Muhtelif Alacaklar	Faiz ve Gider Reeskontları
Faiz ve Gelir Tahakkuk ve Reeskontları	Karşılıklar
Maddi Duran Varlıklar	Sermaye Benzeri Kredileri
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Azınlık Hakları
Diğer Aktifler	Özkaynaklar

Kaynak: TBB internet sitesi (2010)

1.2.3.1. Bilanço'nun Pasif Kalemleri

Banka bilançolarında, pasifi oluşturan kalemlerin başlıcaları öz kaynaklar, mevduat, varlığa dayalı menkul kıymetler, menkul kıymet ihraçları, alınan kredilerdir. Bu pasif kalemler bankanın fon kaynaklarını oluşturur.

Pasif toplamı içinde yer alan öz kaynaklar kalemini, bankanın ortaklarının koyduğu sermaye ile sermaye benzeri kalemler ve bankanın cari dönem içinde gerçekleştirdiği kar ve zararlar oluşturmaktadır (Uzunoğlu, 2011: 117). Öz kaynak, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunur. Öz kaynakları oluşturan kalemler, ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve mevduatlarla ilişkisi olmayan karşılıklardır.

Mevduat, Türkiye'deki bankacılık kanununa göre, yazılı ya da sözlü olarak ve ya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız ya da ivazlı istenildiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para şeklinde tanımlanmıştır (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2005). Bankalara yatırılan bu paralar, gelir elde etme ya da güvenli bir biçimde saklama amacıyla yatırılır. Mevduat yatırıldığı anda banka ile parasını yatıran kişi arasında ticari bir ilişki olduğu varsayılır. Vadeli mevduat ve vadesi mevduat olmak üzere ikiye ayrılır. Vadeli mevduatta, mudi bankaya parasını belli bir süre karşılığında, belli bir faiz almak kaydıyla yatırır. Vadesiz mevduat, herhangi bir süre ve faiz ilişkisi olmadan genelde paranın güvenli bir şekilde saklanması amacıyla kullanılan mevduat türüdür.

Varlığa dayalı menkul kıymetler (VDMK), bankanın bilançosunda bulunan alacaklarına ya da duran varlıklarına karşılık çıkarılan menkul kıymetlerdir. İhraç edilen bu menkul kıymetler itfa edilinceye kadar, bunların karşılığını oluşturan alacaklar ve duran varlıklar rehnedilemez, teminat gösterilemez ve hacedilemez (Parasız, 2007: 138).

Bankaların diğer menkul kıymet ihraçları genel olarak borçlanma araçları ve ihraç edilebilecek menkul değerleri kapsar. Bankalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetler, bankalar tarafından üçüncü şahıslara satılan bono, tahvil ve menkul kıymetlerden oluşmaktadır (Uzunoğlu, 2011: 116).

Alınan Krediler, bankaların Merkez Bankasından, yurtiçindeki ve yurtdışındaki bankalardan veya diğer kuruluşlardan kısa, orta ve uzun vadeli sağlanan kredilerdir (Uzunoğlu, 2011: 116). Alınan kredilerin içinde sendikasyon kredileri, seküritizasyon kredileri gibi kalemler mevcuttur.

1.2.3.2. Bilanço'nun Aktif Kalemleri

Banka bilançolarında aktif tarafını oluşturan kalemlerin başında krediler gelmektedir. Krediler, yapılacak olan istihbarat sonucunda gerçek ve tüzel kişilere, yasaları, iç kurallarını ve kendi kaynaklarını da göz önünde bulundurarak teminat karşılığında ya da teminatsız olarak para, teminat ya da kefalet vermek şeklinde tanıdığı olanaklardır (Parasız, 2000: 140). Bankaların en önemli fon kullandığı alandır. Verilen kredilerin riskleri arttıkça. Bankanın elde ettiği getiri de artar. Krediler nakdi ve gayri nakdi krediler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Nakdi krediler, ticari krediler, tüketici kredileri, ihtiyaç kredileri, maddi karşılığı olan krediler, ihracat kredileri, döviz kredileri gibi nakit olarak kullanılan kredilerdir. Bu yüzden likidite açısından en riskli kredi çeşididir. Gayri nakdi krediler teminat mektupları, akreditifler, kabul-aval kredileri gibi nakit olarak kullanılmayan kredilerdir. Bu tür krediler ticari işlemler sırasında doğan risklerin giderilmesi amacıyla kullanılan kredilerdir.

Bankaların aktiflerinde tuttuğu diğer bir kalem “Nakit Değerler” kalemidir. Nakit değerler kalemini, Merkez Bankası'na yatırdıkları zorunlu karşılıklar ve yurtiçi-yurtdışı bankalarda veya para piyasalarında (İnterbank, Takasbank Para Piyasası, Ters Repo işlemlerinden Alacaklar) değerlendirdikleri fonlar Likit Aktifleri oluşturmaktadır (Uzunoğlu, 2011: 110).

Bankaların aktiflerinde bulunan diğer fon kullandırma şekilleri “Yatırım Fonları ve Menkul Değerler Plasmanları, İştirakler, Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Alım” kalemleridir. Yatırım fonları, portföy yönetiminin en iyi şekilde yapılıp, risklerin en uygun şekilde dağılmasını sağlaması açısından yatırımcılar açısından önemlidir. İştirakler, bankaların finansal piyasadaki kuruluşlar dışında bir ortaklıkta, payının bulunması ve bu payın öz kaynaklarının yüzde 15'ini, aşmaması kaydıyla aldığı paylardır. Devlet tahvili ve Hazine bonoları, kamu tarafından ihraç edilir ve ihale yoluyla alınır. Devlet kendi finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanır.

1.2.4. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Risk, kazanç elde etmek amacıyla yapılan yatırımların kazanç yerine zarar etme olasılığıdır. Bankalarda diğer tüm ticari kuruluşlar gibi belli risklerle karşı karşıyadır. Bankaların karşılaştığı riskler likidite riski, kredi riski, piyasa riski, faiz

oranı riski, döviz kuru riski, sermaye yetersizliği riski, politik risk ve operasyonel risklerdir.

1.2.4.1. Kredi Riski

Bankaların verdiği kredilerin, kredi alan kişiler tarafından geri ödenmeme riski vardır. Verilen bu kredilerin geri gelmediği durumda banka tekrar kredi verecek nakdi bulmakta zorlanır. Bankanın aktif değerlerini düşürecek bu durum, bankanın tüm faaliyetlerini etkileyebilir. Bu yüzden kredi riski ticari bankalar için en önemli risk türüdür. Bankanın esas iştiğal konusu olan kredi konusunda ki aksaklıklar, bankanın kapanmasına kadar giden olumsuzluklara sebebiyet verebilir.

Kredi riskinin yönetilmesi sağlıklı bir kredi verme politikasına bağlıdır. Bankalar kredi vereceği kişilerin gelir durumlarını, geri ödeme güçlerini, finansal sicilini iyi araştırdığı durumlarda bu riski minimuma indirebilir. Ticari kredilerde de, vereceği kredi ile yapılacak yatırımın riski göz önünde bulundurulmalıdır. Sorunlu kredilerin artması, bankanın mali yapısını olumsuz etkileyerek, dışarıdaki kredibilitesini de düşürecektir.

Kredi riskinin yönetiminde uygulanan diğer bir işlem farklılaştırmadır. Buna göre bankalar verdiği kredileri farklı sektörden ve farklı yerlerden firmalara vererek kredi sepetini geniş tutmaktadır. Türkiye’de bankacılık kanuna göre, bankanın belli bir risk grubuna açtığı kredi miktarı, kendi öz kaynaklarının yüzde 25’ini aşamaz.

Kredi piyasasında ters seçim ve ahlaki çöküntü gibi riskler mevcuttur. Ters seçim doğru olmayan bilgidен kaynaklanan ve kredi verilme işleminden ortaya çıkan bir problemdir. Ahlaki çöküntü, kredi alan firmanın aldığı krediyi çok riskli işlerde kullanmasıyla ilgilidir.

Kredi riskinin yönetilmesinde yaygın olarak kullanılan uygulamalardan birisi, menkul kıymetleştirmedir. Menkul kıymetleştirme sayesinde, verilen kredilerin riskinin dağıtılması sağlanmıştır. Fakat 2008’de yaşanan küresel krizin çıkmasında payları büyük olan CDS’ler (Credit Default Swap), günümüzde sorgulanmaktadır.

1.2.4.2. Likidite Riski

Likidite riski, bankaların normal işlemleri için gerekli likiditenin yetersizliğidir (Parasız, 2007: 152). Yani bankaların yükümlülüklerini yerine getirmek için, gerekli olarak nakdi karşılayamama durumudur. Bankaya para yatıran kişilerin, bu paraları istedikleri zaman çekme hakkına sahip olması, bankaların doğal olarak likidite riskine sahip olmasına neden olmaktadır. Geçmişte yaşanan finansal krizlerde, mevduatların aynı anda pek çok mudi tarafından çekilmek istenmesi, pek çok bankayı iflasa kadar sürüklemiştir (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 24).

Likidite riskinde önemli noktalardan biri vade uyumsuzluğuna dikkat etmektir. Bankanın kullandığı krediler ile bankanın topladığı mevduatların vade yapılarının birbirine yakın olması risk yönetimi bakımından önem taşımaktadır. Fakat ülkemizde, özellikle uzun vadeli konut kredilerinin payının artmasından sonra vade uyumsuzluğu daha da artmıştır.

Bankalar likidite riskini azaltmak için, topladığı mevduatların yasalarla belirlenen oranını Merkez Bankası'nda tutmak zorundadır. Zorunlu karşılıklardan herhangi bir gelir elde edemeyen bankalar, bu karşılıkları minimum düzeyde tutmak istemektedirler.

Bankaların likidite kaynaklarına bakıldığında;

- Zarara uğratmaksızın, kısa sürede aktifleri sayma, iskonto ettirme ya da rehnetme yeteneği (bilançonun aktif bölümü),
- Piyasalardan ya da daha önce belirlenmiş kredi hattından kısa sürede yeni para sağlama yeteneği (bilançonun pasif bölümü),
- Beklenen fon girişleri ve beklenen fon çıkışlarının karşılıklı olması (bilançonun vade yapısı),

Gibi durumların sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmesi bankaları likidite riskine karşı duyarlı hale getirmektedir (İşcan, 2003: 26).

1.2.4.3. Faiz Oranı Riski

Banka bilançosundaki varlık ve yükümlülükler arasındaki vade ve fiyatlama uyumsuzluğundan kaynaklı olarak faiz oranlarındaki değişimin bankayı uğratmış olduğu zarar faiz oranı riskidir (Altıntaş, 2006: 7).

Faiz riskinin yönetiminde, bir bankanın faiz değişikliklerine duyarlı toplam yükümlülükleri, faiz değişikliklerine duyarlı toplam aktiflerinden fazla ise; faiz oranlarındaki bir artış bankanın karını düşürecek, faiz oranlarındaki düşüş ise bankanın toplam karını arttıracaktır. Faiz riski yönetiminin bankanın faize duyarlı yükümlülük ve aktiflerinin durumuna, piyasaların ve faiz oranları beklentisine göre dikkatle yürütülmesi gerekmektedir (İşcan, 2003: 26).

1.2.4.4. Döviz Kuru Riski

Bankaların bilançolarında bulunan yabancı para cinsinden varlık ve yükümlülüklerin, döviz kurlarındaki dalgalanma sebebiyle bankayı zarara uğratma riskidir. Esnek kur rejimlerinde döviz kuru riski daha fazla tehlike arz etmektedir. Bankalar döviz riskinden etkilenmemek için açık pozisyon vermemeleri gerekmektedir. Yani bilançoda yabancı para aktifleri ile yabancı para pasifleri arasındaki fark sıfır olmalıdır.

1.2.4.5. Sermaye Yetersizliği Riski

Bankaların, faaliyetlerini sağlıklı bir biçimde sürdürmeleri ve oluşabilecek olumsuzluklara, zararlara karşı önlem alabilmeleri için yeterli bir sermayeye sahip olmaları gereklidir (Uzunoğlu, 2011: 185). Bankalar düşük sermaye ile çalışırlar. Bankaların yükümlülükleri, diğer ticari kuruluşlara nazaran sermayelerinin çok üstündedir. Sermaye yeterlilik oranı, bankaların sermaye yetersizliği riskini yok etmek açısından son derece önemlidir. Bir bankanın bilançoda öz sermayesinin negatif olması, bankanın iflas etmiş olduğu anlamına gelmektedir.

1.2.4.6. Politik Risk

Ülke içindeki politik durum ve dünya siyasetinin durumu bankacılık için daima bir risk unsurudur. Siyasette meydana gelecek önemli değişiklikler bankaların yapılarını etkilemektedir. Bankalar ellerinde bulundurdukları devlet tahvilleri karşılığında alacaklarını, devletten tahsil edemez duruma gelebilir. Politik ve ekonomik durum nedeniyle devlet borçlarını ödeyemez duruma gelebilir. Ayrıca çeşitli sebeplerden dolayı, devlet bankacılık sektörüne doğrudan müdahalede bulunabilir.

1.2.4.7. Operasyonel Risk

Banka denetimlerinde aksamalar, banka personelinin dikkatsizliği yüzünde yapılan hatalar, yönetimde yaşanan sorunlar nedeniyle yapılan yanlışlıklar ve teknolojiye bağlı olarak gerçekleşen hatalı işlemler nedeniyle ortaya çıkan risklerdir.

Bankaların çalışanları tarafından da dolandırılmaları ya da hatalı işlemler yoluyla zarar ettirilmeleri mümkündür. Bu yüzden bankadaki idari yapılanmada operasyonel risklere karşı etkin bir denetleme ile ilgili önlemler alınmalıdır. (Er ve Sayım, 2009: 16).

1.2.4.8. Piyasa Riski

Piyasa riski temelde, kredi riski, likidite riski, faiz oranı riski ve döviz kuru risklerinden oluşmaktadır. Faiz oranlarındaki, döviz kurlarındaki veya hisse senedi fiyatlarındaki değişikliklerin bankanın satılabilir varlıkların (bono-tahvil portföyü, borsada işlem gören hisse senetler, döviz varlıkları) değerini düşürmesi nedeniyle karşılaşılabileceği risk türüdür (Altıntaş, 2006: 7). Bankaların bilançolarında bulundurdukları devlet tahvilleri, pay senetleri gibi varlıklar faizdeki dalgalanmalar ve kurdaki değişiklikler sebebiyle piyasa riskiyle karşı karşıyadır. Piyasa riskinden kaçınmanın yolu, devlet tahvili ve diğer borç türevleri gibi enstrümanların, banka bilanço büyüklüklerinin azaltılmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SİSTEMİ

2.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

2.1.1. Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası (1923-1960)

Cumhuriyet ilan edilmeden önce Osmanlı Devleti'nde, milli sermaye ile kurulmuş 21 banka mevcuttur. Fakat bu bankalar faaliyetlerini uzun süre devam ettirememiştir.

Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda ülke savaştan çıkan ülke ekonomisi son derece kötü durumdaydı. Osmanlı Devleti'nden gelen bu ekonomik ve sosyal yapı değiştirilmek isteniyordu. Ekonomiye yön vermek amacıyla 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongre'den bankacılık ile ilgili, ulusal sermayeli bankacılığın geliştirilmesi kararı alınmıştır. Alınan bu kararlar sonrası ilk olarak 1924 yılında Türkiye İş Bankası kurulmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk özel sermayeli mali kuruluşu sayılan İş Bankası'nın görevi gayrimenkul alım-satımı yapmak, her türlü sınaî, ticari işlerle uğraşmak ve bu alanda çalışan işletmelere kredi açmak olarak belirlenmiştir (Şahin,2009: 35).

1923 – 1933 yılları arasında Türkiye'de çok sayıda yerel banka kurulmuştur. Fakat 1929 krizinde bu bankaların çoğu kapanmak durumunda kalmıştır. Bu yıllar arasında sanayi ve maden işlerine kredi sağlamak amacıyla, Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Bu bankanın başarısız olması sebebiyle kapatılıp 1933 yılında Sümerbank kurulmuştur.

1988 yılında Osmanlı döneminde kurulan Ziraat Bankası elden geçirilmiş ve sermayesi arttırılmıştır. 1924 yılında bankaya tarımsal kredi verme yetkisi verilmiştir. 1926 yılında inşaat sektörünün gelişmesi amacıyla kurulan Emlak ve Eytam Bankası, 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür. 1930'lu yıllarda

devletçilik görüşü benimsenmiş, bu dönemde Sümerbank, Etibank, Türkiye Halk Bankası, Denizbank gibi büyük devlet bankaları kurulmuştur.

Bu dönemde açılan diğer banka da, 1931 yılında faaliyetine başlayan T.C. Merkez Bankası'dır. 1930 yılında, 15 milyon sermaye ile anonim şirket statüsünde kurulmuştur. Merkez Bankasının temel amacı, ülkenin iktisadi kalkınmasını desteklemektir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Merkez Bankasına verilen görevler; reeskont oranlarını belirlemek; para piyasasını ve paranın dolaşımını düzenlemek; Hazine işlemlerini yerine getirmek; Türk parasının değerini korumak için hükümetle ortaklaşa tüm önlemleri almaktır (Merkez Bankası, 2011: <http://www.tcmb.gov.tr/>).

İkinci Dünya Savaşı sonrası devletçilik anlayışı yerini özel sektöre bırakmaya başlamıştır. 1945-1959 arasındaki bu dönemde Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Akbank, Pamukbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB) kurulmuştur. Bu dönemde TSKB Türkiye'de sanayi üretiminin artmasına destek olmuştur. 1958 yılında 7129 sayılı Bankalar Yasası kabul edilmiş ve Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Ekonomide ve bankacılık sektöründeki bu olumlu gelişmelere rağmen; 1950'li yılların sonlarına doğru Türkiye ekonomisinin yaşadığı bunalım ve durgunluk, çok sayıda bankanın da kapanmasına neden olmuştur (Akgüç, 1974, 88; Öcal, 1992, 144).

2.1.2. 1980 Dönemi Öncesi (1960-1980)

1960 öncesinde ekonomik büyümenin istikrarsız olması nedeniyle, 1960'lı yıllarda planlı döneme geçilmiştir. 1950'li yıllarda uygulanan liberal politikalar yerini beş yıllık kalkınma planlarına bırakmıştır. Bu dönemde bankacılık sektöründe kalkınma ve yatırım bankalarına önem verilmiş, ticari bankalara ise kısıtlama getirilmiştir. Bu dönemde 5 kalkınma bankası, 2 ticaret bankası kurulmuştur. Dünyada da yaygın olan holding bankacılığı özel sektör yatırımlarını hızlandıracağı düşüncesiyle devlet tarafından teşvik edilmiş ve özel ticaret bankalarının büyük bir bölümü holding bankasına dönüşmüştür (Dinçer, 2006: 85).

1960'lı yıllarda 15 adet banka kapanmış ve tasfiye edilmiştir. Bu dönemde yabancı bankalar da dahil olmak üzere, ticari bankacılık alanında uygulanan politikalar sektöre girişleri engellemiş, böylece mevcut oligopolcü yapı güçlenmiştir. Bu sırada

bölgesel bankaların çoğu kapanmış, çok sayıda küçük banka yerine, az sayıda çok şubeli büyük banka kurulması yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır (Parasız, 2000: 111).

1970'lerin sonlarına gelindiğinde "Ödünç Para İşleri Kanunu" çıkartılmıştır. Bu kanuna göre, bankaların kredi faiz oranlarına kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlama sebebiyle piyasa faiz oranlarının üzerinde faiz oranı ile çalışan kurumların sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bir süre sonra banker denilen bu kurumlar, Türkiye'de ciddi sorun olmuş ve krize neden olmuştur.

2.1.3. 1980 Sonrası Serbestleşme Dönemi

1973 yılında yaşanan petrol krizinin de etkisiyle Türkiye ekonomisi sıkıntılı bir dönem geçirmekteydi. 1980 yılına yaklaşıldığında Türk Ekonomisindeki bunalım ağırlaşmıştır. Enflasyon oranları yükselmiş, ülke döviz sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Yaşanan bu gelişmeler uygulanan kalkınma planlarını da başarısız hale getirmiştir. Bu nedenle 24 Ocak 1980'de yeni bir iktisat politikasına geçilmiş ve bu konuda yeni kararları alınmıştır. Bu kararlar ile birlikte temelde aşağıdaki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Uyar, 2008: 20):

- %32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiş,
- Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alınmış, KİT'lerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılmış,
- Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmış,
- Dış ticaret serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kar transferlerine kolaylık sağlanmış,
- Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri desteklenmiştir.
- İthalat kademeli olarak serbest bırakılmış, ihracat; vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalatçı ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti, sektörlere göre farklılaşan teşvik sistemi ile teşvik edilmiştir.

Alınan bu kararların ardından, yurt içindeki tasarruf oranını arttırmak amacıyla, faiz oranları serbest bırakılmış, bankaların mevduat sertifikası çıkarmasına

izin verilmiştir. Bu uygulama sonrası mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmiş, bankalar arası rekabet artmış, banker denen kurumların sayısı hızla artmıştır. Sektöre giren bankaların sayısında artış gerçekleşmiş, bu sebeple bankaların karlarında düşüş gözlemlenmiştir. Bu rekabet ortamında bankerler, faiz oranlarını daha fazla arttırıp müşteri çekmeye çalışmıştır. Bu faiz yarışı sonunda bankerler, Ponzi Finansmanı adı verilen bir yapıya geçmişlerdir. Bu finansman yapısında bankerler, borç alınan paranın faizini ödemek için daha yüksek faizle borçlanıyorlardı. Bu gelişmelerle birlikte ortaya çıkan faiz yarışı, 1982 yılında finans kesiminde krize yol açmış; küçük banker iflaslarıyla başlayan çöküş, büyük bankerlerin ve bazı küçük bankaların iflası ile devam etmiştir (Köne: 2003).

1980’li yılların bir başka önemli gelişmesi ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde “interbank” piyasasının oluşturulmasıdır (Parasız, 2000, 112). Böylece bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanmasında ve likidite fazlasının değerlendirilmesinde çok büyük kolaylık sağlanmıştır. İnterbank, bankalara kaynak kullanma esnekliği ve kaynakları daha etkin kullanma imkânı verdiği gibi, ekonominin likidite dengesini kurmada da çok yararlı olmuştur (Şahin, 2000, 382-383).

Bu dönemde, 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu oluşturulmuştur. 1983 ve 1984 yıllarında mevduat faiz gelirlerinin stopajları düşürülmüştür. Bankaların alacaklarına karşılık zorunlu karşılık ve krediler için rezerv tutma zorunluluğu getirilmiştir. 1985 yılında ihale yoluyla devlet iç borçlanma Senetlerinin satışına başlanmıştır. 1983 yılında alınan kararla, yurtiçinde ikamet edenlere döviz taşıma serbestliği getirilmiştir. Aynı zamanda bankalarda döviz hesabı açılacak ve yurtdışına döviz transferi yapılabilecekti. 1989 yılında döviz işlemleri tamamen serbest bir hale gelmiştir. Merkez Bankası 1987 yılında açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 yılının Ağustos ayında Döviz Efektif Piyasası oluşturulmuş, 1989 Nisan ayında ise Altın Piyasası kurulmuştur. 1986 yılından düşürülmeye başlanan faiz oranları, enflasyon politikası nedeniyle 1988 yılında tekrar yükseltilmiştir. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden birisi de 1985 yılında yürürlüğe giren yeni bankalar kanunudur.

2.1.4. 1990 Sonrası Kriz Dönemleri

1990'lı yıllara gelindiğinde, bankacılık sisteminde yaşanan krizler, bankaların mali yapısını da ciddi bir şekilde bozmuştur. Ekonomi de buna paralel olarak bozulmuş, likidite krizi baş göstermiştir.

Bu dönemde yaşanan finansal liberalleşme ve serbestleşme sayesinde, bankaların dövizli işlem miktarı ve yurtdışından sağladığı kaynak miktarında artış gerçekleşmiştir. Bankalar yurtdışından sağladığı bu kaynakları, yurtiçindeki yatırımlar da kullanmaktaydılar. Dövizle yapılan bu borçlanma, Türk Lirası cinsinden finansal yatırımlarda kullanılmaktaydı. Kısa vadeli bu sermaye girişi nedeniyle bankaların açık pozisyonlarında artışlar meydana gelmekteydi. Bu açık pozisyonların artması bankaları kur riski ve likidite riskiyle karşı karşıya bırakıyordu. Bu dönemde yurtiçindeki faiz oranlarının yüksekliği sebebiyle firmalar, kredi almak yerine yurtdışından gelen sıcak para ile yatırımlarını gerçekleştiriyordu.

Kriz öncesi dönemde, yurtiçindeki tasarruf oranı çok düşük seviyelerdeydi. Kamu kesimi de, tasarruf oranı çok düşük olduğundan, bankalardan daha çok kaynak talebinde bulunmaya başlamıştı. Tasarruf eğiliminde ki bu gerileme faiz oranları üzerindeki olumsuz etkiyi arttırmaktaydı. Faiz oranlarının artmasını engellemek için yurt dışından alınan borçlar artmış ve Merkez Bankası rezervlerine başvurulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda Türk Lirası değer kazanmış, bu sayede kısa vadeli sermaye girişinde artış meydana gelmiştir. Bu sermaye girişi, kamu kesiminin tasarruf açıklarını kapatmaya yardımcı olduğu halde Türkiye ekonomisinde yaşanan sorunlar daha da artmış ve 1994 yılında ekonomik kriz yaşanmıştır. 1994 bankacılık ve finans krizi, TCMB'nin duruma zamanında ve gerekli ölçüde müdahale edecek kadar rezervi olmaması nedeniyle yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sektörünü ve ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir (Erdoğan, 2002, 129). Yaşanan bu krizin temel nedenlerinden ilki, yüksek faiz oranları, aşırı değerli Türk Lirası ve yurt dışından sağlanan kaynakların ucuzluğu sebebiyle bankaların açık pozisyonlarının aşırı bir şekilde artmasıdır. İkinci neden ise, kamu kesimi ücretlerinde yaşanan artışların yurt içindeki talebi arttırmasıdır.

Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı, bankalar krize büyük açık pozisyonlarda yakalanmışlardı. Bu sebeple yurt içindeki bankalardan bazıları,

borçlarını ödeyemeyip iflas etmiş, 3 banka TMSF'ye devredilmiştir. Ekonomik sistemde yaşanan bu güven kaybını gidermek amacıyla, mevduata %100 sigorta uygulaması getirilmiş ve devlet mevduat sahiplerini güvencesi altına almıştır. Kriz sonrasında bankacılık sektöründe, önemli miktarda küçülme meydana gelmiştir. Genel bir büyüme trendi içerisinde görünen sektör 1994 yılında önemli ölçüde reel olarak küçülmüştür. Daralma özellikle 1994 yılının ilk altı aylık döneminde çok büyük bir şekilde kendini hissettirmiştir. Bu küçülme dış kredi kullanımlarının hemen hemen sıfırlanması, mevduat artışlarının krizi takip eden dönemde negatife dönüşmesi ve sisteme gelen kaynak girişinin tıkanması, vadesi gelen dış kredilerin ödenmesinden kaynaklanmıştır. Küçülme büyük oranda dış kaynağa bağımlı olarak çalışan özel sermayeli bankalarda kendini göstermiştir (Karataş, 2000: 141). Yaşanan bu kriz sebebiyle Türkiye'de 1994 yılında GSYİH %6,5 azalmış, enflasyon %125 oranına yükselmiştir.

1994 krizinde sonra bankacılık sektörü toparlanmaya başlamıştır. Krizi takip eden 3 yıl boyunca, milli gelir artışıyla beraber bankacılık sektörü, büyüme sürecine girmiştir. 1997 yılına kadar devam eden bu olumlu hava Doğu Asya'da ve Rusya'da çıkan krizlerinde etkisiyle tersine dönmüştür. Yurt dışında yaşanan bu krizler Türk Bankacılık sisteminde, öz kaynak ve karlılık sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bankacılık sistemi genelinde zarar edilmeye başlanmış, yurt içinde verilen kredilerde önemli azalmalar meydana gelmiştir.

1999 yılında BDDK'nın görev yetkileri düzenlenmiştir. 1990'lı yıllarda bankacılık sektöründe görülen temel sorunlar şunlardır (Boyacıoğlu, 2003: 524):

- Öz kaynak yetersizliği,
- Küçük ölçekli bankacılık yapısı,
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği,
- Zayıf aktif kalitesi,
- Grup bankacılığı ve risklerin yoğunluğu,
- Kredi ve karşılıklar arasındaki uyumsuzluk,
- Piyasa risklerine aşırı kırılganlık
- Yetersiz iç kontrol sistemi ve risk yönetimi,

2.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GEÇMİŞTEKİ TEMEL SORUNLARI

Türkiye’de uzun yıllardan beri devam eden ekonomik istikrarsızlık, bankacılık sektörünü de olumsuz etkilemektedir. Özellikle 1980 yılından sonra, Türk bankacılık sektöründe yaşanan sorunlar; Basel standartlarına uyum problemi, öz kaynakların yetersizliği, ekonomik istikrarsızlık, denetim yetersizliği, risk faktörü ve politik istikrarsızlık olarak sıralanabilir.

2.2.1. Basel Standartlarına Uyumu

İsviçre’nin Basel kentinde faaliyet gösteren BIS (Bank for International Settlements) bünyesindeki Basel Komitesinin yayınladığı standartlardır. Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi, bankaların denetim ve gözetimine ve piyasa disiplinine ilişkin düzenlemelerden oluşur. 1988 yılında yayınlanan ilk standartlarda, bankalar için asgari sermaye gereksinimleri belirtilmiştir. Basel-1 denen bu standartlarda uluslararası bankaların risk ağırlıklarına göre bulundurması gereken sermaye miktarları belirtilmiştir. Basel-1’deki amaç, bankaların sermaye yapılarını güçlü tutarak, uluslararası finansal sistemin istikrarlı bir yapıya kavuşmasını sağlamaktır. Yayınlanan bu standartlar başta G-10 ülkeleri olmak üzere ülkemizde de kabul görmüştür. Bu standartlara göre, sermaye yeterlilik hesaplamasında kullanılan risk faktörleri kredi riski ve piyasa riskidir. Kredi riski hesaplanırken, OECD’ye üye olan ülkeler ile üye olmayan ülkeler arasında ayırım yapılmaktadır. Kuralların temeli sadece sermaye yeterliliğine dayanmaktaydı. Basel 1’den sonra Türkiye bu düzenlemeyi oluşturan ilk ülkelerdendir. Yapılan düzenlemeye göre bankalardan, sermaye yeterliliğinin kademeli olarak %8’e yükseltilmesi istenmiştir. Bankalar bu düzenlemeye kolay uyum sağlamış fakat kredi riskinin belirlenmesindeki eksiklikler nedeniyle Bankacılık sistemi yine sıkıntıya düşmüştür.

Bu dönemden sonra yaşanan finansal krizler, ortaya çıkan risklerin artması ve finansal sistemin gelişip daha karmaşık hale gelmesi nedeniyle Basel 1 yetersiz kalmaktaydı. Bu yüzden, yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktaydı. İlk düzenlemelerde dikkate alınan kredi riski ve piyasa riskinin yanında operasyonel riski de dikkate alan Basel 2 düzenlemeleri ortaya çıkmıştır. Hesaplamaya dâhil edilen operasyonel risk, sermaye yeterliliğini riske daha duyarlı hale getirmiştir. Bu yeni

düzenlemelerde OECD'ye üyelik ayrımı kalkmış, yerine kredi derecelendirme kuruluşlarından alınan risk dereceleri dikkate alınmıştır. Ayrıca sermaye yeterliliğinin yanında, denetimin ve piyasa disiplininin önemi belirtilmiştir. Türkiye'de Basel 2 standartlarına uyum sağlamak adına 5411 sayılı yeni Bankacılık Kanunu çıkartılmıştır. Bu kanunun temel amacı, finansal sistemin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak, kredi sistemini düzenlemek ve tasarruf sahiplerinin haklarını korumaktır. Bankacılık sistemi standartlara uyum sağlamıştır fakat küresel kriz sebebiyle finansal sistemde yaşanan bozulmalar, düzenlemenin yeniden gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Bu yüzden 2010 yılında Basel 2'ye ek düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerin amacı bankaların sermaye kalitelerini arttırmaktır. Risk faktörleri için likidite ve kaldıraç oranlarını dikkate alarak daha sağlıklı sermaye yeterliliğini hesaplayarak, sistemin ekonomik şoklara duyarlılığını arttırmaktır.

2.2.2. Öz kaynak Yetersizliği

Öz kaynak, banka bilançosunda yer alan aktiflerin yükümlülüklerden arındırılmış kısmıdır. Öz kaynak yapısının güçlü olması, bankanın risklere karşı daha korunaklı olduğu anlamına gelmektedir. Türkiye'de banka sayısı artmasına rağmen, piyasada bulunan küçük ölçekli bankaların çokluğu nedeniyle bankacılık sisteminin öz kaynak yapısı güçlü değildir. Küçük ölçekli bankaların birleşmeleri sağlanarak, aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesiyle öz kaynaklarının artırılması mümkün olabilir (Parasız, 2000: 128).

Türk bankacılığında 1993 yılında Toplam öz kaynakların toplam aktiflere oranı %9,3 düzeyindeyken bu oran 1999 yılında %5,2'ye düşmüştür. Bu da öz kaynak yapısının 1990'lı yıllarda zayıfladığının göstergesidir. 2002 yılında bankacılık sektöründeki toplam öz kaynak miktarı 15 milyar USD'dir. Bu tutar Avrupa Birliği ülkelerinin çok gerisindedir. Aynı yıl bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 130 milyar USD büyüklüğe ulaşmıştır. GSMH miktarı 2002 yılında 180 milyar USD civarındaydı. Yani bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSMH içindeki oranı %72 oranındadır. Bu oranın Avrupa Birliği ülkelerinde %400'leri aştığı görülmektedir.

Bankacılık sektöründe öz kaynak yetersizliğinin bir diğer nedeni de, getiri seviyesi düşük iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür.

İştiraklere yatırılan kaynakların büyük bir bölümü yeterli getiriye sağlayamamıştır (Özkan, 1999: 43).

2.2.3. Ekonomik İstikrarsızlık

Bankacılık sektöründe geçmişten günümüze dek uzanan sorunların başında yüksek enflasyon oranları gelmektedir. Enflasyon oranlarının yüksekliği ülke içinde istikrarsız bir ekonomik yapıya neden olmaktadır. Enflasyonla mücadele programında uygulanan sıkı para politikaları nedeniyle faiz oranlarında artışlar meydana gelmektedir. Yükselen faiz oranları kredi sistemini bozup, bankaların zor duruma düşmesine neden olmaktadır. Yüksek enflasyon ve ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar döviz kuru ve faiz riskini arttırırken, sektör büyük ölçüde nakde dayanan özvarlıklarını enflasyona karşı korumada zorlanmaktadır (Erçel, 2000: 72).

Enflasyonun çok yüksek seyrettiği dönemlerde bankaların kârlarında artış gözlemlenmiştir. Fakat bu artış sadece nominal olarak gözlemlenmekteydi. Bankaların elde ettiği kâr rakamları, enflasyon oranını altında kaldığı için bankalar reel olarak bakıldığında zarar etmekteydiler.

1980 yılından sonra finansal yapıdaki hızlı değişim ve büyüme yanında birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum sebebiyle artan kamu açıkları, aşırı borçlanma şeklinde kapatılmaya çalışılıyordu. Bu yüzden özel sektörün kullanması gereken kaynakların çoğu kamu kesimi tarafından kullanılıyordu. Bankaların bilançolarında kamuya ait menkul kıymetlerin, toplam aktiflere oranı 2002 yılında %45 düzeyine kadar yükselmiştir. Bankacılık sektörünün kredi mekanizması bu sebeplerden dolayı bozulmuştur. Kamu kesiminin aşırı kaynak talebi nedeniyle, yatırımcılara verilecek krediler azalmıştır.

Bir ülkenin makroekonomisinde yaşadığı sorunlar, istikrarsız büyüme oranları, yüksek enflasyon ortamı, yüksek kamu açıkları gibi nedenler bankacılık sistemi için her zaman sorun teşkil etmektedir. Aynı zamanda bankacılık sisteminin yaşadığı sorunlar ülkedeki finansal sistemi direk olarak etkileyerek makroekonomik göstergelerde bozulmaya sebep olabilir.

2.2.4. Denetimin Yetersizliği

Tüm finansal piyasada olduğu gibi bankacılık sisteminde de denetim ve gözetimin önemi büyüktür. Günümüz ekonomik sisteminde her finansal kuruluş kârını maksimize etmek amacıyla işlerini yürütmektedir. Yüksek kâr hırsı zaman zaman yöneticilerin, yasalara aykırı davranışlarda bulunmasına sebebiyet vermektedir. Bankaların, kanun ile belirlenmiş kurallara uymaması, mali tablolarının şeffaf olmaması ve denetiminde yaşanan sorunlar bankacılık sektörünü olumsuz etkilemektedir. Bankaların gözetim ve denetimin dört temel amacı vardır (Yardımcı, 2006: 49):

- Banka iflaslarının gerçek maliyetlerini sınırlamak ve aynı zamanda bankaların fonksiyonlarını icra etmelerine izin vermek,
- İlgili kuruluşlara bir güvenlik ağının sağlanması ile ilgili olarak hükümetin kayıplarını sınırlamak,
- Ahlaki çöküntü problemini sınırlamak, yani güvenlik ağının kötüye kullanılmasını önlemek,
- Makroekonomik istikrarı sağlamaktır.

Türkiye’de 1990’lı yıllarda yaşanan dışa açılma ve serbestleşmeyle beraber çok sayıda banka kurulmuştur. Bu bankaların çoğu, sahipleri tarafında kendi firmalarını finanse etmek amacıyla kurulmuştur. Bu dönemde denetimde yaşanan yetersizlikler sebebiyle bazı bankaların bilinçli bir şekilde içinin boşaltıldığı bilinmektedir. 1994’te yaşanan krizden sonra da gerekli adımlar atılmamış ve bankacılık sisteminde denetim yetersizliği devam etmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda denetim ve gözetim açısından sorunları giderecek yeni yasalar çıkartılmıştır.

2.2.5. Risk Yönetimi ile İlgili Problemler

Bankacılıkta karşılaşılan risklerin yönetimi sistem açısından önem taşımaktadır. Türkiye’de bankacılık sistemi faiz oranı, kur riski ve likidite riskine karşı kırılgan bir yapıya sahiptir. Özellikle 1990’lı yılların ikinci yarısında kamu açıklarının finansmanını kolaylaştırmayı gözeten makroekonomik politikalar bankacılık sektörünün bu riskleri algılamasını ve yönetimini ikinci plana düşürmüştür. Mevduat

sigorta sisteminden kaynaklanan ve sistemden çıkışa ilişkin sorunlar ile gözetim ve denetim kurumlarının idari ve mali özerkliğe sahip olmaması da risk yönetimindeki zayıflıklarda etkili olmuştur (BDDK, 2002: 4).

2.2.6. Politik İstikrarsızlık ve Devlet Kaynaklı Sorunlar

Türk bankacılık sektöründe bulunan bankaların içinde kamusal sermayeli bankalar önemli bir yer tutmaktadır. Banka sayısı bakımından, özel sermayeli bankaların sayısı çok olsa bile, kamu bankalarının aktif toplamları sektörün büyük bir kısmını ellerinde tutmaktadır. Devletin kamu bankalarına müdahale gücünün bulunması nedeniyle bankacılık sistemini de istediği şekilde yönlendirebilir. Kontrol gücünün devlette olması bankacılık sistemini olumsuz etkilemektedir.

Devlet kaynaklı sorunların başında, ülke politikasının istikrarsız bir yapıda olması gelmektedir. Sürekli değişen hükümetler, koalisyon hükümetlerinin başarısızlığı bankacılık sektörünü olumsuz şekilde etkilemiştir. Aynı zamanda devletin koyduğu yanlış kanunlar ve düzenlemeler sistemin gelişmesini engellemiştir.

2.2.7. Teknolojik Gelişmeler

Teknolojideki hızlı gelişmelerle birlikte, Türk bankacılık sektörü, gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerinde yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi mali hizmetler; swap, forward, future, option gibi risk yönetim ürünleri ve internet bankacılığı hizmetlerini sunma aşamasına gelmiştir. Bankacılıktaki yeni uygulamalar sadece finansal alanla sınırlı olmayıp, teknik alandaki gelişmelerden yararlanma da, sektörde önemli bir düzeye ulaşmıştır (Parasız, 2000: 129).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bankacılık sektöründe önemli teknolojik atılımlar meydana gelmiştir. Banka şubelerinde yapılan işlemleri önce ATM'ler yoluyla azaltan bankalar, günümüzde internet bankacılığı sayesinde işlem maliyetlerini indirmişlerdir. Telefon bankacılığı ve internet bankacılığı sayesinde, hem banka çalışanlarının rutin işleri azalmış, hem de önemli bir zaman kazancı meydana gelmiştir. Tüm bu gelişmeler bankacılık sistemi için olumlu olarak gözükse de, özellikle internet bankacılığı için devletin yeterli yasal mevzuatları çıkarmaması gibi nedenlerden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

2.3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ

Ülke ekonomileri için bankacılık sisteminin durumu büyük önem taşımaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanacak olumsuz durumlar, ülkelerin ekonomilerini direk olarak etkilemektedir. Bu durumun tersi de mümkündür. Ekonomide yaşanan olumsuzluklar, bankaları olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Ekonominin iyi bir şekilde işleyebilmesi açısından da bankacılık sistemi çok önemlidir. Bankalar yatırımcılara kaynak sağlar, bu sayede ülke içindeki büyümeyi etkiler. Ayrıca tasarrufların birikmesi için güvenilir bir kurum, ödemelerin yapılabilmesi için güvenilir bir kanaldır. Bunlara ek olarak, bazı bankalar, olumsuz piyasa koşullarında kredi ve likidite imkânları sunmaktadır. Ayrıca bankalar belli konularda hükümetin güvenlik ağına erişmektedir. Bu nedenle bankalarda güçlü bir kurumsal yönetim yer almaktadır (Karaca ve Uğur, 2008: 124).

Bankalar ekonomik sistem içinde aşağıdaki işlevleri sağlarlar (Sayılğan, 2003: 48):

- Fon fazlası olan yörelerden fon açığı olan yörelere kaynak aktararak, ulusal ve uluslararası farkları gidermek.
- Ekonomide fon fazlasını fon talep edene yönlendirmek.
- Toplanan kaynakların; verimli, karlı ve toplumsal açıdan önemli ve öncelikli sektörlerle aktararak kalkınmaya katkıda bulunmak.
- Bireyler açısından kısa süreli ve göreceli olarak düşük miktarda fonları, yatırımların finansmanı için ihtiyaç duyulan uzun vadeli ve büyük miktarda fonlar haline çevirerek, vade ve ölçek dönüşümü sağlamak.
- Kaydi para yaratmak.
- Merkez Bankaları tarafından kullanılan para politikası ile etkinliği arttırmak.
- Geliştirdiği ve uyguladığı ödeme ve kredilendirme yöntemleri ile uluslararası ticaretin gelişimine katkıda bulunmak.
- İzlenen kredi politikası ile gelir ve servet dağılımını etkilemek gibi işlevleri yerine getirmektedir.

Türkiye’de bankacılık sektörü finansal yapı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle 1980 sonrası yaşanan serbestleşme sonucunda banka sayıları hızla artış göstermiştir. Bu da sektördeki rekabeti arttırmıştır. Sektörün aktif büyüklüklerinde görülen büyüme, banka artış hızına erişemediği için, bankaların pastadan aldıkları pay düşmüş ve kârları azalmıştır. Yaşanan krizler bankacılık sektörünü önemli şekilde etkilemiştir. Ancak yapılan düzenlemeler sonucunda, sağlam bir sermaye yapısına kavuşan bankalar, Türkiye ve Dünya ekonomisinde yaşanan olumsuzluklara rağmen ayakta kalmış ve ülke ekonomisini de, bir nevi ayakta tutmayı başarmıştır. Bankacılık sektörü finansal sistemde önemli bir yere sahip olması ile ekonomik kalkınma ve büyüme de kritik rol üstlenmektedir. Bu sektör hem hükümetlerin ilgi odağı konumunda hem de ekonomiyi kalkındırmak için müdahale eden bir sektör konumundadır (Aktaş Şen, 2006: 14).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZ VE DÜNYA FİNANS PİYASALARI

3.1. 2008 KÜRESEL KRİZİ

3.1.1. Kriz Öncesi Ekonomik Görünüm

Küreselleşme ile birlikte kalkan ekonomik sınırlar, dünya ekonomisinin de birbirleriyle entegre olmasını sağlamıştır. Küreselleşme olgusu ekonomide ikili bir yapıyı da beraberinde getirmiştir. Bu ikili yapıda bir tarafta ticarete konu olan mal ve hizmet piyasası, diğer tarafta ise daha çok finansal işlemleri barındıran sanal bir piyasa oluşmuştur. Küreselleşme sonrası finans sektörü, sanayinin önüne geçmiştir. Günümüzde özel ve tüzel kuruluşların ellerinde çok büyük miktarlarda fonlar bulunmaktadır. Bu fonlara sahip olan spekülörler olarak ifade edilen kişi ve kurumlar, kısa vadeli sermaye hareketlerinin bu tür oynaklıklarından yararlanmaya çalışmaktadır (Stiglitz, 2002:117).

2008 krizi öncesi, ABD ekonomisini iki dönem olarak incelemek mümkündür. İlk olarak, 1990 yılında başlayıp 1997 yılına kadar devam eden ve ABD’de düzenli bir büyümenin olduğu dönemdir. Bu dönemde ortalama %3 civarında büyüme oranı yakalanmış, enflasyon alçak seviyelerde tutulmuş ve işsizlik oranı düşmüştür. Bu etkenler altında ABD, yüksek işgücü verimliliğinin de desteğiyle canlanma dönemi yaşamıştır. 2000 yılında ABD ekonomisindeki büyüme hızları yavaşlamıştır. 2001 yılında gerçekleşen terör saldırılarının da etkisiyle, durgunluk artmış, resesyona tehlikesiyle karşı karşıya kalınmıştır. Ekonomide yaşanan bu durgunluğu aşmak amacıyla ekonomide talebi arttırmak gerekmektedir.

Bu yavaşlamadan sonra 2004 ve 2006 yılları arasında ABD ve dünya ekonomisinde çok önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Kriz öncesi incelenecek

ikinci dönem 2001-2006 yılları arasında gerçekleşen dönemdir. Bu dönemde dünya ekonomilerinde aşağıdaki gelişmeler meydana gelmiştir:

- Dünya çapında GSH'ler büyürken, enflasyon oranlarında düşme eğilimi vardır.
- Dünya'da likidite bolluğu yaşandı, faiz oranlarında azalmalar meydana geldi.
- Faiz oranlarının düşük olması nedeniyle, şirketler büyümek için yüksek miktarda borçlandılar.
- Gayrimenkul piyasasında fiyatlar aşırı bir şekilde yükseldi, bunu mal ve emtia fiyatlarında yükselme takip etti.

Tablo 3'te dünyada ve bazı ülkelerde kriz öncesi GSYH oranları gösterilmiştir. Bu dönem içerisinde, Dünya'da ortalama olarak %4'e yakın oranda büyüme gözlemlenmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise daha yüksek oranlı büyümeler gözükmemektedir. Likidite bolluğu içinde geçen bu dönem, tüm dünyada refah artışını da beraberinde getirmiştir.

Tablo: 3. 2008 Küresel Krizi Öncesi GSYH Oranları (%)

	2004	2005	2006	2007
Dünya	4,0	3,5	4,0	3,9
Amerika	3,6	3,1	2,7	2,1
Avrupa	2,2	1,7	3,0	2,7
Asya	8,6	9,0	9,8	10,6
Afrika	6,5	5,9	5,9	6,0
Japonya	2,7	1,9	2,0	2,3
Çin	10,1	10,4	11,6	13,0
Hindistan	8,3	9,3	9,7	9,1
Rusya	7,2	6,4	7,7	8,1
Brezilya	5,7	3,2	4,0	6,1
Türkiye	9,4	8,4	6,9	4,5

Kaynak:<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

Tablo 4’te kriz öncesinde gerçekleşen enflasyon oranlarına bakıldığında, 2007 yılına kadar enflasyon oranlarının düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Dünya ortalaması %4 civarında olmasına rağmen, 2007 yılında enflasyon oranları, bir önceki yıla göre artış trendine girmiş olarak gözükmektedir. Tabloya göre bu artışı bozan tek ülke Türkiye olmuştur. Dünya genelinde enflasyonun yükselişe geçmesi, bu dönemde faiz oranlarının artmasıyla da bağlantılıdır. Krizin ön göstergelerinin gelmeye başladığı görülmektedir.

Tablo: 4. 2008 Küresel Krizi Öncesi Enflasyon Oranları (%)

	2004	2005	2006	2007
Dünya	3,58	3,76	3,69	4,00
Amerika	3,21	3,67	2,20	4,09
Avrupa	2,33	2,29	2,31	2,37
Asya	2,41	2,21	1,63	2,22
Afrika	3,45	3,58	5,76	9,00
Japonya	0,20	-0,40	0,30	0,70
Çin	3,23	1,37	2,03	6,63
Hindistan	4,63	5,31	6,72	5,51
Rusya	11,70	10,90	9,00	11,90
Brezilya	7,60	5,69	3,14	4,46
Türkiye	9,36	7,72	9,65	8,39

Kaynak:<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

Tablo 5’te kriz öncesi dönemdeki ödemeler dengesi tutarları görülmektedir. Tablodaki ülkeler arasında ABD ve Türkiye dışında ki ülkelerin ödemeler dengesi fazla vermektedir. Bu dönemde ABD, tarihinin en büyük açıklarını vermektedir. Büyük miktarda fonlarla, bu cari açıkları finanse etmektedir. ABD’li şirketler, Çin’de yatırıp yapıp, ucuz şekilde ürettiği malları ABD ve Avrupa pazarlarına satmaktaydılar. Ucuz emekle elde ettikleri bu kazançları da ABD Hazine tahvillerine yatırıyorlardı. Ne var ki bu açığın sonsuza kadar gidemeyeceği, ABD ekonomisinde bir düzeltme olması gerektiği de biliniyordu. Yani ABD’nin dış dengesi de bir balon üzerine oturmuş durumdaydı (Eğilmez, 2013: 68).

Tablo:5. 2008 Krizi Öncesi Ödemeler Bilançosu Dengesi (Milyar Dolar)

	2004	2005	2006	2007
Dünya	-0.248	34.760	209.792	310.769
Amerika	-630.491	-747.590	-802.637	-718.094
Avrupa	64.477	-10.529	-44.650	-66.893
Asya	92.905	167.516	289.232	418.334
Afrika	-7.994	-2.769	30.809	9.721
Japonya	172.060	165.690	170.437	210.967
Çin	68.659	160.818	253.268	371.833
Hindistan	0.781	-10.285	-9.299	-8.077
Rusya	59.514	84.443	94.340	77.012
Brezilya	11.679	13.985	13.643	1.551
Türkiye	-14.431	-22.198	-32.193	-38.311

Kaynak: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

3.1.2. Mortgage Sistemi ve Krizin Nedenleri

Küresel kriz, ilk olarak ABD’de başlamıştır. Krizin temelinde yatan en önemli sorun kaynağı, mortgage kredilerinin yapısının bozulmasıdır. Bu büyük sorunun dışındaki nedenleri; faiz yapısının uyumsuzluğu, konut fiyatlarındaki balon artışlar, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev ürünlerinin artması, devletin karşılıksız para basması ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar olarak sıralanabilir (Coşkun ve Balatan, 2009: 16).

Mortgage sistemi temel amacı, vatandaşların kira öder ev sahibi olmasını sağlamaktır. Mortgage sisteminde, belli bir gayrimenkulü almak amacıyla çok uzun vadeli, düşük faizli krediler verilmektedir. Karşılığında ise, bu gayrimenkul kredi veren kuruluşa ipotek edilmektedir. Eğer kredi alan kişi borcunu ödeyemez ise, kredi veren kuruluş gayrimenkulü satma hakkına sahiptir. Krizin temelinde yatan sorun da tam olarak bu noktada gerçekleşmektedir. ABD’de hızla büyüyen gayrimenkul piyasasında, vatandaşların normal gelirleri ile satın alabileceğinden çok daha fazla sayıda konut inşa edilmiştir. Mortgage sayesinde de çok sayıda kişi bu konutları satın almışlardır. Sistem sayesinde talepte yaşanan bu patlama, konut fiyatlarını aşırı bir şekilde şişirmiştir. Bu dönemde ABD’de mortgage piyasası 10 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır.

Mortgage piyasasında asıl sorun, verilen kredilerin sağlıksız bir yapıda olmasıdır. Para hacminin artması ve konut sayısının aşırı yükselmesi sebebiyle bu konutları sattıkları kişilerin mali durumları görmezden gelinmeye başlanmıştır. Öyle ki, konut kredisi alanların gelirleri ve işleriyle ilgili yaptıkları gerçek dışı beyanlar, dikkate alınmamıştır. Bankaların tek amacı konut satışları sayesinde daha fazla miktarda kredi kullandırmaktır. ABD’de dar gelirlilere verilen bu krediler için “subprime” yani “eşik altı” terimi kullanılmaktadır. Eşik altı ipotek kredisi borçluları risklidir, çünkü ancak aldıkları konutların fiyatlarında artış olursa geri ödeme yapabilirler. Bu nedenle de bu krediler özel olarak tasarlanmış ve menkul kıymetleştirilmiş, bazı eski ve yeni araçlarla hem risk dağıtılmaya çalışılmış, hem de yeni karlar elde edilmiştir (Durmuş, 2011: 116). Verilen bu kredilerin faiz yapısı, genelde değişken yapılı faizlerdir. En yaygın faiz sistemi, 2 yıl sabit 28 yıl değişken faiz oranlı olan krediler ve 3 yıl sabit 27 yıl değişken faiz oranlı kredilerdir. Düşük faiz oranları yoksul vatandaşları cezbederek gelirlerinin çok üzerinde borçlanmalarına neden olmuştur. Yükselen ev fiyatları nedeniyle de, servetlerinin arttığına inanıp daha fazla borçlanma yoluna gitmişlerdir.

Mortgage sisteminde yaşanan başka sorun ise menkul kıymetleştirme sebebiyle yaşanmıştır. İpotek kredilerinden oluşan menkul kıymetler, diğer finansal piyasalara satılmış ve balonun daha da şişmesine sebebiyet vermiştir. Yaratılan bu menkul kıymetlerin dışında, risklerin transferi amacıyla yaratılan finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Teminatlı Borç Yükümlülükleri (CDO) ve Kredi Riski Swapları (CDS) adı verilen finansal araçlar sayesinde, verilen ipotek kredilerinin riski ABD’de ve yurtdışında bulunan finansal kuruluşlara transfer edilmiştir. Tablo 6’ya bakıldığında, eşik altı kredilerin krizin yaklaştığı yıllarda yükseldiği görülmektedir. 2006 yılına gelindiğinde toplam ipotek kredilerinin %20’lik kısmı, düşük gelir düzeyindeki vatandaşlara verildiği görülmektedir. Daha da önemlisi, 2006 yılında bu eşik altı kredilerin %80’i menkul kıymetleştirme yoluyla diğer piyasalara satılmıştır. Bu sayede risk bütün dünyaya yayılmıştır.

Tablo: 6. İpotekler ve Subprime İpotek Menkul Kıymetleştirilmesi (Milyar \$)

Yıllar	Toplam İpotek	Subprime İpotek	Subprime Toplam İpotek %	Subprime Dayalı Çıkarılan Menkul Kıymetler	Subprime İpoteklerin Menkul Kıymetleştirme Oranı %
2001	2.215	190	8,6	95	50,4
2002	2.885	231	8,0	121	52,7
2003	3.945	335	8,5	202	60,5
2004	2.920	540	18,5	401	74,3
2005	3.120	625	20,0	507	81,2
2006	2.980	600	20,1	483	80,5

Kaynak: <http://www.nber.org/papers/w14398.pdf>, E.T. 12.03.2010

Küresel krize neden olan diğer bir faktör de küresel likidite bolluğudur. Tüm dünyada yaşanan bu refah döneminde kredi miktarları artmış, gayrimenkul ve mal fiyatları da yükselmiştir. Bolluk nedeniyle bazı ekonomik sorunlar göz ardı edilmiş ve gerekli önlemler alınmamıştır. Aşırı şekilde büyüyen tüketici kredisinin etkisiyle risklerin dikkate alınmaması, bu risklerin dağıtımını sırasında büyüyen türev ürünler piyasası ve gerekli finansal düzenlemelerin yapılmaması krize ortam hazırlamıştır.

3.1.3. Konut Kredisi Balonunun Patlaması ve Kriz Süreci

İpotekli konut kredilerine dayanan kredi balonu, ancak röfinansmanla, bu da konut fiyatlarındaki artışın devam etmesiyle sürdürülebilirdi. Diğer yandan, konut fiyatlarında o dönemde görülen bu yükselme, üretimden sağlanan değer artışının çok üzerindedir. Bu durum, konut köpüğünün tam olarak nedenidir (Durmuş, 2011: 126).

Konut fiyatlarının sürekli yükselmesi sebebiyle, konut piyasasında oluşan gerçek dışı fiyatlar fark edilmiyordu. Bu da oluşan köpüğü daha da büyütüyordu. Kriz dönemi yaklaşırken, konut fiyatları yükselmeye devam etseydi, krizin çıkması ertelenebilirdi. Fakat Haziran 2007'ye kadar sürekli yükselen konut fiyatları endeksi, devam eden iki ay boyunca sabit kalmıştır. 2007 yılının son aylarında ise, bir önceki yıla göre düşüşler başlamıştır. Ekim 2007 yılında, ABD genelinde konut fiyatları endeksi, %6,7'lik bir düşüş yaşamıştır. Konut fiyatlarının düşmesinin en önemli

sebeplerinden biri, ABD’de yükselen enflasyonla mücadele için faiz oranlarının yükseltilmesidir. 2001 yılında %1,75 olan faiz oranları, 2006 yılının son ayında %5,25’e yükseltilmiştir.

Eşik altı kredilerinin, faiz yapıları önceden de belirtildiği gibi genelde değişken yapılu faiz oranlarından oluşuyordu. Faiz oranlarının artması sebebiyle, 2 ya da 3 yıl sabit, geri kalanı değişken faiz yapılu bu kredilerin geri ödemelerinde sıkıntılar yaşanmaya başlandı. Verilen krediler ipotek karşılığı olması nedeniyle, kredi taksitlerini ödeyemeyen vatandaşların konutlarına kredi kuruluşları el koymaya başladı. Bankaların, kendi zararlarını kurtarmak için satışa çıkardığı ipotekli konutlar, piyasadaki konut fiyatlarının da düşmesine sebep olmuştur. Konut fiyatlarının düşmesi ile birlikte, kredi kullananlar yeniden kredi kullanamaz duruma geldi. Bu yüzden sistemde röfinansmanda yapılamadı. El koyduğu konutları satışa çıkaran bankalar, fiyatlarında ki düşüş sebebiyle ciddi zararlar ettiler.

2006-2007 yıllarında önce konut sahipleri, Temmuz 2007’den sonra bu konutların değeri üzerinden menkul kıymet yaratıp satanlar, ticaretini yapanlar, riskini sigortalayanlar, yani tüm finans sektörü çöktü (Durmuş, 2011: 129). Bu çöküşlerden en önemlileri, ABD’de Lehman Brothers ve Bear Stearns’ın çöküşleridir. Türev ürünler piyasasının yardımı ile tüm dünyaya dağılan risklerin yapısı da tam olarak denetlenemediğinden finansal araçlar işlem yapmamaya başladılar ve finansal sistem kilitlendi.

Söz konusu olaylara bakıldığında görülmektedir ki; krizin en tipik özelliği kredi patlaması ve varlık fiyatlarının (özellikle konut fiyatlarının) şişkinliğidir. Bu durum konut piyasasında büyük fiyat şoklarının olasılığının artmasına neden olmuştur. Neticede varlık fiyatlarının (konut fiyatlarının) düşmesine neden olan şoklar likiditenin önemli derecede azalmasıyla sonuçlandı (Yılmaz, Gayğusuz, 2009: 5). Yani, konut kredisi ile başlayan bu kriz kısa sürede dünya çapında ciddi bir likidite krizine dönüşmüştür. Kriz sürecinde, birçok ülke borç krizine girmiştir.

Tablo 7. Mortgage Kredi Krizinin Likidite Krizine Dönüşüm Süreci

2007 Temmuz	2007 Ağustos	2007 Eylül	2007 /C4 ve Sonrası
Subprime/Kredi Krizi	Likidite Krizi	Kredi ve Likidite Krizi Devam Ediyor	
*Piyasalar subprime kredi ödemelerinin yapılmamasıyla şoka girdi. *Subprime kredilerine dayalı finansal ürünler tekrar değerlendirildi *Yüksek profili olan yatırımcılar zarar kaydetti. *Yatırımcılar riskten kaçınmaya başladı. *Kredi riskleri yeniden fiyatlandı. *Yatırımcılar nakit varlıklarını sattı.	*İlk kredi sorunları sonuçlarını göstermeye başladı. *Risk iştahı azaldı. *Yatırımcılar varlığa dayalı finansman bonusu almakta isteksiz davrandı. *Kısa vadeli finansman talepleri oluştu. *Bankalar talepleri karşılamak için nakit tutmaya başladı. *3 aylık LIBOR oranları yükseldi. *Borçlanma maliyetleri etkilendi.	*Likidite açığı devam etti *Bankalar hala kısa vadeli borçlanmaya devam etti ve dönem faizlerini yükseltti. *Yeni kredi kullanıcıları için koşullar sıkılaştırıldı. *ECB, FED ve BOE gecikmeli olarak acil likidite sağladı. *FED Faizleri %0,5 puan indirdi.	*Yüksek dönem faizleri. *Spekülatif davranışlar kredi kullananları olumsuz etkiledi. *Tüketiciden kaynaklanan riskler azaldı. *Merkez bankası yardımlarını tahmin etmek kolaylaştı.

Kaynak: BDDK, ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, Sayı:3, 2008, s.1.

3.1.4. Krizin Sonrası

Kriz sonrasında dünyadaki ekonomik görünüme bakıldığında, özellikle gelişmiş ülkelerin bu krizden ağır yaralar aldığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan sorunlar, bu ülkeler ile ticari ve finansal bağlantıları bulunan gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir. GOÜ'lerde büyüme oranları ciddi şekilde düşmüştür. ABD, İngiltere, Japonya, Fransa gibi gelişmiş ülkelerde istihdam oranlarında ciddi düşüşler gözlemlenmiştir.

Kriz, ABD piyasasında ki eşik altı kredilerden kaynaklanan sorunlar yüzünden başlamış, 2008 yılının son çeyreğinde bütün dünyaya yayılmış ve küresel kriz halini almıştır. Bu kriz nedeniyle dünyada binlerce firma iflas etmiş, milyonlarca kişi işsiz kalmıştır. Bu dönemde, sadece mortgage kredisine dayalı finans işlemleri yapan firmaların ve bu firmalarla ilişkide olan finansal kesimin zararı 6 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. 14 trilyon ABD dolar düzeyinde ki ABD GSYİH'sı, bankacılık

sisteminin de zararları eklendiğinde, yaklaşık 10 trilyon ABD dolarlık kayıpla karşılaşmıştır.

Kriz reel ekonomi üzerindeki en önemli etkisi büyüme oranlarında yaşanan büyük düşüşlerdir. Dünya çapındaki büyüme oranı 2007 yılında %5,2 iken, 2008 yılında %3,4'e düşmüştür. Büyümenin yavaşlaması ve kriz sonrasında yaşanan küçülmeler sebebiyle dünya çapında işsizlik oranı hızla artmıştır. Küresel kriz sonrasında yaşanan gelişmeler temel olarak şunlardır:

- Konut fiyatlarında ciddi düşüşler meydana gelmiştir.
- İstihdam piyasası etkilenmiş, işsizlik oranları yükselmiştir.
- Dünya çapında, enflasyonist baskı oluşmuştur.
- Büyüme oranları önce gerileme göstermiş, devamında küçülmeler yaşanmıştır.
- Kriz sonrasında, regülasyonlar artmış, müdahaleci yaklaşım tarzı geri gelmiştir.

3.2. KÜRESEL KRİZİN DÜNYA FİNANS PİYASLARINA ETKİSİ

Yaşanan kriz en büyük etkiyi Bankacılık sektörü üzerinde gösterdi. Sadece 2008 yılında ABD'de 11 banka battı. Krizin boyutunu bankalar merceğinden, ekonomik verilerle gözlemlediğimizde de, ne derecede büyük olduğunu bir kez daha görebilmekteyiz; örneğin: Lehman Brothers arkasında 613 milyar dolar zarar bırakarak iflas ederken, AIG'ye ayakta kalabilmesi için 87 milyar dolarlık kaynak sağlandı. Lehman Brothers'ın zararı ve AIG için aktarılan para toplamda neredeyse o dönemde Türkiye'nin GSYİH verilerine eşit boyuttadır (Global Mali Kriz Araştırma Raporu, 2010).

Kriz nedeniyle, iflasa sürüklenen büyük finansal kuruluşlara devlet destekleri gelmiştir. Tablo 8'de 2008-2009 yıllarında, dünyada finansal kuruluşların yaşadığı iflaslar ve hükümetlerin müdahaleleri görünmektedir. Hükümetler iflas eden bu kuruluşları kurtarmak için çok ciddi nakit desteği sağladılar.

Tablo 8. Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları

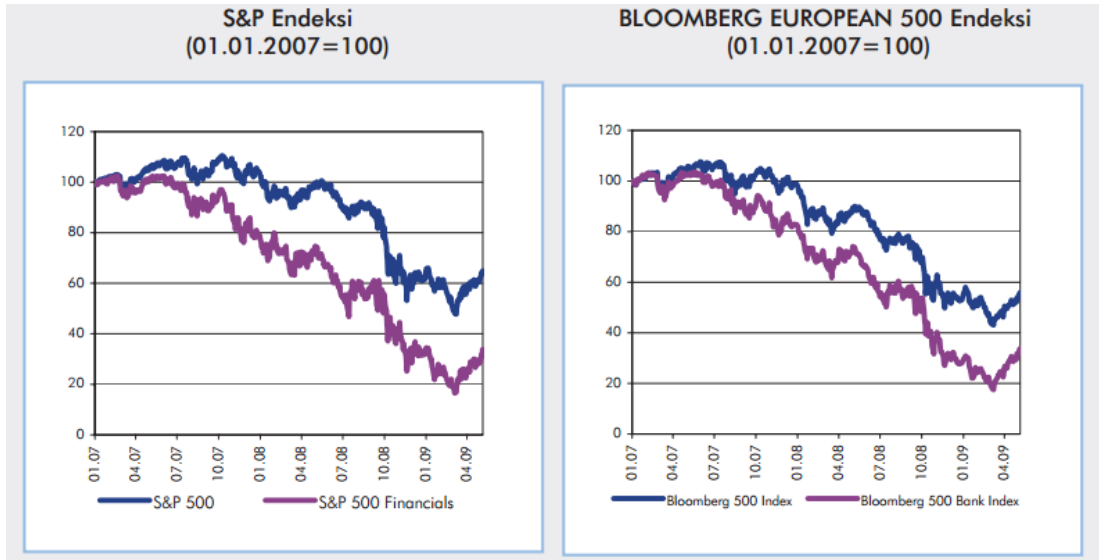
7 Şubat- İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart-ABD	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı.	29 milyar dolar
7 Eylül- ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül- ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül -ABD	AIG ulusallaştırıldı.	87 milyar dolar
18 Eylül- İngiltere	Lloyd TSB HBOS'u satın aldı.	12 milyar pound
29 Eylül-Benelüks	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül-ABD	Citibank Washoiva'ı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül-Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül- İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül- İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül- Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 milyar dolar
30 Eylül- İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 milyar dolar
7 Ekim- İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim- İzlanda	Kaupthing ulusallaştırıldı	864 milyon dolar
12 Ekim- İngiltere	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim- İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim- Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim- Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim- Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4 Kasım- Avusturya	Kommunalkredit ulusallaştırılmıştır. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 euro karşılığı satıldı.	
11 Kasım- Kazakistan	Hükümet 4 büyük bankaya sermaye enjekte etmiştir.	3,7 milyar dolar
24 Kasım- ABD	Citigroup sermaye desteği almıştır.	40 milyar dolar
22 Aralık- İrlanda	Anglo Irish Bankası ulusallaştırılmıştır. 3 büyük bankasına fon aktarılmıştır.	7,68 milyar dolar

Kaynak: Erdönmez, 2009, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”

2008 yılının ikinci çeyrek verilerine bakıldığında, küresel kriz nedeniyle dünyadaki finans kuruluşlarının aktiflerindeki değer kayıpları 500 milyar doların üzerindedir. Değer kaybı yaşayan bu kuruluşların başında ise yaklaşık 8 milyar dolar kayıp yaşayan Citigroup gelmektedir. Dünyanın en büyük finans kuruluşlarından olan, Fortis 7,5 milyar dolar, ING Group 5,7 milyar dolar, BNP Paribas 4 milyar dolar, Unicredit 2,5 milyar dolar değer kayıplarına uğramışlardır.

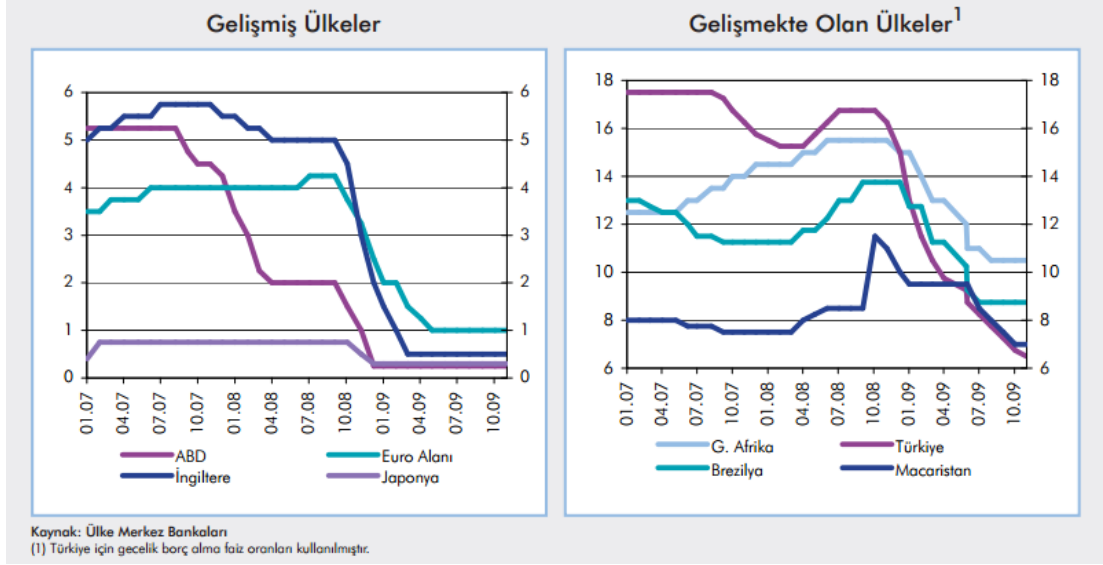
Bankacılık sektörü dışında, kriz borsayı da ciddi şekilde etkilemiştir. Şekil 2.'de kriz sürecinde S&P, Bloomberg borsalarında ki düşüşler gösterilmiştir. Bankaların eşik altı konut kredileri ve bununla bağlantılı menkul kıymetler nedeniyle maruz kaldıkları zararların yıl sonu bilançolarına yansımaları, piyasalarda önemli bir belirsizlik kaynağının ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ayrıca, ABD bankacılık

sektörünün 2009 yılı ilk çeyreğinde, uzun süre sonra, kâra geçmesi beklentileri, başta banka hisseleri olmak üzere hisse senedi piyasalarında olumlu etkilerini göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte, 2007 yılı sonundan itibaren kredi verme koşullarını sıkılaştıran ABD ve Avrupa bankacılık sektörünün bu eğiliminin 2009 yılı başından itibaren azaldığı, ancak bankaların kredi vermekte hala isteksiz olduğu görülmektedir (TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2009: 23).

Şekil 2. Gelişmiş Ülke Borsa Endeksleri
Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2009

Şekil 3.'te görüldüğü üzere kriz döneminde, gelişmiş ülkelerde durgunluğa müdahale amacıyla düşürülen faiz oranları, aynı şekilde gelişmekte olan ülkelerde de durgunluk tehlikesine karşı, makroekonomik koşullarının izin verdiği ölçüde politika faiz oranları düşürülmüştür. Kriz sonrasında gelişmiş ülkelerin faiz oranları %1 oranının altında seyrederken, gelişmekte olan ülkelere bu oranın %6 - %10 arasında olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde faiz oranlarının bu kadar düşmesinin amacı, konut ve finansal piyasaların canlanmasını sağlamaktır.

Şekil 3. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Politika Faiz oranları
Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2009

3.2.1. ABD Ekonomisinde Görülen Gelişmeler

2008 yılında yaşanan küresel krizin başlangıç noktası ABD’de yaşanan konut balonu ve mortgage kredisi sisteminin çökmesidir. Bu yüzden bu krizden en çok yara alan ülke de ABD olmuştur. ABD’deki finans kuruluşlarının toplam varlıklarının önemli bir bölümünü eşik altı kredilerden meydana gelen menkul kıymetler oluşturuyordu. Bu yüzden ABD’deki bu finans kurumlarının varlıkları erimiş, borç ödeme sorunu ortaya çıkmıştır.

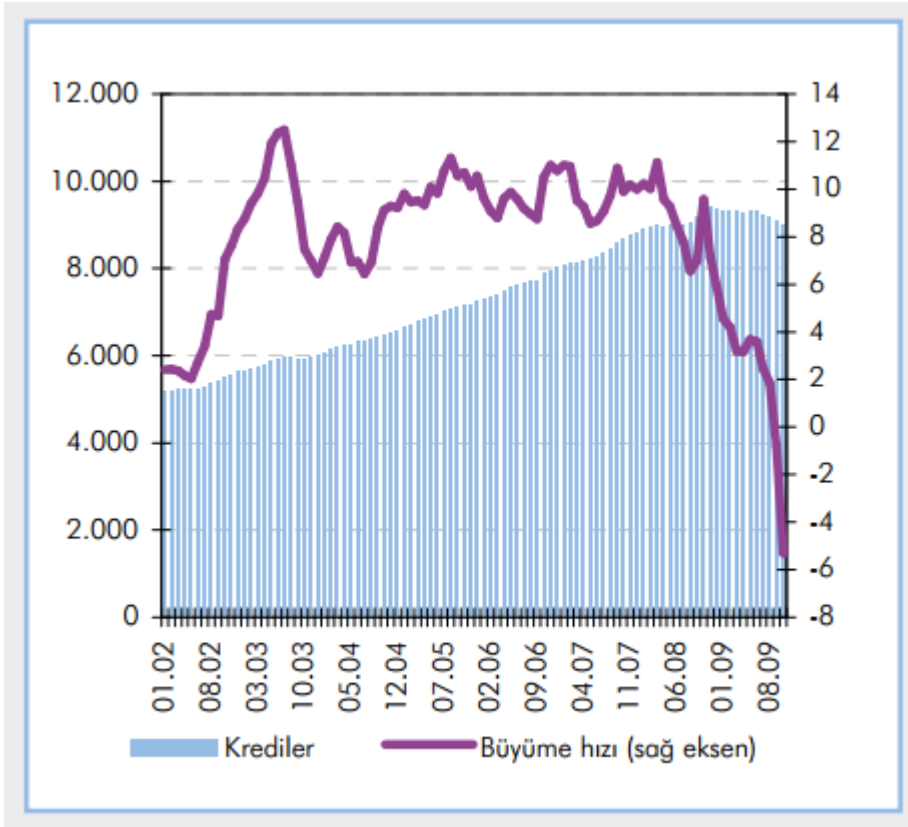
Kriz sonrasında ki dönemde, ABD’de bulunan yatırım bankalarının sermayeleri büyük bir hızla azalmaya başladı. 2008 yılının mart ayına gelindiğinde bu sermaye kayıpları, 175 milyar doları bulmuştur. ABD’nin en büyük bankalarından biri olan Bear Stearns, JP Morgan tarafından düşük bir bedelle satın alınarak batmaktan kurtarıldı. ABD’nin en eski bankalarından biri olan Lehman Brothers 2008 yılının son çeyreğinde battı. Eylül 2008’de 613 milyar dolar ile aktiflerinin 35 katı oranında borçlanarak iflas etti. İflas sonrası 25 bin civarı çalışan işsiz kaldı. Daha sonra İngiliz Barclays bankası, Lehman Brothers’ın bir kısmını çok düşük bir bedelle satın aldı.

Kriz sonrasında, Fannie Mae ve Freddie Mac iflasın eşiğine geldi ve devlet bu kuruluşlara el koydu. ABD piyasasında değerleri 1 yıl içinde %90 oranında düşmüştür. Bu kuruluşlar, mortgage konut kredisi veren bankalara likidite desteği

sağlayıp, riskleri kendi üstlerine alıyorlardı. Daha sonra bu kredileri, farklı enstrümanlar yardımı ile menkul kıymetleştirip piyasaya tekrar sunuyorlardı.

Dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden biri olan AIG, bu dönemde devletleştirilmiştir. AIG'in devlet tarafından kurtarılmasının temel sebebi, bu kuruluşun bankalar ile olan bağlantılarıyla idi. Neredeyse tüm bankalar riskleri sigortalatma konusunda AIG ile bağlantı içerisindeydi. Eğer AIG, Fannie Mae ve Freddie Mac'in batmasına izin verilseydi ABD'de bulunan bankaların yarısından fazlası iflas edebilirdi.

Bu dönemde, çok büyük bir aktife sahip olan Citigroup, 40 milyar dolar sermaye desteği alarak batmaktan kurtarıldı ve kısmen devletleştirildi. Ayrıca ABD hükümeti tarafından yaklaşık 300 milyar dolarlık, eşik altı kredilerden yaşadığı zararın karşılanacağı sözü verildi.

Şekil 4. ABD'de Bankacılık Sektörü Kredilerin Gelişimi (Milyar USD, %)

Kaynak: FED

Şekil 4'te, kriz döneminde ABD'de kredilerin miktarı ve büyüme oranları gösterilmektedir. Görüldüğü üzere banka kredileri 2007 yılından sonra hızlı bir düşüşe geçmiştir. 2008 yılının sonlarına doğru biraz toparlanma görülse de 2009 yılının ikinci çeyreğinden sonra kredilerin büyüme hızı %-6 oranında azalmıştır.

Kriz sonrası ABD'de otomotiv piyasasında da ciddi sorunlar baş göstermiştir. General Motors, krizden sonra iflas başvurusunda bulunmuştur. Firmanın krizden önceki 3 yıllık performansına bakıldığında zaten zarar ettiği görülmektedir. 2007 yılında 38 milyar dolar civarında zarar eden GM, 2008 yılında 30 milyar dolar civarında zarar etmiştir. 2008 yılında satış rakamlarına bakıldığında, %41 oranında düşüş yaşadığı görülmektedir. GM'nin iflas başvurusundan önce bir diğer otomotiv devi Chrysler iflas başvurusunda bulunmuştur. Bu büyük otomotiv firmalarının bu denli büyük zararlar etmesinin temel nedeni aşırı üretimden kaynaklanmaktadır. Kapitalist sistemde fazla kapasite ile çalışan bu firmalar, ürettikleri otomobil miktarının talepten çok daha fazla olduğunu gördüklerinde zararına satışa başlamışlardır. Bu da firmaların zarar etmesine sebep olmuştur. GM ve Chrysler, ABD kongresine yaptıkları yardım başvurularının sonucunda, bu firmalara toplamda 17 milyar dolar civarında kredi yardımı yapılmıştır. Bu yardımların yanında üretim yarı yarıya azaltılacak, işçilerin çoğu işten çıkartılacaktır.

3.2.2. Avrupa'da Görülen Ekonomik Gelişmeler

Euro bölgesine bakıldığında dikkati çeken ilk ülke İngiltere'dir. İngiltere'de çok sayıda finans kuruluşu iflas tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Bradford – Bingley kamulaştırıldı ve bu kredi kurumunun zararlı kredilerden oluşan borçları halka yüklendi daha sonra kurumun bir bölümü Spanish Bank of Santander'e satıldı. İngiltere'de Northern Rock Bank krize girmiş ve hükümet tarafından 60 milyon pound borç verilmiştir. Sonunda devlet bütün riskleri üstlenmiş ve banka devletleştirilmiştir. İngiltere hükümeti, toplamda 250 milyar pound, büyük bankaların sermaye yapılarını güçlendirmek amacıyla, 50 milyar pound miktarında bir borç paketi hazırladı ve Royal Bank of Scotland, Lloyds, TSB ve HBOS'a 37 milyar pound para enjekte etmiştir (Durmuş, 2011: 88). Paketin sonunda İngiltere'deki bankaların tümüne, 200 milyar pound tutarında likidite sağlanmıştır.

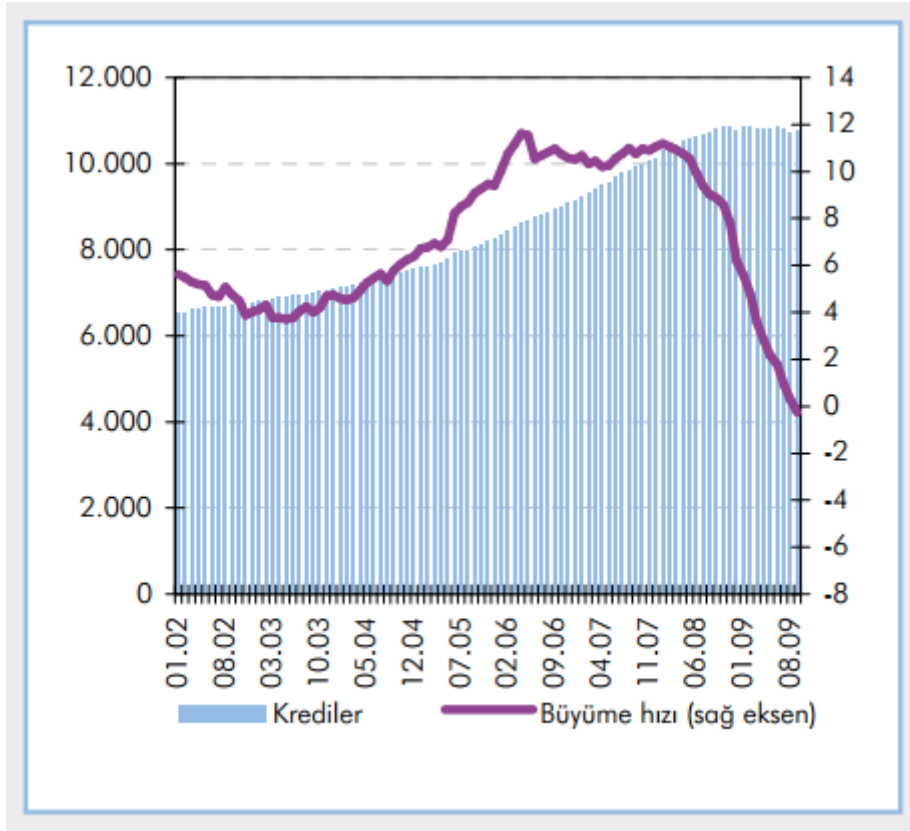
Fransa'nın en büyük bankalarında biri olan Societe Generale, 2008 yılında, 5 milyar Euro civarında zarar etmiştir. Fransa'da hükümet, bankaların borçlarına garantiler vererek para piyasasını rahatlatmaya çalışmıştır. Borçlara 320 milyar Euro garanti verilmiştir ve bu sebeple devlet bir şirket kurmuştur. Ülkede bankaların sermayelerini yeniden yapılandırmaları için kurulan şirkete devlet 40 milyar Euro vermiştir (Apak ve Aytaç, 2009: 235).

Avrupa'da diğer ülkelerde de sıkıntılar meydana gelmiştir. Hollanda ve Belçika'da Fortis bankasını devletleştirmek için ortak hareket etme kararı alındı. Alman bankası Hypo Real Estate değerinin %75'ini kaybetti ve bir konsorsiyum tarafından satın alındı. İzlanda bankası Glitnir tüm kaynaklarını tüketti ve devletleştirildi (Durmuş, 2011: 88). Almanya küresel krizin etkilerini en aza indirmek için 500 milyar Euro tutarında bir paket hazırlamıştır. Bu paketin 400 milyar Euro tutarındaki kısmı, bankaların borçlarına verilecek olan garantilerden oluşmaktadır. 80 milyar Euro bankalara sermaye enjeksiyonu için, 20 milyar Euro ise diğer maliyetleri karşılamak amacıyla ayrılmıştır.

Krizden en fazla etkilenen ülkelerin arasında İzlanda gelmektedir. Kriz sonrasında İzlanda'da bazı bankalar iflas etmiş, bu olumsuz koşullara hükümetin istifası da eklenmiştir. İzlanda düştüğü bu durumdan kurtulmak amacıyla AB'den yardım talebinde bulunmuştur. IMF ve AB'nin yardımıyla İzlanda bu krizden çıkmayı başarmıştır.

Avrupa'da küresel krizin etkisiyle ortaya çıkan bir diğer gelişmede borç krizidir. Başta İtalya ve Yunanistan olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde aşırı borçlanmadan dolayı kriz ortaya çıkmıştır. 2011 yılında Avrupa'da yaşanan kriz İtalya'ya ulaşmıştır. İtalya'da borsa ciddi düşüşler yaşamış, hazine bonusu faizlerinde aşırı yükselmeler meydana gelmiştir. Euro bölgesinin en büyük üçüncü ekonomisi konumunda bulunan İtalya, aynı zamanda dünyanın en borçlu üçüncü ülkesi konumundadır. Borç krizi İtalya'dan önce Yunanistan, İrlanda ve İspanya gibi ülkelerin ekonomilerini de vurmuştur. Yunanistan'da devletin borçlarını ödeyebilmesi adına kurtarma paketleri açıklanmıştır. Açıklanan bu kurtarma paketlerinde, kamu giderlerinde %10'a varan azalmalar öngörülmüştür. Kamu ücretlerinde meydana gelecek olan %30 oranındaki azalma ve 50 milyar Euro tutarında özelleştirme gibi

kemer sıkma politikaları belirlenmiştir. Uygulanan bu kemer sıkma politikalarının sonucu olarak, ülkede sosyal sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Euro bölgesindeki borç krizinin temel nedenlerine bakacak olursak yine temelleri yaşanan küresel krize dayanmaktadır. Kriz sonrasında yaşanan durgunluktan kurtulmak adına uygulanan genişletici politikalar ve büyük finans kuruluşlarının kurtarılması adına çok büyük miktarlarda yapılan yardımlar ülkeleri sıkıntıya sokmuştur. Yapılan bu yardımlar ve müdahaleler sonucunda, devletlerin bütçelerinde açıklar meydana gelmiş ve kamunun borç stokları hızlı bir şekilde artmıştır. Diğer bir neden ise, Euro bölgesindeki dengesiz gelişmedir. Euro bölgesinde makroekonomik olarak bazı ülkelerin diğer ülkelere ayrıldığı görülmektedir. Başta Almanya olmak üzere bazı ülkeler cari fazlaya sahipken, Fransa, Yunanistan, İrlanda, Portekiz gibi ülkeler cari açıkla karşı karşıyadır. Cari açık sahibi ülkeler büyümelerini ithalat, sıcak para ve kısa süreli yatırımlarla sağlamaya çalıştılar. Bu gelişmeler sonucundan cari açıkları hızla artan bu ülkelerin, kamu ve özel sektör borç stokları aşırı bir şekilde yükselmiştir.

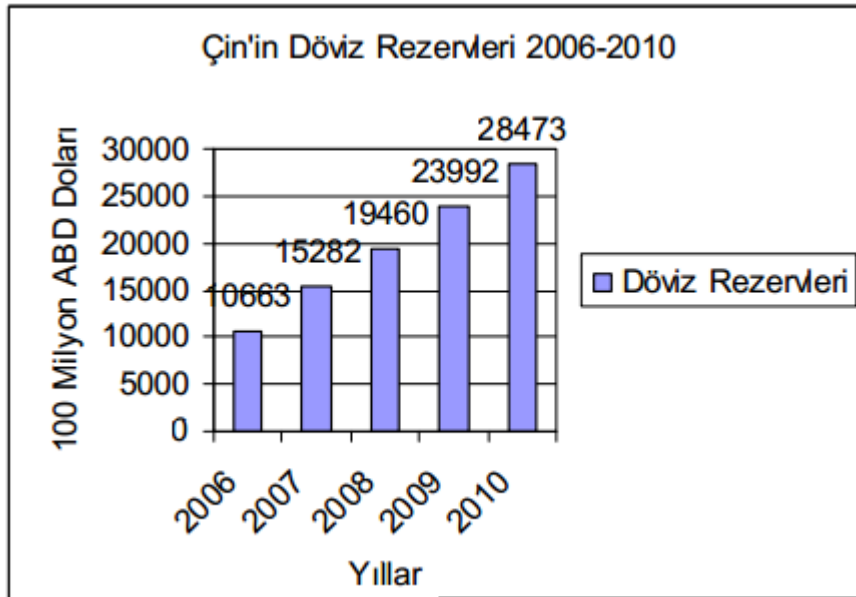

Şekil 5. Avrupa'da Bankacılık Sektörü Kredilerin Gelişimi (Milyar Euro, %)
Kaynak: FED

Şekil 5.'te Avrupa'da bankacılık sektöründe kredilerin gelişimi görülmektedir. Krizin başlangıcında kredilerdeki büyüme hızının düştüğü görülmektedir. Fakat Eylül 2009'a kadar kredi miktarında yükselişler devam etmiştir. Eylül 2009'da kredilerin büyüme hızı negatife dönmüş ve kredi miktarında azalmalar meydana gelmiştir. Euro bölgesi yılın ilk çeyreğinde yüzde 4,6 ile 14 yıl sonra rekor oranda küçülmüştür (Alptekin, 2009: 5). Ticaretin milli gelir içinde payı azalmıştır.

3.2.3. Çin Ekonomisinde Görülen Gelişmeler

Kriz öncesi dönemde yaşanan küresel anlamdaki dengesizliklerin başında Çin ve Amerika'nın dış ticaret durumları gelmekteydi. Krizden önceki yıllarda Çin'in dış ticaret fazlası giderek artmaktaydı. 2001 yılında 34 milyar dolar olan Çin'in dış ticaret fazlası 2008 yılına gelindiğinde 360 milyar dolar seviyesine gelmiştir. Buna karşılık aynı dönemde ABD'de tam tersi bir durum söz konusu idi. ABD'de belirtilen yıllarda dış ticaret açığı 2 kat artarak 840 milyar dolara ulaşmıştır. Yani bu demek oluyordu ki, Çin'de üretilen ürünler, ABD'de tüketiliyordu. Şekil 6.'da görüldüğü üzere, Çin 2010 yılı sonunda, elde ettiği dış ticaret fazlası ile döviz rezervlerini 2.847 milyar dolara yükseltmiştir. Bu döviz rezervlerinin çoğu ABD Hazine tahvillerinden oluşmaktadır.

Şekil 6. Çin'in Döviz Rezervleri 2006–2010

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn>, 2011

Kriz sonrasında Çin’de enflasyon oranlarında ufakta olsa artış meydana gelmiştir. 2008 yılının başında % 9’a yaklaşan enflasyon oranları, 2008’in ikinci çeyreğinden sonra tekrar düşüş trendine girmiştir. 2008 yılı sonuna doğru enflasyon %2 seviyesine kadar gerilemiştir.

Küresel kriz özellikle ihracat sektörünü vurduğu için, Çin’de bu krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Çin’in ihracata dayalı olarak çok yüksek büyüme oranları yakalaması sonucunda, 2007’de %14 olarak gerçekleşen büyüme oranı, 2009’da %9’a kadar gerilemiştir. Çin Ulusal İstatistik Ajansı tarafından, 2009’un ilk çeyreğinde gayri safi milli hâsılanın 6.574,5 milyar Yuan olarak yüzde 6,1’e gerilediği bildirildi. Bu çeyrek dönemlik büyüme oranlarının kaydedilmeye başladığı 1992’den bu yana Çin’de kaydedilen en düşük büyüme oranıdır (TUSİAD, 2009). Ayrıca 2009 yılının ilk çeyreğinde elde edilen verilere göre, Çin’in sanayi sektörünün büyümesi %3,8 civarında belirlenmiştir. Krizden önce bu oran %15 -%20 aralığında seyretmekteydi.

3.2.4. Rusya Ekonomisinde Görülen Gelişmeler

Rus ekonomisinin petrol fiyatlarına bağımlılığı nedeniyle, Rusya’da küresel krizden etkilenen ülkeler arasındadır. Petrol fiyatlarında meydana gelen azalmalar ve ülke içindeki sermayenin ülkeden çıkmaya başlaması sebebiyle Rusya’nın büyüme oranlarında büyük düşüşler meydana gelmiştir. 2008 yılı sonunda büyük güç kaybeden Rus ekonomisi, 2009 yılında yeniden toparlanmaya başlamıştır. Kriz sürecinde, 2008 yılında %5,6’ya düşen GSYİH yıllık büyüme oranı, 2009’da negatif değer olarak %-7,9 olarak gerçekleşmiştir.

Rusya’da bankacılık sisteminde, mevduatların çoğunun devlet bankalarında tutulması nedeniyle, özel bankalar daha çok yabancı aktiflere bağılıydılar. Bu da özel bankaların risklere karşı daha duyarlı olması anlamına gelmektedir. 2008 yılının sonlarına doğru makroekonomik göstergelerdeki bozulmalar sonucunda, ülkeden sermaye kaçıışı da başlamıştır. Özel bankalar bu sermaye kaçıışı sonrası sıkıntıya düşse de, Rus ekonomisinin yabancı para rezervleri ve mali disiplin krizin derinleşmesini önlemiştir.

Rusya’da 2009 yılında krizin etkisiyle talebin gerilemesi sonucu, üretim oranı da azalmıştır. 2009’un ikinci çeyreğinde %16 gerileyen üretim oranı sonucunda,

işsizlik oranı %8 düzeyine yükselmiştir. Piyasada yaşanan likidite sıkıntısı nedeniyle yatırımlarda meydana gelen düşüşler, büyümeyi de etkilemiştir. 2009 yılının Ocak ayında, Rusya'nın para birimi ruble, dolar karşısında devalüe edilmiş ve son 10 yıldır dolar karşısındaki en büyük değer kaybına uğradı. Ruble Kasım 2008'den Ocak 2009 ortalarına kadar dolar karşısında yüzde 27 değer kaybetti (Celalettin, 2009).

Rusya'nın krizden etkilenmesinin temel sebebi ekonomisinin büyük oranda enerji ihracatına bağımlı olmasıdır. Bu yüzden petrol fiyatlarında yaşanan düşüş, krizin ilk yılında Rus ekonomisini önemli derecede etkilemiştir. Rusya, 2008 yılında ve 2009 yılının ilk çeyreğinde krizden çok ciddi bir şekilde etkilenmiş olmasına rağmen, bu tarihten sonra iyi bir toparlanma gerçekleştirerek ekonomik anlamda krizin olumsuz etkilerinden kurtulmayı başarmıştır.

3.2.5. Japonya Ekonomisinde Görülen Gelişmeler

Küresel krizden tüm dünya ülkeleri gibi Japonya'da etkilenmiştir. Japonya bankaları ellerinde bulundurdukları ABD finansal sektörü hisse senetleri tahvilleri nedeniyle yaşanan krizden etkilenmiştir. Bu hisse senedi ve tahvillerin değerinde meydana gelen düşüşler, bu değerli kâğıtları ellerinde bulunduran bankaları sıkıntıya düşürmüştür. Bankacılık sektörünün yara almasının yanında, Japonya'nın krizden etkilenmesinin başka bir sebebi de, krizle birlikte tüm dünyada yaşanan küçülme ve durgunluk nedeniyle, dış ülkelere yapılan ihracatta meydana gelen azalmadır. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında Japonya ekonomisi, 2008 yılının son çeyreğinde %3,3 oranında bir düşüş yaşamış, ilk defa ciddi bir küçülme ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan bu küçülmenin ana sebebi, ABD'ye otomotiv başta olmak üzere dayanıklı tüketim maddelerinin ihracatının azalmasıdır (Hiç, 2009: 24).

Japon hükümeti, kriz sürecinde bankaların sermaye desteği ile ilgili bir karar alarak bankalar için ayrılan sermayeyi 2 trilyon Yen'den, 12 trilyon yene (131,1 milyar dolar) çıkarmıştır. Hükümet ayrıca istihdam sorununu azaltmak için 1 trilyon yen harcama kararı almıştır. Japonya Merkez Bankası (BOJ)'da gösterge faizini yüzde 0,3 seviyesinden yüzde 0,1'e indirmiştir. Bunların yanında Japonya Merkez Bankası, bankacılık sisteminin toparlanması amacıyla, 45,5 milyar dolarlık destekte bulunmuştur (Bacni, 2010: 32).

3.3. KÜRESEL KRİZİN EKONOMİK GÖSTERGELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.3.1. Konut Fiyatlarında Düşüş

Konut fiyatları, küresel krizin sebepleri arasında yer alırken, aynı zamanda krizin sonuçları arasında da yer almaktadır. Kriz öncesinde yaşanan canlanma ve bolluk döneminde konut satışları patlamıştır. Uzun vadeli kredilerle alınan konutların fiyatları, aşırı talep nedeniyle gerçek değerlerinin misliyle üstüne satılmaktadır. Konut balonunun patlamasıyla meydana gelen krizden sonra, aşırı şişirilmiş konut fiyatlarında çok ciddi düşüşler göze çarpmaktadır. Kriz döneminde kredi çekenlerin borçlarını ödeyememesi sonucu, bankaların el koyduğu konutları düşük fiyattan satmasıyla başlayan bu süreçte kriz patlamış ve konut fiyatları hızla düşmeye devam etmiştir. ABD’de 2007 yılından itibaren konut fiyatları hızlı bir biçimde düşmeye başlamıştır.

Kriz döneminde, reel sektörün önemli bir kolu olan inşaat sektöründe yavaşlamalar görülmüştür. Yapılan inşaatların sayıları düşmüş, konut üretimi azalmıştır. Buna paralel olarak da, konut satışlarında azalma meydana gelmiştir. 2005 ile 2008 yılları arasında, yeni inşa edilen konutların satışlarında %70’lik bir düşüş göze çarpmaktadır. Mevcut durumda ki eski konut satışları da, %30’luk bir düşüş göstererek, 2005 yılında 7,25 milyon iken, Ekim 2008’de 5 milyona düşmüştür.

İstihdam için önemli olan inşaat sektöründe krizin oluşması işsizliğin artmasına sebep olmuştur. İşsizliğin artması ise, konut sahiplerinin borçlarını ödeyemez duruma gelmesine sebep olmuştur. Kredi yükümlülüklerini yerine getirememekten kaynaklı, borçluluk oranları yükselmiş ve icra dosyaları artmıştır. Vadesi geçmiş ödenmeyen borçların oranı 2006 yılında %4,4 iken, 2008 sonunda %7,88’e yükselmiştir. İcra takibine başlanılan borçların oranı ise %1,89’dan %5,17’ye yükselmiştir (Sancak vd, 2011: 342).

Tablo 9’da dünyadaki bazı seçilmiş ülkelerdeki konut fiyatlarında ki değişim gösterilmektedir. Özellikle ABD’de kriz öncesin fiyatlarda küçük bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. Kriz yılına gelindiğinde ise konut fiyatları %6,2 düşmüştür. Seçilen diğer ülkelerde de konut fiyatları 2008 yılında düşmüş, krizden sonraki 2009

yılında da düşüşlerin devam ettiği görülmüştür. Konut fiyatlarının en çok düşüş yaşadığı ülkeler ise, ABD, Fransa, İngiltere ve İspanya olarak görülmektedir.

Tablo 9. Seçilmiş Ülkelerde Reel Konut Fiyat Değişimi (%)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009
ABD	4,4	-1,0	-6,2	-4,1
Japonya	-2,8	-0,4	-2,0	-1,7
Almanya	-1,1	-0,8	-0,7	-1,0
Fransa	9,8	4,4	-1,6	-6,7
İtalya	3,7	2,8	-1,4	-3,5
İngiltere	3,4	7,8	-3,9	-9,0
Kanada	9,8	9,1	-2,8	4,0
İspanya	6,2	2,1	-3,2	-7,7

Kaynak: <http://www.oecd.org/statistics/>

Türkiye’de inşaat sektörü de krizden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. 2008 yılında inşaat sektörü %8 küçülürken, 2009 yılında %16 dolayında bir küçülme yaşanmıştır. İnşaat sektöründe yaşanan krize rağmen Türkiye’de ev sahibi olma oranı kriz döneminde de yükselme göstermiştir. Bunun sebebi olarak mevcut konutların sayısının fazla olması, yaşanan kriz sebebiyle konut fiyatlarında yaşanan düşüşler ve uygulanan vergi ve faiz politikaları gösterilebilir.

3.3.2. Büyüme Oranları

Krizin reel ekonomi üzerinde gösterdiği en önemli gösterge, büyüme oranlarında gözlemlenen hızlı düşüşlerdir. Krizden önce yaşanan küresel canlanma döneminde görülen yüksek büyüme oranları 2008 yılında hızla azalmış, hatta krizin vurduğu çoğu ülkede küçülmeler yaşanmıştır.

Tablo 10’da krizin öncesinde ve sonrasında dünyada gerçekleşen büyüme oranları gösterilmektedir. Dünya ortalaması kriz öncesi yıllarda %5 seviyelerinde iken, kriz ile birlikte yaşanan iç daralma ve dış talepteki gerilemeye bağlı olarak %3 seviyesinin altına inmiştir. 2009 yılında dünyadaki büyüme oranı en dip seviyeyi görmüş ve %0,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Dünyadaki toparlanmanın ancak 2010 yılı ile başladığı görülebilmektedir. Gelişmiş ülkelerin büyümesine bakıldığında, 2008 yılında neredeyse sifira yaklaşan büyüme, 2009 yılında %3,4 oranında küçülme meydana gelmiştir.

Gelişmiş ülkelerde yaşanan bu durgunluk ve küçülme nedeniyle, bu ülkelerle ticari ve finansal olarak bağlantılı bulunan gelişmekte olan ülkelerinde büyüme oranlarında düşüşler meydana gelmiştir. GOÜ'lerde %8'in üzerinde seyreden büyüme oranları kriz yılında %5,8'e, 2009 yılında ise %3,1'e kadar gerilemiştir. Türkiye 2009 yılında yaşadığı %4,8 küçülme ile diğer GOÜ'ler arasında kötü bir görünüme sahiptir. Fakat diğer GOÜ ülkeleri gibi Türkiye'de 2010 yılından itibaren toparlanma sürecine girmiştir.

Krizden önce sonra derece iyi büyüme rakamları yakalayan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri de krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Letonya ve Estonya'nın krizden önce yakaladığı %10-12 aralığındaki büyüme rakamları, 2009 yılında %15 civarında küçülmeye dönüşmüştür. Gelişmiş ülkelere sağladığı sermaye yatırımları ile yüksek büyüme oranları yakalayan bu ekonomiler, dış borçların aşırı artması ve kredi imkânlarının azalması nedeniyle krizde ciddi yaralar almışlardır. Genel olarak Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri de 2009 yılında %6,4 küçülme yaşamıştır.

Bağımsız Devletler Topluluğu'nun, enerji ve petrol fiyatlarındaki düşüşler sonucunda büyüme oranları azalıştır. Fiyatlarda yaşanan bu azalmalar sebebiyle, enerji ve petrol ihracatından elde edilen ihracat gelirlerinde büyüme azalmalar meydana gelmiştir. Bu ekonomiler için son derece önemli bir gelir kaynağı olan ihracat gelirlerinin azalması nedeniyle 2009 yılında %6,4'lük bir küçülme yaşanmıştır.

Tablo 10. Dünya'da Büyüme Oranları (2006-2014)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
DÜNYA HASILASI	5,2	5,3	2,7	0,4	5,2	3,9	3,4	3,3	3,3
Gelişmiş Ülkeler	3,0	2,7	0,1	-3,4	3,0	1,7	1,2	1,4	1,8
ABD	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,8	2,3	2,2	2,2
Japonya	1,7	2,2	-1,0	-5,5	4,7	-0,6	1,5	1,5	0,9
Euro Bölgesi	3,2	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,5	-0,7	-0,4	0,8
Almanya	3,9	3,4	0,8	-5,1	4,0	3,1	0,9	0,5	1,4
Gelişmekte Olan Ülk.	8,3	8,7	5,8	3,1	7,5	6,2	5,1	4,7	4,4
Türkiye	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,1	4,1	3,3
Asya	10,3	11,5	7,3	7,7	9,8	7,8	6,7	6,6	6,5
Afrika	6,4	7,1	5,7	2,6	5,6	5,5	4,4	5,1	5,1
Orta ve Doğu Avrupa	6,4	5,4	3,2	-3,6	4,6	5,4	1,4	2,8	2,7
Bağımsız Devletler Top.	8,8	8,9	5,3	-6,4	4,9	4,8	3,4	2,2	0,8

Kaynak: IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2014

İhracata dayalı bir büyüme politikası izleyen Asya ülkeleri de krizden etkilenmişlerdir. Ürettikleri malların büyük bir kısmını ABD gibi gelişmiş ülkelere satan Asya ülkelerinin büyüme oranları 2008 yılında %7,3 oranına gerilemiştir. Diğer ülkelere nazaran iyi bir büyüme oranı yakalanmıştır. 2009 yılının başların krizin etkilerinden kurtulmaya başlayan Asya ülkeleri 2009 yılında da %7,7 oranında bir büyüme oranı yakalamıştır. Kriz döneminde iç talebi canlı tutmayı başaran Asya ülkeleri, krizi en çabuk atlatan ülkeler olmuştur.

3.3.3. Dış Ticaret ve Cari Açık

Küresel krizin tüm dünyada dış ticarete de olumsuz etkileri olmuştur. Dünya ticaretinde önemli paylara sahip olan ABD ve Avrupa'daki gelişmiş ülkelerin kriz nedeniyle daralan ekonomileri, bu ülkeler ile ticaret ilişkisi bulunan ülkelerin dış ticaretlerini etkilemiştir.

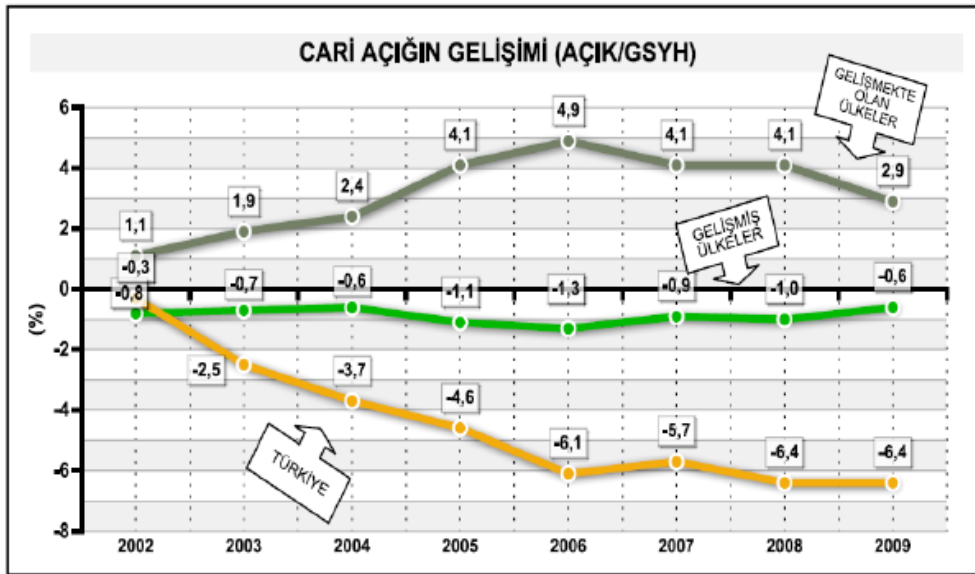
Tablo 11. Dünya'da Mal Ticaretindeki Değişim (%)

	20084Ç	2009Ç1	2009Ç2	2009Ç3	2009Ç4
MAL İHRACATI					
Dünya	-11,8	-31,2	-33,2	-25,5	3,9
Kuzey Amerika	-6,8	-25,4	-30	-25	-2
Güney ve Orta Amerika	-11,3	-30,5	-30,3	-31,1	2,4
Avrupa	-15,3	-31,3	-34,1	-23,4	4
Bağımsız Devletler					
Topluluğu	-7,7	-47,2	-47,5	-41,3	-3
Asya	-5,2	-26,3	-26,3	-21,2	3,8
Diğer(Orta Doğu ve Afrika)	-27,4	-47,6	-48,2	-38,1	20,7
MAL İTHALATI					
Dünya	-8,5	-29,9	-32,9	-26,3	-1
Kuzey Amerika	-9	-29,2	-34	-28	-7,3
Güney ve Orta Amerika	8,8	-21	-33,3	-31,3	-13,8
Avrupa	-15,2	-31,9	-36,1	-26,6	0,2
Bağımsız Devletler					
Topluluğu	5,3	-34,6	-41,5	-40,3	-17,2
Asya	-5,1	-31,2	-28,6	-22,5	5,8
Diğer(Orta Doğu ve Afrika)	10,4	-12,7	-22,3	-25,9	-4,1
MAL TİCARET HACMİ					
Dünya	-10,2	-30,6	-33,1	-25,9	1,4
Kuzey Amerika	-8,1	-27,6	-32,3	-26,8	-5,1
Güney ve Orta Amerika	-1,5	-25,9	-31,8	-31,2	-6,3
Avrupa	-15,3	-31,6	-35,1	-25,1	2
Bağımsız Devletler					
Topluluğu	-2,1	-42,2	-45	-40,9	-9,5
Asya	-5,1	-28,7	-27,4	-21,8	4,8
Diğer(Orta Doğu ve Afrika)	-12,3	-34,1	-38,3	-33,2	8,2

Kaynak: World Trade Organization

Küresel olarak talebin düşmesi sonucunda, 2008 yılının sonlarında dünyada mal ticaretinin hacmi %10,2 oranında azalmıştır. Bu azalma 2009 yılının ilk üç çeyreğinde de devam etmiştir. Tablo 11’ de görüldüğü üzere 2009 yılının birinci çeyreğinde %30,6, ikinci çeyreğinde %33,1, üçüncü çeyreğinde %25,9’luk azalma meydana gelmiştir.

Ticaret hacmindeki daralmadan en çok etkilenen bölge Bağımsız Devletler Topluluğu olmuştur. 2009 yılının ilk üç çeyreğinde %40’ın üzerinde daralma meydana gelmiştir. Bunun sebebi ise kriz dönemindeki enerji ve petrol fiyatlarında yaşanan düşüşlerdir. Rusya gibi doğalgaz ihracatı yapan ülkeler ve Orta Doğudaki ve Orta Asya’da yer alan petrol ihracatı yapan ülkelerin ticaret hacimleri fiyat düşüşleri nedeniyle çok gerilemiştir. Asya ülkelerinde yaşanan gerilemenin temel sebebi de otomotiv sektörüdür.

Şekil 7. Türkiye ve Dünya’da Cari Açığın Gelişimi (2002-2009)

Kaynak: ALANTAR, Doğan, “Küresel Finansal Kriz ve Türkiye’nin Makroekonomik Göstergelerine Etkisi”, Bütçe Dünyası

Kriz döneminde yaşanan bu ticaret daralması nedeniyle krizden etkilenen ülkelerin cari açık sorunları fazla etkilenmemiştir. Şekil 7’ de Türkiye’nin, gelişmiş ülke ekonomilerinin ve gelişmekte olan ülkelerin cari açık gelişimi gözükmektedir. Gelişmiş ülkelerde cari açığın GSYH’ya oranı 2008 yılında %1 gerçekleşmiş, 2009

yılında da %0,6 ya gerilemiştir. Önceki dönemlere bakıldığında önemli bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kriz öncesi döneme göre kriz sonrası oran %2,9'a gerilemiştir. Cari fazla veren bu ülkeler krizden bir miktar etkilendiğini söylemek mümkündür. Türkiye'ye bakıldığında ise uzun yıllardır süren cari açık sorununun, kriz döneminde de devam ettiği, krizin sorunu daha kötü bir şekle getirmedeği görülmektedir. Türkiye cari açığını kapatmak amacıyla, krizdeki gelişmiş ülkeler haricinde, Afrika piyasasına girerek yeni ticaret pazarları yaratmayı hedeflemektedir.

Tablo 12. 2008 Küresel Krizi Sonrası Ödemeler Bilançosu Dengesi (Milyar Dolar)

	2007	2008	2009	2010*
Dünya	310.769	210.739	216.579	202.256
Amerika	-718.094	-668.856	-378.434	-466.513
Avrupa	-66.893	-189.453	-48.740	-11.107
Asya	418.334	434.625	321.749	273.162
Afrika	9.721	-1.471	-15.080	-11.257
Japonya	210.967	157.079	141.751	166.463
Çin	371.833	436.107	297.100	269.870
Hindistan	-8.077	-25.480	-35.672	-44.093
Rusya	77.012	103.722	49.518	69.828
Brezilya	1.551	-28.192	-24.302	-51.822
Türkiye	-38.311	-41.946	-13.959	-38.015

Kaynak: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

Tablo 12'de görüldüğü üzere, dünyada yaşanan ticaret hacminin daralması, kriz sonrasındaki 2009 yılında ülkelerin cari açıklarının düzelmesine sebep olmuştur. Bu durumun tersi olarak cari fazla veren ülkelerin, ihracatlarında yaşanan önemli düşüşler sebebiyle ödemeler bilançosunda meydana gelen fazlalığın azalmasına yol açmıştır. Çin ve Rusya bu duruma örnek iki önemli ülkedir.

3.3.4. İşsizlik Oranları

Küresel krizin etkileri en çok istihdam yani emek piyasasında hissedilmiştir. Kriz sonrasında binlerce iş yeri kapanmış ve milyonlarca kişi işsiz kalmıştır. İktisadi büyümenin durma noktasına gelmesi ve istihdam yaratan sektörlerdeki daralmalar, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada işsizliğin aşırı bir şekilde yükselmesine sebep olmuştur (Durmuş, 2011: 84). Krizin hemen sonrasında İngiltere'de işsizlik %5,2'ye yükselmiştir. Türkiye'de ise 2009 yılında %14 düzeyinde

gerçekleşen işsizlik oranı, tarım dışı işsizliğe bakıldığında %17 seviyelerinde görülmektedir.

Tablo 13. 2008 Küresel Krizi Sonrası Ülke Bazlı İşsizlik Oranı (%)

	2007	2008	2009	2010
ABD	4,6	5,8	9,3	9,7
Avrupa	7,5	7,6	9,4	10,0
Japonya	3,8	4,0	5,1	5,2
Çin	4,0	4,2	4,3	4,1
Rusya	6,1	6,4	8,4	7,5
Brezilya	9,2	7,9	8,1	7,2
Türkiye	10,2	10,9	14,0	11,0

Kaynak:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

Tablo 13'te görüldüğü üzere, işsizlik oranları tüm dünyada 2009 yılında hızla yükselmiştir. Krizin başladığı ABD'de işsizlik oranları neredeyse iki kat yükselmiştir. İşsizlik oranları Çin ve Brezilya'da hemen hemen aynı kalmıştır. Yani bu ülkeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında istihdam piyasası krizden en az etkilenen ülke konumundadır.

Yaşanan küresel krizin, istihdam üzerindeki sonuçları ilk olarak finansal piyasalarda görülmüş ve 2008 yılının Eylül ayında Londra ve New York'ta 63 bin finans kuruluşu çalışanı işten çıkartılmıştır (Durmuş, 2011: 91). Türkiye'de finansal piyasalarda ise istihdam piyasası etkilenmemiş fakat diğer sektörlerde krizin sonucu olarak 600 bin kişi işsiz kalmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yaptığı araştırmaya göre, 2009 yılında dünyadaki işsizlerin sayısı 212 milyona ulaşmıştır. Kriz süresince ve sonrası dönemde ise iki yılda 34 milyon kişi işsiz kalmıştır.

Kriz döneminde kapanan ve iflas eden kurumlar nedeniyle azalan iş sayısı, işsizlik oranlarını arttırdı. Bu da vatandaşların daha az gelir elde etmesine, daha az tüketmesine neden olmaktadır. Bu sebepler krizin etkilerinin daha uzun süreye yayılmasına sebebiyet vermiştir.

3.3.5. Enflasyona Etkileri

Küresel krizin ülkelerin enflasyon oranlarına da etkileri olmuştur. Krizin gerçekleştiği yıl olan 2008 yılında dünyada birçok ülkede enflasyon oranlarında

yükselmeler meydana gelmiştir. Tablo 14’te görüleceği üzere, 2008 yılında enflasyon oranlarının dünya ortalaması %6 seviyesine yükselmiştir. 2007 yılında dünya ortalaması %4 seviyesindedir. Krizin çıktığı yıl yükselen enflasyon oranları krizden hemen bir sonraki yıl olan 2009 yılında düşme eğilimine girmiştir. Yani 2008 yılında yükselen enflasyon oranları sadece yaşanan krizle ilgili değildir. Kriz öncesinde yaşanan likidite bolluğu, talep patlaması, mal ve emtia fiyatlarında ki artışlar ve petrol fiyatlarının yükselmesi enflasyonu arttıran sebeplerin başında gelmektedir. Ayrıca 2008 yılında krizin etkilerinden kurtulmak amacıyla piyasaya likidite desteği verilmesi de enflasyon yaratan unsurlardandır. Krizin etkileri olarak, kapanan iş yeri sayısının artması ve üretimin düşmesi, işsizliğe bağlı olarak talepte yaşanan düşüşler ve hane halkının tüketiminin azalması sebebi ile 2009 yılında fiyatlar genel seviyesinde düşüşler göze çarpmaktadır. Aynı zamanda krizden sonraki dönemde petrol fiyatlarında yaşanan düşüşlerde, dünya genelinde enflasyonun azalmasına sebebiyet vermektedir.

Tablo 14. 2008 Küresel Krizi Sonrası Enflasyon Oranları (%)

	2007	2008	2009	2010
Dünya	4,00	5,97	2,45	3,67
Amerika	4,09	0,70	1,97	1,68
Avrupa	2,37	3,67	0,94	1,92
Asya	2,22	4,48	1,29	2,57
Afrika	9,00	9,50	6,33	5,85
Japonya	0,70	-0,40	-1,68	-1,13
Çin	6,63	2,50	0,70	3,12
Hindistan	5,51	9,70	14,97	8,13
Rusya	11,90	13,30	8,80	6,00
Brezilya	4,46	5,90	4,31	5,30
Türkiye	8,39	10,06	6,53	8,45

Kaynak:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx>

Tablo 14’e bakıldığında ABD’de dünyadaki trendin tersine kriz yılında enflasyon düşmüş 2009 yılında ise yükselmiştir. Bunun sebebi krizin ABD’de çıkması nedeniyle, ülke içerisindeki toplam talepte yaşanan azalmanın ülkeyi hemen etkilemesi olarak gösterilebilir. Türkiye’de de yaşanan kronik enflasyon sorunu 2008 yılında zirve yapmış, 2009 yılında düşüşe geçmiştir. Fakat enflasyon oranı günümüzde halen çift haneli rakamlara yakın seviyelerdedir.

3.4. DÜNYA'DA KÜRESEL KRİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

3.4.1. Finansal Sektörü Kurtarmaya Yönelik Önlemler

2008 yılında meydana gelen ve büyük banka batışlarıyla beraber derinleşen küresel kriz, ülkelerin piyasalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Sistemin en çok etkilenen kısmı olan finans sistemini yeniden canlandırmak ve güvenin tekrar sağlanması amacıyla finansal kuruluşları kurtarmaya yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Finans krizi olarak başlayan ve reel kesime de etkileri büyük olan krizin etkilerini azaltmak amacıyla çeşitli para politikası araçları ve genişletici maliye politikası uygulanmıştır.

Tablo 15. Ülkelerin Aldıkları Önlem Kategorileri

Para Politikası Araçları	<ul style="list-style-type: none">➤ Faiz Oranı Değişiklikleri➤ Zorunlu Karşılık Oranlarında Değişiklik➤ Döviz Kuru Müdahalesi
Finansal Sisteme İlişkin Kriz Önlem Araçları	<ul style="list-style-type: none">➤ Mevduat Garantisinin Artırılması➤ Bankalara Verilen Sermaye Desteği➤ Likidite Desteği➤ Banka Borçlarına Devlet Garantisi Verilmesi➤ Kamulaştırma/Fona Devir➤ Ticari Tahvillerin Alınması İçin Fon Ayrılması➤ İpotekli Konut Kredisi Tahvillerinin Alınması Açığına Satışın Yasaklanması➤ Sorunlu Varlıkların Alınması
Uluslararası Kuruluşlar	<ul style="list-style-type: none">➤ Swap Kanalı➤ IMF
Diğer	<ul style="list-style-type: none">➤ İstihdam, Altyapı Yatırımlarının Artırılması➤ Gruplarındaki Hane halklarına Yapılan Yardımlar

Kaynak : ERDÖNMEZ, Pelin Ataman, “Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi”, Bankacılar Dergisi, Sayı:68, Mart 2009, s.89.

Krizin etkilerinin en çok hissedildiği ülkelerde, finansal piyasalardaki şoku atlatmak, yaşanan likidite sıkıntısının finansal kuruluşlar üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla finansal sistemi güçlendirmek adına çeşitli önlemler alınmıştır. Alınan bu önlemlerin başında, bankalara olan güveni arttırmak amacıyla mevduat garantisinin artırılması gelmektedir. Bu önlemin haricinde bankaları verilen sermaye desteği, likidite enjeksiyonu, bankaların borçlarına devlet garantisinin verilmesi ve bankaların varlıklarında bulunan sorunlu aktiflerin alımı gibi çeşitli önlemler alınmıştır. Tablo 15’te alınan bu önlemler ve uygulanan politikalar gözükmektedir.

3.4.1.1. Mevduata Verilen Güvenceler

Yaşanan kriz sonrasında bankalarda mevduat hesapları olan mudiler, bankalarının batma ihtimaline karşı panik içerisinde olabilirler. Tüm tasarruflarını yatırdıkları bankaların iflas sürecinde, paralarını geri alamama tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Yaşanan bu panik havası krizin daha da derinleşmesine sebep olabilir. Bankalar mevduatlarını kaybettiğinde bilançoları daha da kötü bir duruma gelebilir. Bu yüzden küresel kriz sonrasında çeşitli ülkelerde mevduatlara verilen garanti miktarları arttırılmıştır.

ABD’de kriz öncesinde 100 bin dolar olan mevduat güvencesi, kriz sonrasında 250 bin dolara çıkarılmıştır. İrlanda banka mevduatlarına sınırsız garanti getirildiğini açıklamıştır. Avrupa’nın diğer ülkelerinde de önlemler alınmıştır. Almanya, Yunanistan, İrlanda, Slovakya, Slovenya ve Portekiz’de tüm bankacılık sektöründeki mevduatlara tam garanti getirilmiştir. İsveç ve İngiltere’de mevduatlara verilen garantiler arttırılmıştır. Avrupa maliye bakanları bütün Avrupa ülkelerinde banka mevduatlarına getirilen en düşük garantinin 50 bin Euro’ya yükseltildiğini açıklamıştır (Erdönmez, 2009: 91) İzlanda bankalarda bulunan mevduatların tümüne garanti verdiğini duyurmuştur. Belçika ve Hollanda mevduat garantisini alt limitini 100 bin Euro olarak belirlemiştir.

3.4.1.2. Sermaye Desteği

Kriz sonrasında sermayelerinde ciddi kayıplar yaşıyan bankalar, finansal sistem içerisindeki önemine göre devletler tarafından sermaye desteği almışlardır. Ülke içerisindeki en büyük bankaların batması, ülke ekonomisini daha kötü yerlere sürükleyeceği için devletler bu bankalara önemli miktarda sermaye enjekte etmişlerdir.

İngiltere’de bulunan en büyük üç bankaya toplamda 50 milyar pound tutarında sermaye desteği sağlanmıştır. ABD toplam 700 milyar dolarlık kurtarma paketinin 250 milyar dolarlık kısmıyla, bankaların sermayelerini güçlendirmekte kullanmıştır. Almanya’da bulunan Commerzbank AG’ye, Alman hükümeti tarafından, 8,2 milyar Euro sermaye yardımı yapılmıştır. İtalya’da bankalara sermaye sağlamak amacıyla 30 milyar Euro tutarında kaynak ayrılmıştır. İrlanda’da 10 milyar Euro’ya yakın destek sağlanmıştır (Erdönmez, 2009: 93). Bankalara yapılan bu desteklerin GSYİH’ya oranları, ABD’de %4, Avusturya, İrlanda, Hollanda’da %5 civarında gerçekleşmiştir. G-20 ülkeleri için destekler GSYİH’nın %2’si dolayında olmuştur. Sermaye enjeksiyonu genellikle tercihli hisse senedi alımı karşılığında gerçekleştirilmiştir (Panetta. Faeh, Grande, 2009: 21).

3.4.1.3. Likidite Desteği

Küresel kriz sebebiyle piyasalarda oluşan güvensiz ortam para piyasalarını etkilemiş ve işlemleri durma noktasına getirmiştir. Piyasadaki finans kuruluşlarının birçoğu likidite sorunu ile karşı karşıya kalmış, borç alamaz duruma gelmişlerdir. Piyasadaki bu sıkışıklığı gidermek amacıyla hükümetler ve merkez bankaları verdikleri doğrudan krediler ve finans kuruluşlarının likit olmayan varlıklarını satın alma yoluyla piyasaya likidite desteği sağladılar. Bu destekler temelinde, merkez bankalarının finansal kuruluşlara doğrudan kredi tesis etmesi, varlığa dayalı menkul kıymetlerini, ticari kâğıtlarını ve varlık takaslarını satın almaları şeklinde gerçekleşmiştir (Durmuş, 2011: 99). Ayrıca, ABD Merkez Bankası, Avrupa Merkez Bankası ve küçük ülke ekonomileri arasında karşılıklı swap kolaylığı anlaşmalarıyla da likidite sağlanmıştır (Erdönmez, 2009: 90).

Bu destekler İngiltere ve Norveç'te, ülkelerin GSYİH tutarının %10'undan fazla bir miktardadır. G-20 ülkelerinde ise ortalama olarak GSYİH tutarının %5,5'i dolaylarındadır. İngiltere hükümeti ülkenin likidite sıkıntısı çeken bankalarına kısa vadeli fon sağlamak için 87,2 milyar dolar tutarında acil fon desteği sağlamıştır. İngiltere hükümeti, ülkedeki bankalar için açıkladığı kurtarma paketi kapsamında, bankalara 250 milyar sterlin tutarında kredi ve aynı tutarda likidite karşılıkları için garanti verilmesi sağlanmıştır (Erdönmez, 2009: 92).

ABD'de FED kriz döneminde açık piyasa işlemleri ve reeskont uygulamaları ile piyasaya likidite enjekte etmiş, reeskont işlem vadesini 30 güne yükseltmiştir. Ayrıca FED, Vadeli İhale Kolaylığı, Vadeli Menkul Kıymet Borç Verme Kolaylığı ve Piyasa Yapıcılığı Kredi Kolaylığı, gibi programlarla bankalara kredi sağlamıştır (Demir v.d., 2008: 75). FED'in, Avrupa Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası, Japonya Merkez Bankası ve İsviçre Merkez Bankası'nın ABD doları cinsinden işlemlerine kaynak sağlamak amacıyla takas yetki limiti 330 milyar dolar yükseltilerek 620 milyar dolara çıkarılmıştır. Bu limit krizin ilerleyen dönemlerinde serbest bırakılmıştır. Ayrıca FED, Brezilya, Meksika, Singapur ve Güney Kore Merkez Bankalarına Swap işlemleri için uygulamalara başladı. Bu swap işlemleri sayesinde ülkelerin Merkez Bankalarına 30 milyar dolara kadar likidite desteği verebilmiştir (Sönmez, 2009: 36). İngiltere Merkez Bankası, uyguladığı Özel Likidite Planı sayesinde bankalara 200 milyar pound tutarında bir destek sağlamıştır.

3.4.1.4. Bankaların Borçlarına Verilen Garantiler

Kriz sonrasında para piyasasında yaşanan sorunların giderilmesi ve bankalara olan güvenin tekrar sağlanması amacıyla bankaların kredi ve borçlarına garantiler getirilmiştir. Ülkeler, bankaların düştüğü likidite sıkıntısını aşmasını sağlamak, borçlanma maliyetlerini aşağı çekmek için, bankalar tarafında çıkarılan tahvil, menkul kıymet ve bonolara garantiler getiren uygulamalar hayata geçirilmiştir.

Bu garantiler kapsamında İngiltere'de, Royal Bank of Scotland, Halifax Bank of Scotland ve Lloyds 'un devletin verdiği garanti kapsamında hisse senedi satış işlemi gerçekleştirmesine, satışını yapamadığı hisselerinde devlet tarafından satın alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca İngiltere hükümeti tarafından, bazı yapı kooperatifi ve bankaların çıkardıkları borçlanma araçlarına garantiler verilmiştir.

Hisse senedi ihracı şeklindeki borçlanma araçlarına verilen garantilerin dışında ABD, İngiltere ve Hollanda gibi ülkeler, bankaların kredilerinden ve ya aktifindeki menkul kıymetlerinden doğabilecek zararları karşılamak amacıyla bu aktiflere garantiler getirmişlerdir. Bu sayede varlıklardan oluşacak zararlar azaltılacak bankaların sermaye yapıları güçlendirilecekti.

Verilen bu garantiler kapsamında Almanya hükümeti, ticari bankalar ve federal düzenleyicilerle birlikte Hypo Real Estate için 50 milyar dolar tutarında kredi garantisi verileceğini açıklamıştır. İngiltere hükümetinin 685 milyar dolarlık plan kapsamında, ülkedeki bankaların açtıkları yeni kredilere 438 milyar dolar garanti getirilmiş ve 88 milyar dolarlık bir öz sermaye sağlanması amaçlanmıştır. Avrupa hükümetleri toplamda 2,5 trilyon dolarlık bir kurtarma paketi açıklamıştır. Bu paketin içeriğinde, bankacılık sektörünün sermaye yapısının güçlendirilmesi ve doğrudan kredilere garantiler verilmesi bulunmaktadır (Erdönmez, 2009: 92).

3.4.1.5. Sorunlu Aktiflerin Alımı

Krizin sebeplerinden en önemlisi olan bankaların aktiflerinde bulunan sorunlu krediler, kriz sonrasında hükümetler tarafından temizlenerek, bankaların bilançolarına işlerlik kazandırılması hedeflenmiştir. Banka bilançolarını olumsuz bir şekilde etkileyen ve kriz sonrası piyasa ortamında tamamen karışık bir yapıya kavuşan bu aktifler zehirli yani “toksik” varlık olarak adlandırılmıştır. Hükümetler bu toksik varlıklara garanti getirerek ya da satın alarak finans piyasasını bu sorundan temizlemek istemiştir.

Bu önlem ilk olarak İsviçre’de uygulamaya konmuştur. İsviçre’de bulunan UBS bankasının, portföyünde bulunan 60 milyar dolarlık mortgage kredileriyle ilgili menkul kıymetler, İsviçre Merkez Bankası’na devredilmiştir. ABD’de ise FED tarafında finanse edilen iki finans kuruluşu bu sorunlu aktifleri satın almıştır. AIG’den alınan bu menkul kıymetlerin 22,5 milyar dolarlık kısmı ipoteğe dayalı menkul kıymetler, 30 milyarlık kısmı ise CDO yani teminatlı borç yükümlülüklerinden oluşmaktaydı. Ayrıca bankalarda bulunan 118 milyar dolarlık sorunlu aktiflerin çoğuna garantiler getirilmiştir. Amerikan Hazinesi tarafından Sorunlu Aktiflerin

Düzeltilmesi Programı açıklanmıştır. Bu program kapsamında hükümetin 700 milyar dolar tutarında ipoteğe dayalı menkul kıymet almasına imkân tanınmıştır. Hollanda'da ING Group, Hollanda hükümetinin, 27,7 milyar Euro'luk ABD ipotekli konut kredisinden kaynaklı sorunlu varlıkların büyük çoğunluğunu satın alacağını açıklamıştır (Erdönmez, 2009: 91).

3.4.2. Resesyona Karşı Alınan Önlemler

Küresel krizden sonra yaşanan durgunluk hemen hemen bütün dünya ülkelerini etkilemiştir. Krizdeki ülkeler, finansal sektördeki kurtarma paketlerinin yanında reel sektörü canlandırmak, ülke ekonomilerini resesyondan kurtarmak amacıyla para ve maliye politikalarında değişikliğe gitmiştir. Alınan bu önlemler kapsamında genişleyici para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Uygulanan gevşek para politikasının amacı, kriz sürecinde kredilerin kuruması sonucunda ekonomideki para miktarı daralma eğilimine girer. Bu nakde yönelmeyi artırır ve fiyatları daha da düşürür. Düşen fiyatlar sonucunda krizin derinleşmesine, firmaların ve tüketicilerin borçların artmasına sebebiyet verir. Yatırımlar ve tüketimin azalması sonrasında resesyon daha da derinleşir. Bu yüzden uygulanan genişletici para politikası sonucundan faiz oranları düşürülerek, bankalara para arzının artması ve bankaların normal kredi işlerine döndürülmesi amaçlanmaktadır (Durmuş, 2011: 150).

Dünya'da FED, Avrupa Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası, Çin Merkez Bankası, Kanada Merkez Bankası ve İsveç Merkez Bankası faiz oranlarında indirim gitmiştir. Bu gelişmenin ardında FED faiz oranını %0,25'e, İngiltere Merkez bankası %2'ye, ve Avrupa Merkez Bankası %2,5'e indirmiştir. Aynı dönemde Türkiye faiz oranını 11 puan düşürerek %6,5'e indirmiştir (BDDK, 2009: 6). Bu dönemde Merkez Bankaları uzun vadede faiz oranlarını düşük tutmak amacıyla, piyasada bulunan hazine tahvillerini satın alarak bilançolarını şişirmişlerdir. Ayrıca merkez bankaları ve devletler, şirketlerin elinde tuttukları tahvilleri ve vatandaşların elinde bulunan menkul kıymetleri satın almaya başlamışlardır.

Kriz sonrasında ekonomiyi canlandırmak, krizin vatandaşların üzerindeki etkisini azaltmak ve refah seviyesini arttırmak amacıyla gevşek maliye politikaları uygulanmıştır. Fakat uygulanan bu politikalar sonucunda bütçe açıkları daha da yükselmiştir. G-20 ülkelerine bakıldığında, kriz öncesinde borç miktarının GSYİH'ya oranı %62 iken, kriz sonrası %75'e yükselmiştir. Aynı şekilde bütçe açığının oranı da %1'den, %7,9'a yükselmiştir. Bu yükselmeler gelişmiş ülkelerde çok daha belirgin bir şekilde gerçekleştirmiştir.

İngiltere'de krizin ardından, KDV oranlarında %2-5 arasında indirimler yapılacağı açıklanmıştır. Okul, hastane, yol şeklindeki sosyal harcamalar için 3 milyar pound tutarında yatırım harcaması planlanmıştır. ABD'de bu çerçevede 500 milyar dolarlık, Çin'de 586 milyar dolarlık, Avrupa Birliği ülkelerinde ise 200 milyar dolarlık teşvik paketleri açıklanmıştır (Durmuş, 2011: 156). Uygulanan bu genişletici maliye politikaları sonucunda Avrupa'da birçok ülke borç krizine girmiş, IMF'den kredi desteği almak zorundan kalmışlardır. Yunanistan'ın kamu borcunun GSYİH'ya oranı 2009 yılında %115'e yükselmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ

4.1. KÜRESEL KRİZ ÖNCESİ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

2000’li yılların başında yaşanan krizlerden sonra Türkiye’de bankacılık sektörü ağır bir darbe almıştır. Bu krizlerden sonra yeniden yapılanma sürecine giren bankacılık sektörü, düzenleyici ve denetleyici yapılandırmalar sayesinde büyüme sürecine girmiştir. 2000 yılında gerçekleşen krizden sonra, likidite ve faiz riski nedeniyle sorunlar yaşayan bankacılık sektörü, 2001 Şubat’ta gerçekleşen krizden sonra kur riski nedeniyle de oldukça zor durumda kalmıştır. Kriz süresince faiz oranlarında yaşanan artış bir yandan bankaların fonlama maliyetlerini yükseltirken diğer yandan menkul kıymetlerinde yer alan Devlet İç Borçlanma Senetleri’nin değerini düşürerek banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir (BDDK, 2001:8). Faizlerde yaşanan yükselme, kısa vadeli fon ihtiyacı olan kamu bankalarının ciddi zararlara uğramasına sebep olmuştur. Reel sektörde de daralmaya sebep olan kriz nedeniyle bankaların kredi riskleri de artmıştır.

Kur rejiminin değişmesi sebebiyle oluşan güvensiz ortam ve ekonomiyi tekrar istikrarlı bir yapıya kavuşturmak amacıyla, ekonominin toparlanmasına yardımcı olacak ve buna zemin hazırlayacak olan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı açıklanmıştır. Uygulamaya konan bu programın temel unsurlarından biri bankacılık sektöründe yapılacak olan yeniden yapılandırma programıdır. Mayıs 2001’de uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” kapsamında, meydana gelecek olumsuzluklara dayanıklı ve rekabetçi bir bankacılık sistemine geçiş hedeflenmiştir.

4.1.1. 2001 Krizi Sonrası Türk Bankacılığındaki Yeniden Yapılandırma

2001 yılında yayınlanan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” sonrasında bankacılık sektöründe köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu yapılandırma programının ana unsurları şunlardır:

- TMSF'ye devrolan bankaların sorunlarının çözülmesi,
- Kamu bankalarının bir istikrarsızlık nedeni olmaktan çıkarmak ve finansal açıdan yeniden yapılandırması,
- Krizden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşması,
- Bankacılık sektörü içinde ki denetim mekanizmasının güçlendirilmesidir.

Yeniden yapılandırma sonrasında, kamu bankalarının görev zararları tasfiye edilmiştir. Böylece, kamu bankalarının görev zararları ve bu zararlara tahakkuk etmiş faiz tutarlarının tümü tasfiye edilerek kamu bankalarının bilançolarının küçültülmesi ve etkin bir biçimde çalışması yönünde önemli bir adım atılmıştır (BDDK, 2001:13). 2 Mayıs 2001'de kamu bankalarının görev zararları tümüyle sıfırlanmıştır. Kamu bankalarının sermayelerini arttırabilmek amacıyla, ek kaynak aktarımı yapılmıştır. Bu sayede kamu bankalarının sermaye yapıları güçlendirilmiştir. Kamu bankalarının çalışma yapılarında değişikliklere gidilmiştir. Gereksiz görülen şubeler kapatılıp, personel azaltma yoluna gidilmiştir. Kamu bankalarının BDDK tarafından yapılan düzenlemelerin tümüne uyulması sağlanacaktır.

Kriz sonrasında TMSF'nin el koyduğu bankaların sayısı 18 adettir. Yeniden yapılandırma sonrasında fon tarafından el konulan bankalar için de, gecelik borçlanma ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda program uygulanmaktadır. TMSF bünyesinde bulunan bankalar için temel çözüm, devir, satış, birleşme ve ya tasfiye yoluyla bu bankaların fon bünyesinden çıkarılmasıdır. Fona bağlı bulunan bankaların finansal açıdan yapılandırma programları çerçevesinde, kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması ve bitirilmesi, bankaların açık pozisyonlarının kapatılması, mevduat ve repo faizlerinin piyasaya uygun duruma getirilmesi, bankaların satışı sonucunda mevduatlarında devredilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca fona bağlı bankalarda operasyonel açıdan, ortak yönetim kurulu atanması, personel ve şube sayılarında azaltmalara gidilmesi, bankaların bilançolarında bulunan menkul ve gayrimenkullerin satışına ilişkin düzenlemelere gidilmiştir.

Yaşanan krizlerden sonra kârlılıkları düşen özel bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşması amacıyla yeniden yapılandırma programında çeşitli kararlar

alınmıştır. Özel bankalara yönelik program kapsamında bu bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, yabancı para açık pozisyonların daraltılması, sorunlu kredilerin çözümlenmesi ve iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi konusunda kararlar alınmıştır (BDDK, 2001: 22). Bankalar kanununda 4672 sayılı karar kapsamında yapılan değişiklikler, aşağıdaki maddeleri kapsamaktadır (TBB, 2001:7-12):

- Yeni banka kuruluşlarında ya da yabancı bir bankanın yeni bir şube açılışında asgari sermaye miktarı 20 milyar TL'ye yükseltilmiştir.
- Kredi ve iştirake sınırları değiştirilmiş, kredi ile öz kaynak arasındaki ilişki ortadan kaldırılmıştır.
- Pay sahipliği ve devirdeki oranlar değiştirilmiş ve pay devirleri kurulun iznine bırakılmıştır.
- Banka yöneticilerinin ve ortaklarının olumsuz bir durum karşısındaki sorumlulukları artmıştır.
- İdari ve adli cezalar yeniden düzenlenmiştir.
- Özel finans kurumlarının faaliyetlerinde her türlü düzenleme yapma yetkisi BDDK'ya verilmiştir.
- Karşılıklara kredi geri dönüşü ve teminatların özelliklerine göre beş ayrı sınıflandırma getirilmiştir.
- Bankaların yabancı para net genel pozisyonu oranı en fazla yüzde 20 olarak belirlenmiştir.
- Sermaye yeterliliğinin ölçülmesi konusunda yeni düzenlemeler yapılmıştır.
- Bankaların ana ortaklık niteliğine sahip olanlar için konsolide mali tablonun düzenlenmesi yükümlülüğü getirilmiştir.
- Risk yönetimi ve iç denetim sisteminin oluşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Yeniden yapılandırma sürecinde, diğer bankaların dışında Merkez Bankası ile ilgili kararlarda alınmıştır. 2001 yılında yapılan düzenlemeye göre, siyasi iktidar Merkez Bankası'na etkiye bulunacak davranışlar yapamayacaklardır. Düzenleme yapılan kanunun 1. maddesine göre, Merkez Bankasının görev ve fonksiyon yapısı değiştirilmiştir. Bu maddede araç bağımsızlığına vurgu yapılmış ve devletin genel

politikaları ile çelişmemek kaydıyla, para politikasının yürütülmesinde hükümetten bağımsız hareket edebilme yetkisi verilmiştir (Akçay, 2009: 241). Merkez Bankası ile ilgili yapılan bu yasal düzenleme, Türkiye'deki makroekonomik politikaların yöntemini değiştirecek yeni bir gelişme ya da Türkiye'nin tarihsel koşulları çerçevesinde bir devrim olarak değerlendirilebilir (Akçay, 2009: 231).

Türk bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programının uygulanması sektör açısından olumlu gelişmelere sebebiyet vermiştir. Yapılan düzenlemelerin sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Pazarbaşıoğlu, 2003: 17- 18):

- Sektördeki finansal risk yönetilebilir bir düzeye inmiştir.
- Yapılan denetimlerin artması sonucunda şeffaflık artmıştır.
- Bankaların karlılık oranlarında yükselme meydana gelmiştir.
- Sektördeki sermaye yeterliliği artırılarak, bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiştir.
- Bankacılık sistemindeki kırılgan yapı ortadan kaldırılmıştır.
- Kamu bankalarının finansal sistemi olumsuz yönde etkilemesi ortadan kaldırılmıştır.
- Konsolidasyon sürecine girilmiş, devir ve birleşmeler teşvik edilmiştir.

Yeniden yapılandırma sonucu, Türk bankacılık sektörünün yapısı kuvvetlendirilmiş ve sürdürülebilir bir büyüme trendine girmesi sağlanmıştır. Bu dönemde bankacılık sektöründe teknolojik açıdan da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Şubesiz bankacılık hızla artmış, online bankacılık gelişmiştir.

4.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Kapsamında Yapılan Değişiklikler

1 Kasım 2005 yılında resmi gazetede yayınlanan yeni bankacılık kanunu ile beraber bankacılık sisteminde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Yeniden yapılandırma sürecinden sonra, sektörün denetimle ilgili düzenlemelerin devamı ve uluslararası uygulamalara ayak uydurması amacıyla yeni bankacılık kanunu çıkarılmıştır.

5411 sayılı bankacılık kanununun temel amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde işlemesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin esasları düzenlemektir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, m.1). Bankacılık kanuna göre, Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ve bunların faaliyetleri bu kanun hükümlerine tâbidir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, m.2).

5411 sayılı bankacılık kanunu sonrasında gerçekleşen düzenlemelerin başlıcaları şunlardır (BDDK, 2006: 38-39):

- Bankaların kurumsal yapılarını geliştirmek amacıyla, stratejik yönetim biçiminin uygulanması,
- Sistemdeki şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin artırılması,
- Denetim anlayışının daha çok risk odaklı olması ve bilgi sistemleri denetimi sayesinde Kurumun denetim kapasitesinin artırılması,
- Kurum çalışanlarının nitelik ve nicelik bakımından daha iyi seviyelere getirilmesi,
- Düzenleme, denetim ve uygulama taraflarının daha etkin bir işbirliği içinde olması,
- Banka ortaklarının ve yöneticilerinin gerekli dürüstlük ve yeterliliğe sahip olmasını sağlayacak koşulların ayrıntılı belirtilmesi,
- Banka kartı ve kredi kartı hakkında düzenlemelerin yapılması,
- Operasyonel riskin sermaye yeterlilik hesabına dâhil edilerek, %12 belirlenen sermaye yeterlilik rasyosuna işlerlik kazandırılması,
- Finansal raporlamanın uluslararası standartlara getirilerek piyasa disiplini artırıcı düzenlemelerin yapılması,
- Finansal istikrarın güçlendirilmesi,
- Tüketici haklarına gözetilmesi kapsamında düzenlemelerin yapılması,
- Kredi karşılık oranlarının artırılması ile sektörün aktif kalitesinin artırılması,

4.1.3. Küresel Kriz Öncesi Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri

2000 ve 2001 yıllarından sonra yaşanan yeniden yapılandırma döneminde bankacılık sektöründe banka sayılarında düşüş göze çarpmaktadır. Krizden önce 81 olan banka sayısı 2003 yılında 50'ye düşmüştür. Yeniden yapılandırma dönemi öncesinde %70 dolaylarında olan ilk on bankanın toplam aktifteki payı, yeniden yapılandırma sonrası %80'lerin üzerine çıkmıştır. Bu da yapılan düzenlemelerin sonrasında Türk bankacılığının oligopolistik bir yapıya gittiğini göstermektedir. Tablo 16'ya bakıldığında banka sayısında yıllar içerisinde fazla bir değişiklik olmadığı fakat şube sayılarında dikkate değer bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca düzenlemelerin de etkisiyle teknolojik olarak daha da gelişen sektör içinde banka kartlarının ve kredi kartlarının sayısı sürekli bir artış eğilimindedir.

Tablo 16. Sektördeki Operasyonel Göstergeler

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Banka Sayısı	54	50	48	51	50	50
Şube Sayısı	6160	6029	6440	6240	6911	7700
Banka Kartı Sayısı (Milyon Adet)	35,1	40,0	43,1	48,2	54,0	55,5
Kredi Kartı Sayısı (Milyon Adet)	15,7	19,9	26,7	30,0	32,4	37,3
Personel Sayısı (Bin Adet)	129,6	129,5	138,4	138,6	151,0	167,8
İlk Beş Bankanın Toplam Aktif Payı (%)	57,4	59,0	58,1	61,4	60,9	59,8
İlk 10 Bankanın Toplam Aktif Payı(%)	80,8	82,3	84,0	82,9	83,5	82,5
Küres. Serm. Payı (%)	3,3	3,0	3,5	6,3	13,1	14,0

Kaynak: BDDK

Yeniden yapılandırma sonrası dönemde, bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğü sürekli bir artış içindedir. Yapılan düzenlemeler bankacılık sistemini istikrarlı büyüyen bir yapıya sokmuştur. Tablo 17'de görüleceği üzere, 2002 yılında 213 milyar TL olan sektörün aktif büyüklüğü, 2007 yılında 582 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde aktiflerin içinde kredi kaleminin yüksek oranda artış yaşadığı gözlemlenmektedir. Bu dönem içerisinde menkul kıymetlerin toplam aktifler içerisindeki payı düşerken, kredilerin payı %50 seviyesine yükselmiştir.

Tablo 17. Türk Bankacılık Sektörünün Temel Bilanço Kalemleri (Milyar TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nakit ve Nakit Benzeri Alacaklar	29	29	33	48	63	60
Menkul Değerler	86	107	124	143	159	165
Krediler	49	66	99	156	219	286
Diğer	49	48	51	59	59	71
Toplam Aktifler	213	250	306	407	500	582
Toplam TL Aktifler	121	155	196	280	334	417
Toplam YP Aktifler	92	95	111	127	166	164
Mevduat	138	155	191	251	308	357
Bankalara Borçlar	22	26	34	54	71	71
Repodan Sağlanan Fonlar	6	11	11	17	26	28
Öz Kaynaklar	26	36	46	55	60	76
Diğer	21	22	25	29	36	50
Toplam Pasifler	213	250	306	407	500	582
Toplam TL Pasifler	105	142	183	261	311	387
Toplam YP Pasifler	107	108	123	146	189	195

Kaynak: BDDK

Tablo 18’de görüldüğü üzere Türk bankacılık sektörü, finansal sağlamlık açısından 2001 krizi sonrasında sağlam ve güvenilir adımlar atmıştır. Bankaların asıl faaliyet konusu olan kredilerin banka bilançolarındaki payı hızla yükselmiştir. Asıl olumlu gösterge, kredilerdeki bu artışa rağmen, takipteki kredilerin toplam krediye oranının hızlı bir düşüş içine girmesidir. Söz konusu altı sene içerisinde mevduatlar banka bilançolarındaki yerini korumuş olarak gözükmemektedir. Krizden önceki yıllarda %10’un altında seyreden sermaye yeterlilik rasyosu, yeniden yapılandırma ile birlikte %20 seviyelerine ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye’deki bankaların aracılık fonksiyonu tanımın iyi bir şekilde yerine getirdiği görülmektedir. Bu bağlamda bankalara yatırılan mevduatların krediye dönüşme oranı, 2002 yılındaki %35 seviyesinden, %80 seviyelerine kadar yükselmiştir. Bankaların aktiflerinde ve pasiflerinde bulunan yabancı para cinsinden varlıkların paylarında da düşüş gözlemlenmektedir. Ayrıca küresel kriz öncesi bu beş yıllık zaman diliminde, bankaların karlılık performanslarında iyileşmeler görülmektedir.

Tablo 18. Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Göstergeleri (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Sermaye Yeterliliği	25,1	30,9	28,2	23,7	21,9	18,9
Öz Kaynaklar / Aktifler	12,1	14,2	15,0	13,4	11,9	13,0
YP Aktifler / Toplam Aktifler	43,2	38,0	36,2	31,3	33,1	28,3
YP Pasifler / Toplam Pasifler	50,4	43,3	40,1	35,9	37,8	33,5
Mevduat / Toplam Aktifler	64,9	62,2	62,3	61,8	61,6	61,4
Krediler/Toplam Aktifler	23,0	26,5	32,4	38,4	43,8	49,1
Menkul Değerler/Toplam Aktifler	40,5	42,8	40,4	35,2	31,8	28,3
Kredi/Mevduat	35,5	42,6	52,0	62,2	71,2	80,0
Takipteki Krediler(brüt)/ Toplam Krediler	21,3	13,0	6,4	5,0	3,9	3,6
Takipteki Krediler(net)/ Toplam Krediler	7,6	1,5	0,8	0,6	0,4	0,5
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler	1,4	2,2	2,1	1,5	2,3	2,6
Net Dönem Karı (Zararı) / Öz Kaynaklar	11,3	15,8	14,0	10,9	19,1	19,6

Kaynak: BDDK

2001 yılında yaşanan kriz sebebiyle bankalar büyük miktarda zararlara uğramışlardır. Türkiye'de bulunan kamu ve özel sektör bankaları yaşanan krizden ciddi şekilde etkilenirken, yabancı sermayeli bankaların kriz yılını karlı kapattığı Tablo 19'da gözlemlenmektedir. Krizin yaşandığı sene bankacılık sektörünün aktif karlılık oranı % -5,7 görünmektedir. Hem kamu, hem de özel sektör bankalarının aktif karlılık oranları negatif değerler almıştır. Aynı yıl bankaların öz kaynak karlılık oranlarında da negatif değerler göze çarpmaktadır. Krizden sonraki dönemde ülke içerisindeki faiz oranlarının da etkisiyle karlılık oranlarında artışlar göze çarpmaktadır. Türkiye'deki finans kesiminin büyük bir kısmını bankacılık sektörü oluşturduğundan dolayı bankalar yüksek karlılık oranlarıyla çalışmaya başlamışlardır. Krizden sonraki yıllarda yabancı sermayeli bankaların da, öz sermaye karlılık oranları artmıştır.

Tablo 19. Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Göstergeleri (%)

Rasyolar	Bankalar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aktif	Kamu	-3,0	1,6	2,2	2,5	2,4	2,6	2,8
Karlılık	Özel	-3,7	2,0	2,1	1,6	1,1	1,8	2,4
Oranı	Yabancı	1,5	1,2	2,7	2,4	2,6	2,5	2,0
(ROA)	Toplam	-5,7	0,9	2,2	2,1	1,8	2,2	2,5
Öz kaynak	Kamu	-33,5	15,7	18,7	26,6	21,7	25,1	26,8
Karlılık	Özel	-34,7	16,0	13,9	10,3	9,7	16,9	19,9
Oranı	Yabancı	6,9	5,9	11,2	11,9	18,7	20,5	15,2
(ROE)	Toplam	-62,8	8,3	16,5	15,0	14,8	20,3	20,9

Kaynak: TBB

Uygulanan yeniden yapılandırma programının bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin olumlu yansımaları göstergelere bakıldığında açıkça görülmektedir. Tüm dünyada yaşanan canlanma ve büyüme döneminin de etkisiyle oldukça iyi performans sergileyen bankalar, bu dönem içerisinde alınan düzenleyici ve denetleyici kararlar sayesinde yaşanacak olumsuzluklara karşı da direncini arttırmıştır.

4.2. KÜRESEL KRİZE KARŞI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ALINAN ÖNLEMLER

4.2.1. Krize Karşı Tepkiler ve Alınan Önlemler

Türkiye ekonomisinde 2001 krizi sonrasında bankacılık sistemi, istikrarlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu yıllarda bankalar bilançolarını büyütmüş, karlılıklarını da arttırmıştır. Küresel krize yaklaşıldığı yıllarda ekonomide dalgalanmalar başlamıştır. Yurt dışında yaşanan olumsuzlukların, Türkiye'ye yansımaları önlemek amacıyla, hükümet ve Merkez Bankası tarafından çeşitli tedbirler alınmaya başlanmıştır. Özellikle 2006 yılında yaşanan dalgalanma sonucu BDDK, aldığı önlemleri daha da sıkılaştırarak sermaye yeterlilik oranını arttırmıştır. Bu karara göre %8'den %12'ye çıkarılan bu oran, bankaların daha da dikkatli çalışmasına neden olmuştur. Bu hedefi tutturamayan bankaların şube açılışları yasaklanmıştır. 2006'nın sonlarında alınan bu tedbir sonrasında, 2008 yılında yani krizin etkilerinin hissedilmeye başladığı yılda, bankaların verdikleri krediler için ayırdıkları karşılıkların oranları arttırılmıştır. Bu oran nakdi krediler için %0,5'ten %1'e, gayri nakdi krediler için %0,1'den %0,2'ye çıkarılmıştır.

2008'de alınan karara göre, bankaların 2008 yılı karlarını dağıtırken BDDK'ya başvurmaları, BDDK'nın izni olmadan bankalara kar dağıtımını yapılamayacağı bildirilmiştir. Bu dönemde sermaye oranı istenilen düzeyde olmayan bankaların kar dağıtımını yapılmasına izin verilmemiştir. Ekim 2008'de açıklanan bu karardan sonra, 2009 yılı karları için de aynı düzenlemeye gidilmiştir. Kredi kartı ile yapılan harcamaların taksit tutarları üzerinden bankaların risklerine dikkat çekilmiştir. Bankaların ya da sermaye piyasasının likidite sıkıntısı çekmemesi için, Nisan 2008'de bankaların likidite yeterliliğinin hesaplanmasında borçlu kredilerin ve anapara tutarlarının hesap edilen kısmı yarıya indirilirken, vadesiz yani likit kabul edilen varlıkların elde tutulması amaçlanmıştır. 2009 yılında kredi kartı borçlularına, borçlarını ödemeleri amacıyla kolaylıklar sağlanmıştır. Ödeme ihtarı gönderilen, icra takibi başlayan kredi kartı borçları için belirtilen asgari miktarın, borcun %20'sinden az olmaması sağlanmıştır. Borçların yeniden yapılandırılması sonrasında, 1.607 milyon TL tutarındaki borç için tahsilat imkânı doğmuştur.

Merkez Bankası tarafından kısa vadeli faiz oranları, 2009 yılında %8,5 puan azaltılmış, %6,5 düzeyine getirilmiştir. 2009 yılında döviz talebinin artması nedeniyle, Mart ayında toplam 900 milyon dolar döviz satışı yapılmıştır. Daha sonra piyasada ki döviz arzının artmasından dolayı MB, 4,2 milyar dolarlık döviz alımı yapmıştır. Ekim 2009 yılında TL zorunlu karşılık oranı %6'dan %5'e düşürülmüştür (Bakkal ve Alkan, 2011: 107). Türk parasında yapılan bu zorunlu karşılık indirimi 3,3 milyar TL likidite sağlamıştır.

2009 yılındaki likidite sorunu aşmak amacıyla, repo işlemleri sayesinde fonların vadelerinin uzatılması ve ikincil bir piyasadan DİBS alımlarının yapılması kararlaştırılmıştır. Haziran 2009'da 1 hafta vadeli repo ihalelerinin yanında, 3 ay vadeli repo ihalelerinin açılmasına izin verilmiştir. Kredi garanti fonundan firmalara, kredi garantisi sağlamak amacıyla 1 milyar TL'ye kadar nakit kaynak aktarılmasına karar verilmiştir. İhraç edilecek DİBS'ler için, Hazine Müsteşarlığı'nın hesaplarında bir bölüm kullanılacak ve bu bölüme 1 milyar TL tutarında ödenek aktarılmasına karar izin verilecektir.

Bankaların Merkez bankalarından alacağı döviz depolarının vadesi, 1 aydan 3 aya yükseltilmiş, Merkez Bankası borç verme faiz oranını ABD doları için %7'den

%5,5'e, Euro için %9'dan %6,5'a indirmiştir (Bakkal ve Alkan, 2011: 107). Böylece bankacılık sisteminde döviz likiditesi 2,5 milyar dolar civarında artmıştır. Bu likiditenin elde tutulması amacıyla döviz satım ihalelerine ara verilmiştir.

Merkez Bankası, küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla ihracat reeskont kredisi limitini 500 milyon dolar artırarak 1 milyar dolara yükseltmiştir. Ayrıca, ihracat reeskont kredisi uygulama esas ve şartları yeniden düzenlenerek bu kredilere kullanım kolaylığı getirilmiştir. Bu limit 2009 yılında 1,5 milyar dolar daha arttırılarak toplamda 2,5 milyar dolara çıkarılmıştır (Erdönmez, 2009: 97).

BDDK'nın Resmi Gazete'de yayımlanan kararına göre bankaların, ellerindeki menkul değerleri bir kereye mahsus olmak üzere, yeniden sınıflandırmalarına izin verilmiştir. BDDK tarafından Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik yayınlanmıştır. Yayınlanan yeni yönetmeliğe göre, sorunsuz görünen kredilerin de beklenmeden, yeniden yapılandırılabilmesine imkân tanınmıştır (Erdönmez, 2009: 97).

4.3. KÜRESEL KRİZ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

4.3.1. Finansal Sistemin Görünümü

Tüm dünyada 2001 ve 2007 yılları arasında yaşanan likidite bolluğunun da etkisiyle Türkiye ekonomisi bu yıllar arasında hızlı bir büyüme trendine girmiştir. Ülke içindeki yüksek faiz oranları ülke içindeki sermayenin ülkede kalmasına yardımcı olmuştur. 2007'nin sonlarına doğru hissedilmeye başlanan küresel krizin etkisiyle Türkiye'deki likidite bolluğu sona ermiş ve Türkiye ekonomisinin büyümesi büyük oranda azalmıştır.

Küresel krizin finansal açıdan en önemli etkisi, bütçe açıklarının artması şeklinde olmuştur. Krize karşı uygulanan genişletici maliye politikalarının sonucunda mali denge olumsuz olarak etkilenmiş, 2009 yılında bütçe giderleri %20 dolayında artış göstermiştir. Eylül 2009'da bütçe açığı 40 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Küresel kriz sonrasında Türkiye'deki finans piyasasında kriz ortamı oluşmamasına rağmen, krizden etkilenilmiştir. Tablo 20'de kriz yıllarında ve sonrasında, Türkiye'nin finans sektörünün aktif büyüklükleri verilmiştir. Krizin etkilerinin 2009 yılında hissedildiği görülmektedir. 2008 yılında %20 büyüyen Türkiye'deki finans sektörünün aktif toplamı, 2009 yılında bir önceki yıla göre %12 büyümüştür. Finans sektörünün içinde en önemli kurumların bankalar olduğu görülmektedir. Tablodan da görüldüğü üzere Türkiye'de bankalar, toplam finans sektörünün %80'ini oluşturmaktadır. Bankalardan sonra ise TCMB'nin finans sektöründe aktif büyüklüğü olarak önemli bir yer kapladığı görülmektedir. 2009 yılında aktiflerdeki büyüme oranının hemen hemen yarı yarıya yavaşlaması, küresel krizden sınırlı da olsa etkilenildiğinin göstergesidir.

Tablo 20. Kriz Döneminde Finansal Sektörün Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)

	2007	2008	2009	2010
Toplam (Milyar TL)	806,5	972,4	1095,2	1324,2
Toplam (%) (Önceki Yıla Göre)	-	20,6	12,6	20,9
TCMB	106,6	113,5	110,0	128,5
Bankalar	581,6	732,5	834,0	1006,0
Finansal Kiralama Şirk.	13,7	17,1	14,6	15,7
Faktöring Şirketleri	7,4	7,8	10,4	14,5
Tüketici Finansman Şirk.	3,9	4,7	4,5	6,0
Varlık Yönetimi Şirketleri	0,2	0,4	0,4	0,6
Sigorta Şirketleri	22,1	26,5	31,8	35,1
Emeklilik Yatırım Fonları	4,6	6,0	9,1	12,0
Menkul Kıymet Aracılık Kur.	3,8	4,2	5,2	7,5
Menkul Kıymet Yatırım Ort.	0,7	0,6	0,7	0,8
Menkul Kıymet Yatırım Fonu	26,4	24,0	29,6	33,2
Gayrimenkul Yatırım Ort.	4,1	4,3	4,7	17,2
Girişim Sermaye Ortaklığı	0,2	0,1	0,2	0,2
Portföy Yönetim Şirk.	31,2	30,7	40,0	44,3

Kaynak: BDDK Finansal Piyasalar Raporu, 2011: 17

Kriz döneminde, finansal sektördeki karlılık oranları Tablo 21'de görülmektedir. Finans sektöründe toplam karlılık, krizin çıktığı yıl olan 2008 yılında, bir önceki yıla göre azalmıştır. Bu azalmanın en önemli sebebi bankaların karlarında yaşadığı düşüştür. Bankaların 2008 yılındaki karları bir önceki yıla göre, %10 oranında azalmıştır. Karlılık durumuna bakıldığında finansal sektörün hızlı bir toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. 2009 yılında finansal sektördeki kar 21 milyar doların

üzerinde gerçekleşirken, bir önceki yıla göre %40 oranında artış yaşamıştır. Finansal sektörün büyük bir kısmını kaplayan bankacılık sektörünün karlılığındaki artışın %50'yi bulması, finansal sektörün de yüksek oranda karlılık yakalamasını sağlamıştır. Bankacılık sektöründeki bu karlılık artışının esas sebebi, net faiz marjının yükselmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 21. Kriz Döneminde Finansal Sektörün Karlılık Görünümü (Milyon TL)

	2007	2008	2009	2010
Toplam Karlılık (Milyon TL)	16.718	15.549	21.864	23.516
Toplam Karlılık (% Değişim)	-	-7,0	40,6	7,6
Bankalar Karlılık (Milyon TL)	14.859	13.422	20.182	22.119
Bankalar Karlılık (% Değişim)	-	-9,7	50,4	9,6
Finansal Kiralama Şirketleri	348	590	523	463
Faktoring Şirketleri	427	440	331	390
Tüketici Finansman Şirketleri	47	10	13	43
Varlık Yönetimi Şirketleri	-21	-55	24	54
Sigorta Şirketleri	629	840	455	114
Reasürans Şirketleri	73	132	89	64
Menkul Kıymet Aracı Kurumları	356	170	247	366

Kaynak: BDDK Finansal Piyasalar Raporu, 2011: 20

4.3.2. Küresel Krizin Türkiye’de Bankalara Etkileri

Türkiye’de bankacılık sektörü, 2009 yılında küresel çapta yaşanan krize rağmen sağlam bir şekilde ayakta kalmayı başarmıştır. Krizin etkileri hissedilmesine rağmen bu etkiler, hem sınırlı olarak kalmış hem de sektör kısa sürede toparlanmıştır. Kriz sonucunda sektörde kredi daralması yaşanmış, getiri oranlarında düşüş meydana gelmiştir. Fakat bu sorunlarda kolay atlatılmıştır. Bankacılık sektöründe bu durumu sağlayan esas neden, bankaların bilanço yapılarının kuvvetli olması, öz kaynakların sağlam olması ve Türk Lirasına karşı duyulan güvendir. Türkiye’de bankaların kaynaklarının üçte ikisi TL mevduattan oluşmaktadır (Bakkal ve Alkan, 2011: 113).

Bankaların sermaye yapılarında ki kuvvetin temeli 2001 yılından sonra hayata geçirilen yeniden yapılandırma programına bağlıdır. Bu program sonucunda, sistemin düzenlenme ve denetleme faaliyetleri güçlendirilmiş, kamu bankalarının görev zararları ortadan kaldırılarak yeniden yapılandırılmış, sorun yaratan bankalara

yaptırımlar uygulanarak sistemden uzaklaştırılmış ve bu sayede sermaye yapısı kuvvetlendirilmiştir.

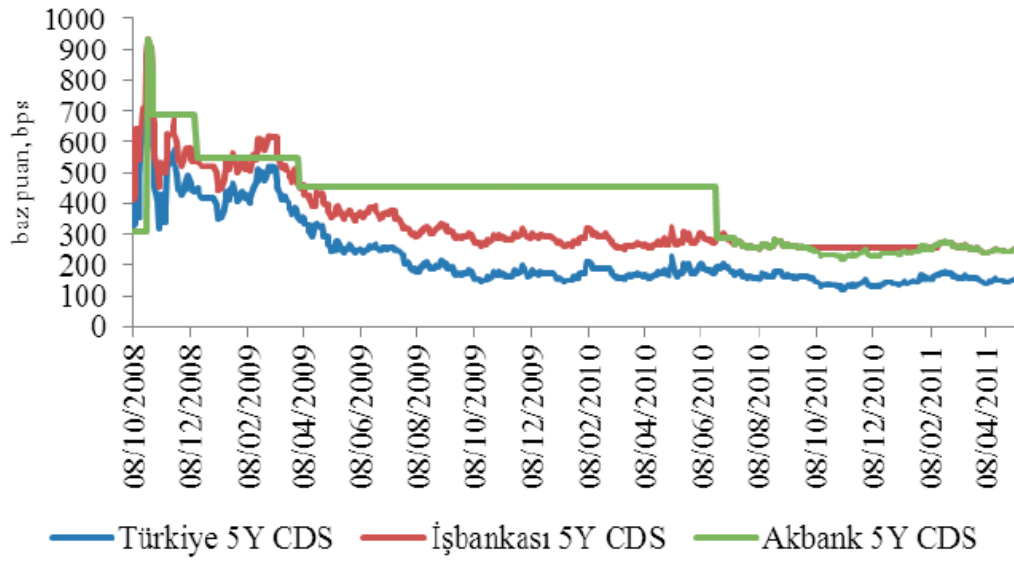
Türk bankacılık sektöründe krizin etkilerinin sınırlı olmasının bir diğer sebebi de, dünyada en büyük sorunu yaratan menkul kıymetleşmenin ve türev ürünlerin bankacılık sistemimizde az olmasıdır. Gelişmiş ekonomilerdeki bankalar çok riskli olan bu türev ürünleri, bilançolarında fazlasıyla barındırmaktaydılar. Amerika’da başlayan krizin diğer ülkelerin bankacılık sistemini etkileyen bu tarz riskli ürünler Türk bankacılık sisteminde yok denecek kadar azdır. Bu tarz türev ürünlerin yanında, Türkiye’de Amerika’daki türde bir mortgage piyasasının olmaması da Türk bankalarını koruyan bir başka sebep olarak göze çarpmaktadır. Böyle bir sektör bulunmadığı için bu sektördeki türev ürünlere bankalar tarafından yatırım yapılmamış, böylece bankalar risk almamış ve krizden çok uzun bir süre etkilenmemiştir. Bankalarımız için tek sorun kredi daralması ve sendikasyon kredilerinin sağlanması olacaktır (Coşkun ve Balatan, 2008: 25).

Bankacılık sektörünün kuvvetli sermaye temeli, düşük döviz riski, mevduat esaslı bir fonlama yapısı, bankaların finansal ve reel şokları sorunsuzca atlatmasına sebep olmuştur. Kriz döneminde alınan önlemler sayesinde politika faiz oranlarının düşürülmesi ve karşılık oranlarında meydana gelen değişme bankaların karlarında ve sermaye oranlarında yüksek faiz marjı ile bir iyileşme sağlamış, aynı dönemde krizin etkisi ile geri dönmeyen kredilerde meydana gelen artışı telafi etmiştir (TBB, 2012: 190).

Kriz döneminde Türkiye’de banka sayısı aynı kalmıştır. Bankaların şube sayıları da artmaya devam etmiştir fakat 2009 yılında şube sayılarının artış hızı düşmüştür. Aynı şekilde 2009 yılında çalışan sayılarının artış hızında da düşüş gözlemlenmektedir. Bu etkiler kısa süreli olmuş, 2010 yılında şube sayıları ve çalışan sayılarında artışlar hızlanmıştır. Bankaların bu dönemde alternatif müşteri erişim kanalları yatırımları da devam etmiştir. ATM ve POS sayıları sırası ile 21.953’ten 23.952’ye POS sayısı ise 1.886.000’den 2.048.000’e ulaşmıştır (BDDK,2010:4-7).

Türkiye ekonomisinde kriz süresince ülke riskinin ve bankacılık sektörüne ilişkin risk priminin birlikte hareket ettiği görülmektedir (Şekil 8). Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi Türkiye’nin risk priminin arttığı 2008 yılında İş Bankası ve

Akbank’ında risklerinin arttığı görülmektedir. Türk bankacılık sistemi küresel krizde diğer ülkelerin bankaları ile karşılaştırdığımızda hisse senetleri fiyatları bağlamında daha iyi bir performans göstermiştir (TBB, 2012: 186).

Şekil 8: Türkiye: Ülke ve Bankacılık Riskinin Birlikte Hareketi

Kaynak: TBB, Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, 2012

“Küresel krizin Türk Bankacılık Sektörü’ne Etkileri” konusunu inceleyen diğer çalışmalara bakıldığında;

Afşar, çalışmasında küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Herhangi bir model ile deneysel bir çalışma yapılmamış, gözlem ve verilere dayalı saptamalarda bulunmuştur. Yapılan çalışmanın sonucunda, 2008 yılında yaşanan küresel krizde, gelişmiş ülkelerdeki birçok bankanın milyarlarca dolar zarar ve iflaslarla etkilendiği dönemde, Türk bankacılığının etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya göre, 2000-2001 krizinde çok büyük olumsuzluklar yaşayan ve buna bağlı olarak da yapısal reformlarını tamamlayan Türkiye bankacılık sektörü, güçlü altyapısı ile küresel ekonomik krize karşı sağlam kalarak özgüvenini tazelenmiştir. Ayrıca, “subprime” mortgage olarak da adlandırılan kredi türev

ürünlerine yatırım yapılmaması, ayrıca güçlü aktif kalitesi, likidite yapısı, sermaye yeterliliği, risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerine sahip olmaları nedeniyle, Türk bankacılık sisteminin krizden etkilenmediği ortaya koyulmuştur (Afşar, 2011: 169).

Erdem, İlgün ve Dumrul'un 2011 yılında yaptığı çalışmada, 2008 krizi çerçevesinde, finansal istikrarın bankacılık sisteminin borç verme politikaları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünde, ARDL (Autoregressive Distributed Lag Model - Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model) yöntemi ile araştırma yapılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analizlerden elde edilen bulgular Türkiye'de bankacılık sisteminin finansal baskının arttığı dönemlerde kamu kesimine daha fazla borç vermeyi tercih ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla küresel kriz Türk ekonomisinde de finansal istikrarsızlığa yol açarak bankacılık sisteminin borç verme yapısını kamu sektörü lehine artıracak özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erdem, İlgün, Dumrul, 2011: 29).

Çağıl çalışmasında, 2008 küresel krizinin Türk bankacılık sektörünün finansal performansı üzerindeki etkilerini Electre yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, kriz dönemlerinde bazı bankaların performans sıralamasında daha üst sıralara yerleştikleri, bazı bankaların ise daha alt sıralarda kaldığı dolayısıyla krizin banka performans sıralamaları üzerinde etkisi olduğu gözlenmektedir. Ayrıca çalışmada elde edilen sonuçlara göre, 2010 yılında, genel olarak kamu bankaları üst sıralarda yer alırken, özel sermayeli bankalar orta ve üst sıralarda, yabancı sermayeli bankalar ise alt sıralarda olduğu belirlenmiştir (Çağıl, 2011: 83).

Köse ve Bülbül, 2008 Küresel Kriz sürecinde Türk bankacılık sektörünün finansal performans analizini yapmışlardır. Bu çalışmada 29 adet ticari bankanın performansı, küresel finansal kriz çerçevesinde ÇAKV (Çok Amaçlı Karar Verme Yaklaşımı) yöntemlerinden TOPSIS yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, yaşanan uluslararası krizin sonucunda Türk Bankacılık Sektöründe yer alan yabancı bankaların performanslarını koruyarak krizden daha az etkilenen kesim olduğu, buna karşılık kamu ve özel sermayeli Türk bankalarının performanslarının krizden nispeten olumsuz etkilendikleri belirlenmiştir (Köse ve Bülbül, 2009: 272-273).

Coşkun ve Balatan 2009 yılında yaptığı çalışmada, küresel krizin bankacılık sektörüne etkilerini veri zarflama analizi yoluyla incelemiştir. İncelemenin sonucunda, krizin bankacılık sektörüne en büyük etkisi, kredilerin geri dönüşünde sorunlar ortaya çıkmasıdır. Krizin reel sektöre etkilerinden dolayı kredi sistemi olumsuz etkilenmiştir (Coşkun ve Balatan, 2009: 38).

Artar ve Sarıdoğan çalışmasında, küresel finansal krizin Türk bankacılık sektörünün mali yapısına etkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, 2001 krizinden sonra girilen yeniden yapılandırma döneminde mali yapısını güçlendiren bankacılık sistemi, bu sebeple krizin olumsuz etkilerini sınırlı düzeyde yaşamıştır (Artar ve Sarıdoğan, 2012: 16).

Aras, küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerine etkilerini incelemiştir. Çalışmasında bankacılık sektörünün, 2001 krizi sonrası güçlenen sermaye yapısı sayesinde küresel krizden daha az etkilendiğini belirtmiştir. Kriz sürecinde alınan tedbirler, BDDK'nın sıkı denetimleri, mortgage sisteminin ABD'dekinden farklı bir yapıda olması, Merkez Bankası'nın ekonomi politikaları ve bankalar tarafından alınan ek önlemler sayesinde Türk bankacılık sektörünün küresel krizden daha az etkilendiği sonucuna varılmıştır (Aras, 2010: 113).

Kartal'ın 2012 yılında yaptığı, “2008 küresel krizi sonrasındaki üçüncü yılda Türk bankacılık sektörü” çalışmasında bilanço verileri ile bankacılık sektörünün performansını analiz etmiştir. Çalışmanın sonucundan Kasım 2007 – Haziran 2011 yılları arasında, bankacılık sektörü sağlam bilanço, yüksek sermaye yeterlilik oranı ve güçlü kârlılığa sahiptir. Yapılan analizler sonucunda, bankacılık sektörünün karlılığı ve sağlamlığı kriz sırasında da devam etmiştir (Kartal, 2012: 2015).

Bakkal ve Tombuloğlu çalışmasında, 2008 global ekonomik kriz öncesi ve sonrası Türk bankacılık sisteminde fon yönetimini incelemiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, 2008 krizinin Türk bankacılık sistemini fon yönetimi bağlamında olumsuz etkilediği görülmüş, ancak bu etkinin sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 48).

Bakkal ve Aysal'ın “Türk bankacılık sisteminde ekonomik krizin tüketici kredilerine etkisi” isimli çalışmasında krediler ile ilgili veriler ele alınarak bir çalışma

yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, kriz dönemlerinde kredi daralmasının gerçekleştiği, bununda makroekonomik olumsuzluklara yol açtığı belirtilmiştir (Bakkal ve Aysal, 2011: 68).

Bakkal ve Alkan çalışmasında, “2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri” üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda, krizin Türkiye’yi diğer gelişmekte olan ülkeler gibi etkilediği belirtilmiştir. Reel sektörün etkilendiği bu durumda, hükümetin ve merkez bankasının aldığı önlemler krizin etkilerini hafifletmiş, bankaların karlılıklarını sürdürmesinde yardımcı olmuştur (Bakkal ve Alkan, 2011: 132).

Güler çalışmasında, Türk bankacılık sektöründe krizleri belirleyen faktörler üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu faktörleri bulmak amacıyla Logit Modeli kullanılmıştır. Türkiye’de 1994, 1998 ve 2001 krizlerinin yüksek bir yüzde ile tespit edildiği, (sırasıyla %99, %76 ve %87 olduğu) görülmüştür. Döviz kurundaki değişimler, faiz oranları ve kredi artışlarındaki azalma kriz ihtimalini azaltmakla beraber, gittikçe açılmaya başlayan cari denge kriz ihtimalini artırmaktadır. Uygulanan model sonucunda, geçmiş krizler doğru bir şekilde tahmin edilmiştir (Güler, 2006: 99).

4.3.2.1. Krizin Bankaların Aktif ve Pasif Yapısına Etkileri

Türkiye’de küresel krizin etkisi 2009 yılında daha net hissedilmeye başlanmıştır. Bankaların bilanço yapılarında, kredi takip oranlarında değişiklikler gözlemlenmiştir. Bankacılık sektörünün aktif yapısının büyüme hızı yavaşlamıştır. Ekonomideki daralma ve istihdamda yaşanan sorunlar nedeniyle kredi kalitesi bozulmuştur. Bilançonun pasif tarafında ise, yabancı bankalardan sağlanan kredilerde azalışlar meydana gelmiştir. Ayrıca bankacılık sektöründe öz kaynaklarda artışlar gözlemlenmiştir.

Tablo 22’de Türk bankacılık sektörünün bilanço aktif kalemleri ve büyüklükleri görünmektedir. Tabloya bakıldığında krizin yaşandığı 2008 yılında sektörün toplam aktif büyüklüğü, 705 milyar TL tutarındadır. Bir önceki yıl 561 milyar TL olan aktif büyüklüğü 2008 yılında oldukça iyi bir artış sağlamıştır. Fakat krizin etkilerinin gerçekten hissedildiği 2009 yılında aktif büyüklüğü 798 milyar TL’ye yükselmiş yani büyüme hızında düşüş meydana gelmiştir. 2008 yılında sektörün

toplam aktifleri %25 oranında büyürken, bu oran krizin hissedilmeye başlandığı 2009 yılında %13 olarak hesaplanmaktadır. 2009 yılında yavaşlayan sektör büyümesi 2010 yılında çabuk toparlanıp %20 oranında büyümüş ve aktif büyüklük toplamda 961 milyar TL'ye ulaşmıştır. Krizden sonraki yıllarda da inişli çıkışlı bir grafik izleyen sektör, 2011 yılında %25, 2012 yılında %11 ve 2013 yılında tekrar %25'lik bir aktif büyüme oranını yakalamıştır. Bu artışın en önemli sebebi kredilerde meydana gelen artışlar olarak göze çarpmaktadır. Bu dönemde bankaların en önemli fon kullandırma aracı olarak krediler olarak görülmektedir. Diğer kalemlere bakıldığında, nakit değerler kaleminde 2009 yılında düşüş meydana geldiği görülmektedir. 2009 yılında finansal varlıklarda görülen büyüme 2010 yılında yavaşlamış, 2011 yılında gerilediği görülmektedir. Krizden sonra da kredilerin toplam aktifler içerisindeki payının arttığı görülmektedir.

Krizin bilançoların aktifindeki önemli etkilerinden biri de, “Vadeye Kadar Elde Tutulacak Net Menkul Değerler” kaleminde görülmüştür. Bu kalemin büyük kısmı Devlet İç Borçlanma Senetleri'nden (DİBS) oluşmaktadır. 2007 yılında toplam aktifler içerisindeki payı %7 olan DİBS'lerin payı 2008 yılında %17 ye fırlamıştır. Bu yüksek artışın nedeni küresel krizdir. Bankalar kriz ortamındaki belirsizlik sebebiyle, en güvenli yatırım aracı olarak DİBS'lere yönelmişlerdir (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 42).

Tablo 22. Türk Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısı (Milyar TL)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nakit Değerler ve TCMB	55,8	49,5	59,6	94,9	132,6	190,8
Bankalar	34,9	39,9	32,6	41	35	44,7
Para Piyasalarından Alacaklar	10	13	12,4	13,8	14,4	16,4
Finansal Varlıklar	207,8	280,9	308,9	303,3	294,1	307,9
Takipteki Krediler (net)	2,4	3,2	2,9	3,4	5,4	6,1
Krediler ve Alacaklar	366,9	381	508,8	664,2	768,9	1.015,4
Duran Aktifler Toplamı	19,6	22,4	24,9	26,4	32,3	34,7
Diğer Aktifler	10,5	11,5	14,3	16,7	20,4	25,1
Toplam Aktifler	705,8	798,5	961,8	1.160,7	1.298,1	1.635,3

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar,
Erişim: 30.11.2014

Türk bankacılık sektöründe en önemli fon kaynağının mevduatlar olduğu Tablo 23'te görülmektedir. 2008 yılında 453 milyar TL tutarında olan mevduat toplamı, 2009 yılında 507 milyar TL tutarında olmuştur. Krizin etkisinin 2009 yılında mevduatların büyüme hızını yavaşlattığı görülmektedir. Bankaların topladıkları mevduatların da krizden etkilenmesi kısa süreli olmuş 2010 yılı itibariyle mevduatlar daha hızlı bir büyüme grafiği izlemiştir. Bu dönemde öz kaynaklarında artışı devam etmiştir.

Tablo 23. Türk Bankacılık Sektörünün Pasif Yapısı (Milyar TL)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam Mevduat	453,4	507,2	614,6	698,9	770	943,3
Mevduat TL	291,4	333	427,6	451,9	510	578,2
Mevduat YP	162	174,1	187	247	259,9	365
Mevduat Dışı Kaynaklar	125,2	137,6	161,7	252	256,8	386,4
Alınan Krediler	78,2	69,9	93,3	125,9	129,3	198
Fonlar	5,7	6,3	7,5	8,3	8	9,5
Para Piyasalarına Borçlar	41,2	61,2	57,7	98,9	80	117,5
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	-	-	3,1	18,8	38,3	61,3
Diğer Pasifler	44,4	47,1	56,3	71,2	96,7	120,6
Öz kaynaklar	82,6	106,4	129	138,4	174,5	184,8
Toplam Pasifler	705,8	798,5	961,8	1.160,7	1.298,1	1.635,3

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 30.11.2014

Tablo 24'te bankacılık sektörünün bilanço kalemlerinin yüzde dağılımları gözlemlenmektedir. 2009 yılında krizden etkilenen bankacılık sektöründe kredilerin payı azalmıştır. Bunun sebebi piyasadaki kredi daralmasıdır. Krizden sonraki yıllarda likit aktiflerin payları giderek azalmıştır. Günümüzde kredilerin toplam aktiflerin içerisindeki payının, %60'ların üzerine çıktığı görülmektedir. Bilançonun pasif tarafına bakıldığında ise mevduatların payı krizden sonraki yıllarda düşmeye başlamıştır. Mevduat dışı kaynakların payında artış olduğu gözlenmektedir. Pasif tarafta kriz nedeniyle çok ciddi bir dalgalanma olmadığı görülmektedir. Bu dönemde mevduatların payının azalması, öz kaynaklardaki artış ile dengelenmektedir.

Tablo 24. Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Dağılımı (%)

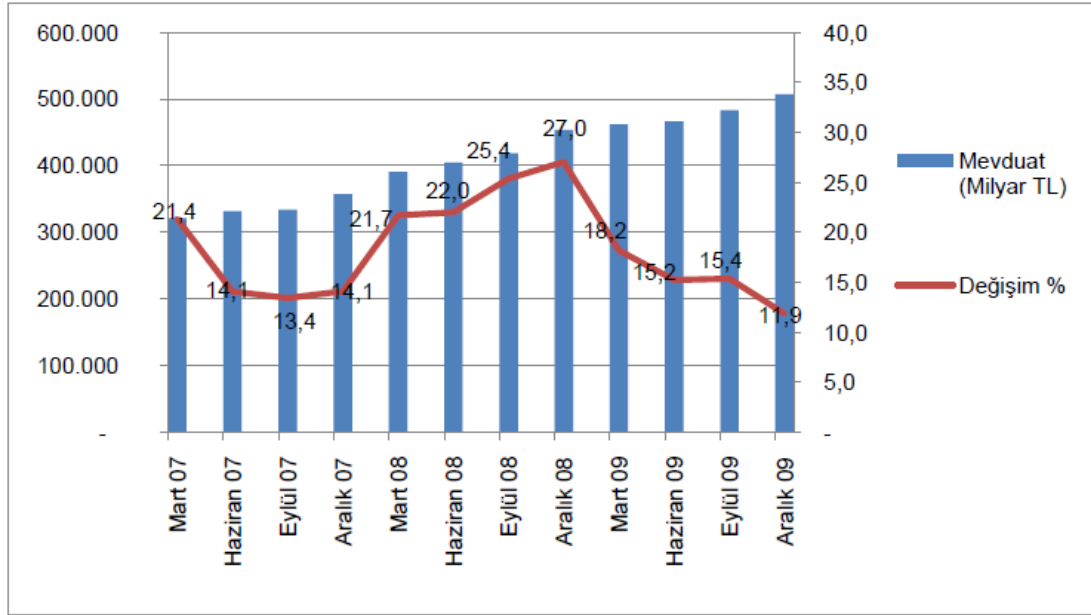
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Likit Aktifler	44,7	43,7	48,0	43,0	39,0	36,7	34,2
Krediler ve Alacaklar	50,0	52,0	47,7	52,9	57,2	59,2	62,1
Duran Aktifler	3,4	2,8	2,8	2,6	2,3	2,5	2,1
Diğer Aktifler	1,9	1,5	1,4	1,5	1,4	1,6	1,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mevduat	63,6	64,2	63,5	63,9	60,2	59,3	57,7
Mevduat Dışı Kaynaklar	16,3	17,7	17,2	16,8	21,7	19,8	23,6
Diğer Pasifler	7,0	6,4	5,9	5,9	6,1	7,5	7,4
Öz kaynaklar	10,5	9,9	10,9	11,2	10,3	11,7	9,9
Kar	2,6	1,8	2,4	2,2	1,6	1,7	1,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 30.11.2014

2008 küresel krizinin, Türkiye'deki bankaların fon yönetimi açısından en önemli etkisi net döviz pozisyonlarına olmuştur. Krizin başladığı 2008 yılından 2009 yılının sonuna kadar bankalar döviz pozisyonlarını hızlı bir şekilde kapatmışlardır. 2008 yılında yabancı para mevduatlarının yüksek seviyelerde olması ve TL'nin hızla değer kaybetmesi ile birlikte bankalar döviz pozisyon açıklarını kapatmada zorlanmış fakat tüm açıklarını kapatmışlardır. 2009'da yayınlanan karar ile dövizli ve dövize endeksli kredilen kullanılması imkânlarının genişletilmesi, banka aktiflerindeki döviz varlıklarının artışına ve dolayısıyla döviz açığının kapanmasına yardımcı olmuştur (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 47).

4.3.2.2. Kriz Sürecinde Mevduatın Gelişimi

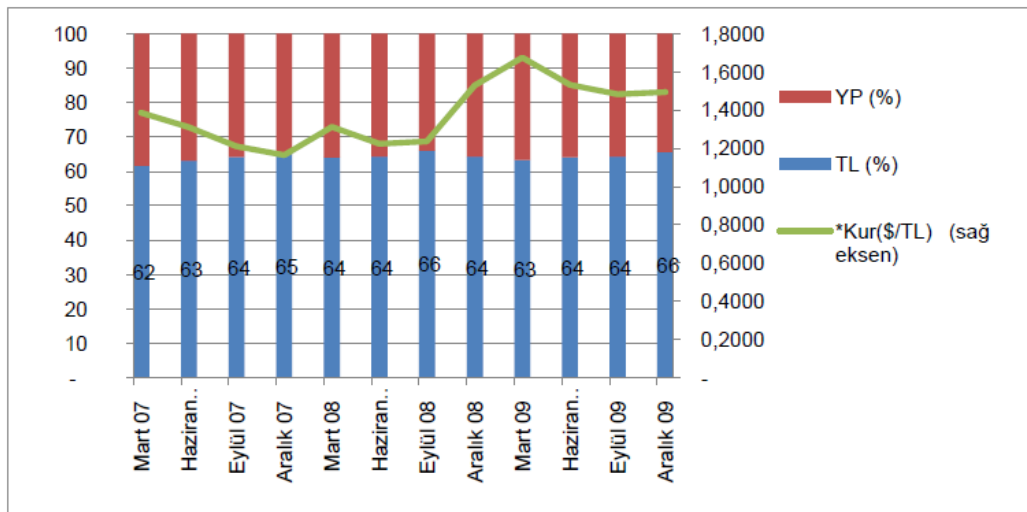
Bankaların fon kaynakları içerisindeki en büyük kaynağı mevduatlardır. Türk bankacılık sektöründe mevduatlar toplam kaynakların yarısından fazlasını kaplamaktadır. Küresel krizle birlikte mevduatın toplam pasifler içerisindeki payında gerileme meydana gelmiştir. Bunun yanında 2009 yılında mevduatların gelişim hızı oldukça azalmıştır. 2008 yılında %27'lik artışla 453 milyar TL'ye ulaşan mevduatların, 2009 yılındaki artışı %12 ile sınırlı kalmıştır. Bu da bankaların topladığı mevduatların krizden etkilendiğini göstermektedir. Mevduatların artış hızının yavaşlamasında ki sebep yaşanan kriz nedeniyle kurumların ve hane halkının gelirlerinin azalması ve tasarruf miktarlarının azalması olarak gösterilebilir. Şekil 9'de küresel kriz sürecinde mevduatların gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 9: Kriz Sürecinde Mevduatların Gelişimi

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 30.11.2014

Küresel kriz süresince mevduatların yapısına bakıldığında, krizin başladığı tarihten 2009'un Mart ayı arasında, yabancı para mevduatların toplam mevduatlar içerisindeki payının bir miktar arttığı görülmektedir. Şekil 10'da görüldüğü üzere TL mevduatlar, 2008 yılının sonun toplam mevduatların %64'ünü oluştururken, 2009 yılında bu oran %66'ya çıkmıştır. 2009 yılının Mart ayına kadar kurdaki artışla beraber artan YP mevduatlar, kurda meydana gelen düşüşler ile birlikte, toplam mevduatlar içerisindeki payı düşmeye başlamıştır.

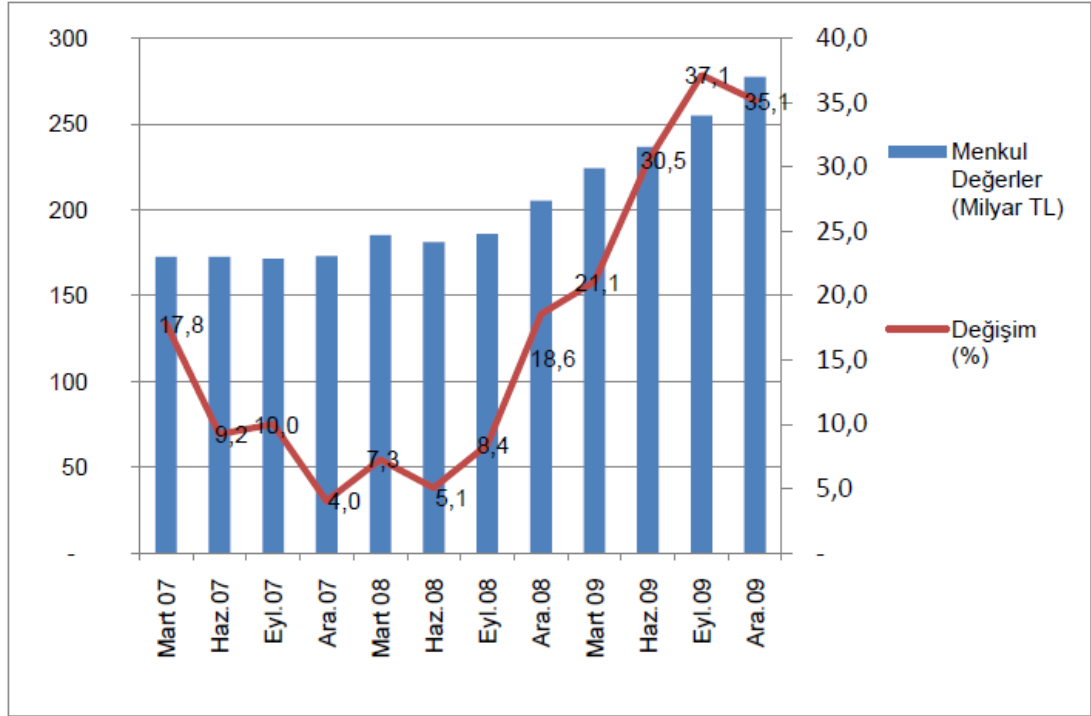

Şekil 10. Toplam Mevduatta TL ve YP Mevduatın Payı

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 30.11.2014

4.3.2.3. Kriz Sürecinde Menkul Değerler

Küresel kriz döneminde Türk bankacılık sektörü, riskini azaltmak amacıyla elinde bulundurdukları kaynakları daha garanti yatırım alanlarına kaydırmıştır. Bu dönemde kredi arzı kısılarak, elde edilen kaynaklar daha çok devlet tahvili ve hazine bonusu gibi riski düşük yatırım araçlarında kullanılmışlardır.

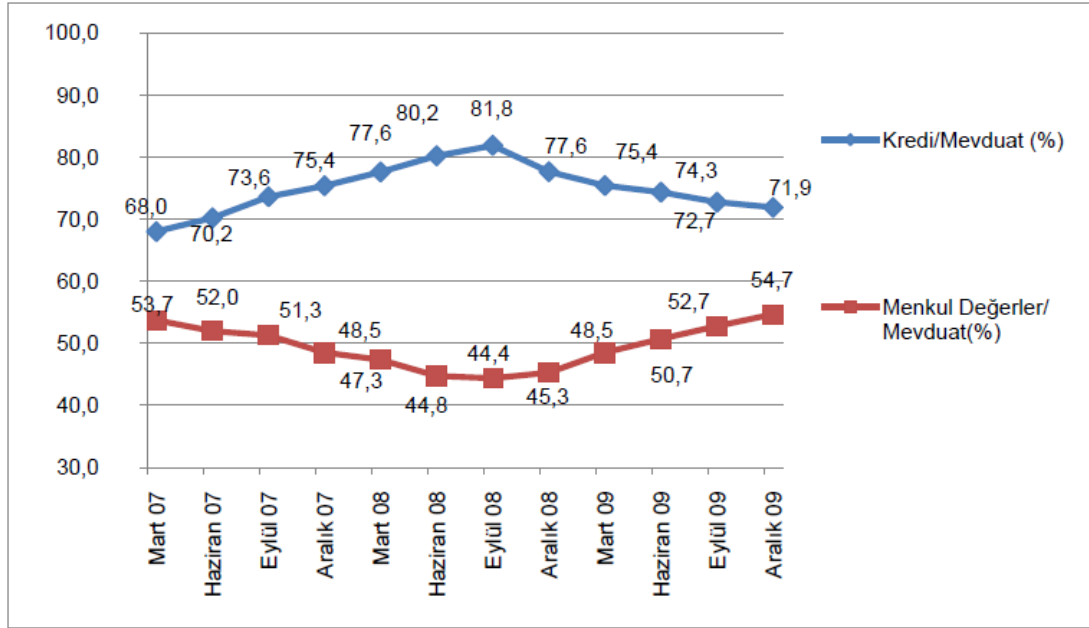
Şekil 11. Menkul Değer Portföyünün Gelişimi

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 04.12.2014

Şekil 11'de görüleceği üzere, krizin etkilerinin hissedilmeye başlandığı yıl olan 2008 yılının ikinci yarısından itibaren menkul değerlerin miktarında artışlar görülmektedir. Krizin daha ciddi hissedildiği 2009 yılında ise menkul değerlerde yaşanan artış hızında artma görülmektedir. Haziran 2008'de 180 milyar TL civarında olan menkul değerleri toplamı, 2009 yılının sonunda 280 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Bu artışında esas kaynağı krizle birlikte artan kredi riskine karşı banka kaynaklarını korumaktır. Bu yüzden, bu dönemde bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatların krediye dönüşüm oranında da düşüşler meydana gelmiştir. Şekil 12'de görüleceği üzere, 2008'in üçüncü çeyreğinden sonra kredilerin mevduata dönüşme oranında düşüş yaşanırken, buna paralel olarak yatırılan mevduatların

menkul değerlere dönüşüm oranında aynı oranlarda artışlar yaşanmıştır. Bunun sebebi, kredi riskinin artmasının yanında, iç talepte yaşanan daralmalardır.

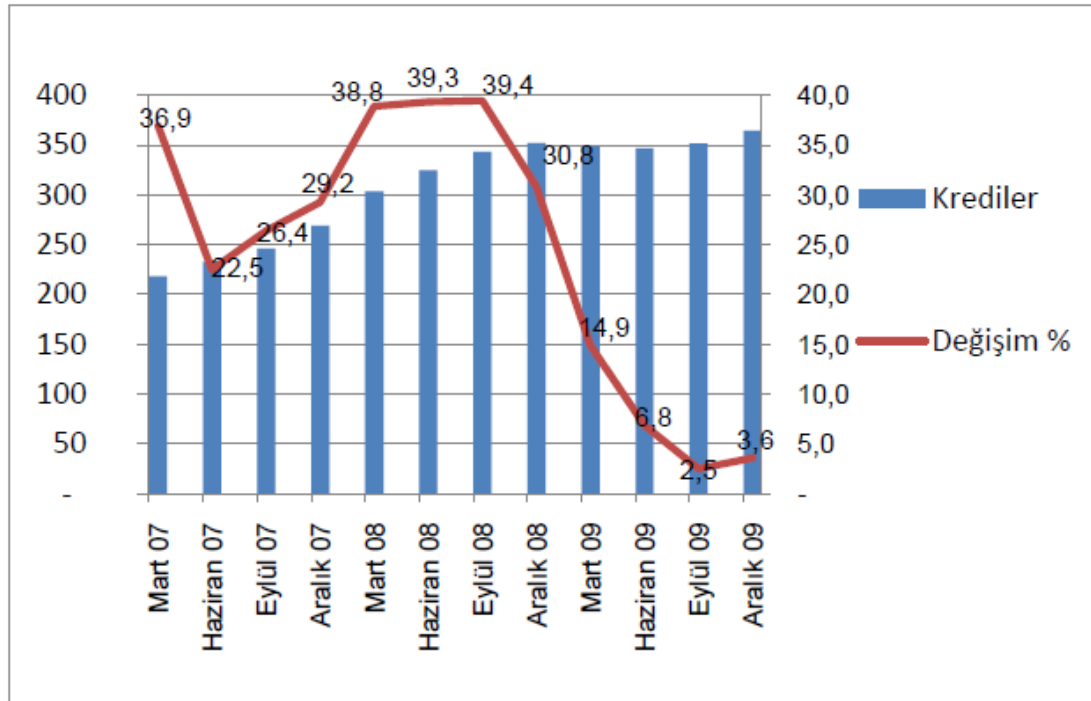
Şekil 12. Mevduatın Krediye ve Menkul Değerlere Dönüşüm Oranı

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 04.12.2014

Menkul değerlerin içinde yer alan satılmaya hazır menkul değerler ve vadeye kadar elde tutulacak değerler, kriz sürecinde farklı değişimler yaşamışlardır. 2008 yılı içerisinde panikle DİBS'lere yönelen bankalar nedeniyle, 2008 yılı sonunda vadeye kadar elde tutulacak değerlerin toplam bilançodaki payı %7,6'dan, %17'ye fırlamıştır. Aynı dönem içerisinde satılmaya hazır menkul değerlerin payı ise %21'den, %11,3'e düşmüştür. 2009 yılında ise satılmaya hazır menkul değerler yine yükselmiştir. Bu kaleminde büyük çoğunluğu DİBS'lerden oluşmaktadır. Yani DİBS'ler bilanço içinde vadelerine göre sınıflandırılmışlardır. 2009 yılında DİBS'lerin toplam büyüklüğü bilançonun %30'una ulaşmıştır. 2008 küresel krizinin etkisi, DİBS'lerin bilanço içindeki payına değil, bilançoda tutulacağı süre açısından ortaya çıkmıştır (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 45). Yani krizle birlikte 2008 yılında daha uzun süreli ve riski az olan vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler artmış, 2009 yılında süre bakımından daha kısa olan satılmaya hazır menkul değerler tekrar toparlanmaya başlamıştır.

4.3.2.4. Kriz Sürecinde Kredilerin Gelişimi ve Sorunlu Krediler

Küresel kriz öncesinde çok hızlı bir büyüme grafiği izleyen kredilerin artış hızı, krizle beraber yavaşlamaya başlamıştır. Bu dönemde kredilerin bilanço toplamı içindeki payında da düşüş yaşanmıştır. Şekil 13’de görüleceği üzere krizden önceki dönemde hızlı bir yükseliş trendinde olan kredilerin büyüme oranı, 2009 yılının başından itibaren düşüş trendine geçmiştir. 2008 yılında %30 civarında büyüyen krediler, 2009 yılı sonunda krizden etkilenerek %3,6 civarında bir büyüme performansı göstermiştir. Krizden önce 2007 yılında kredilerin toplam büyüklüğü, 280 milyar TL seviyesinde iken 2008 yılında büyüklük 366 milyar TL seviyesine yükselmiştir. Bu hızlı artışın ardından 2009 yılında krizin etkileri hissedilmeye başlanınca yılsonunda toplam büyüklük 381 milyar TL seviyesinde kalmıştır. 2008 yılında kredilerin bilanço içindeki payı %52 iken, 2009 yılında %47,7’ye gerilemiştir.

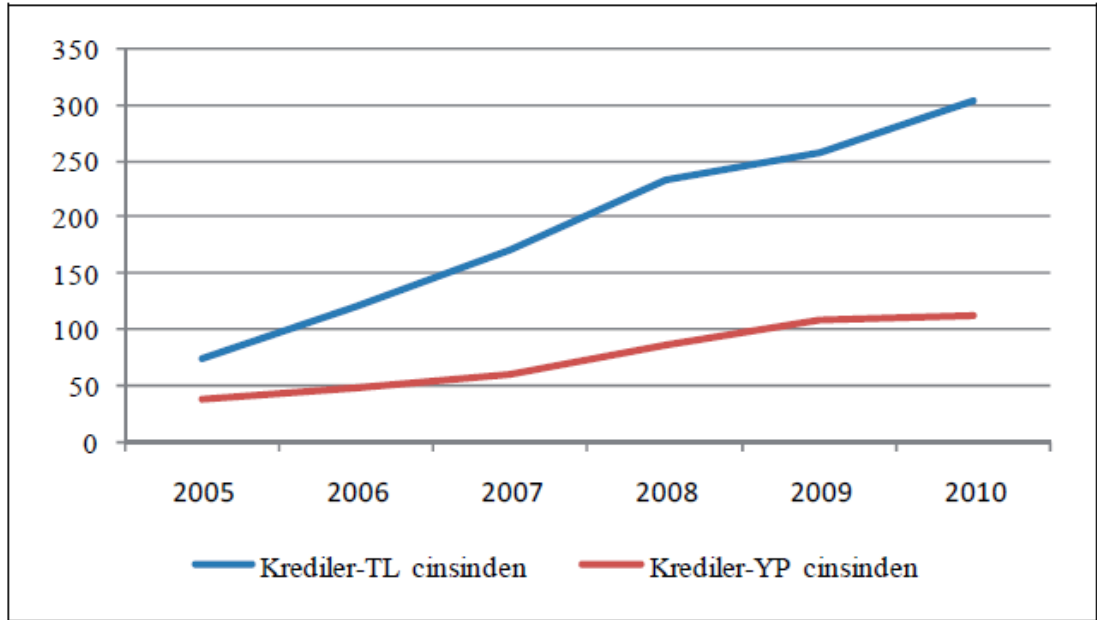
Şekil 13. Mevduat Bankalarında Toplam Kredilerin Gelişimi

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 06.12.2014

Kredilerin yavaşlamasında iç ve dış talepte yaşanan daralma, dış finansmana erişimin zorlaşması ve bankaların kredi riskinin artması sebebiyle kredi arzına temkinli yaklaşımları etkili olmuştur (TCMB, 2008: 42). 2009 yılının sonuna kadar

devam eden yavaşlama, ekonominin toparlanmaya başlaması ve kredi faiz oranlarındaki düşüşler sebebiyle 2009 yılından sonra toparlanmaya başlamıştır.

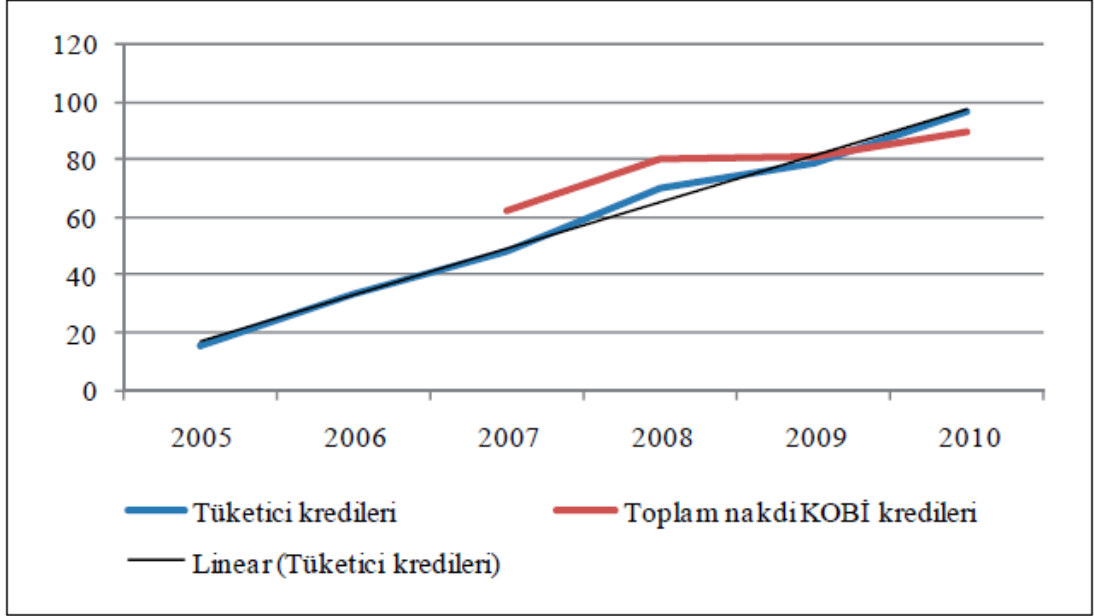
Türk parası ve yabancı para açısından kredilerin gelişimine bakıldığında, TL cinsinden kredilerin özellikle 2009 yılından sonra hızlı bir şekilde artış eğilimine girdiği görülmektedir. YP cinsinden verilen kredilerde 2009 yılında başlayan yavaşlama 2010 yılında da devam etmiştir. YP para cinsinden kredilerin yavaşlamasının temel sebebi, yaşanan küresel kriz nedeniyle döviz kurlarında meydana gelen değişimlerdir. Fakat genel olarak bakıldığında krediler 2009 yılından sonra toparlanmaya başlamıştır.

Şekil 14. TL-YP Kredilerin Gelişimi (Milyon TL)

Kaynak: BDDK, Erişim: 06.12.2014

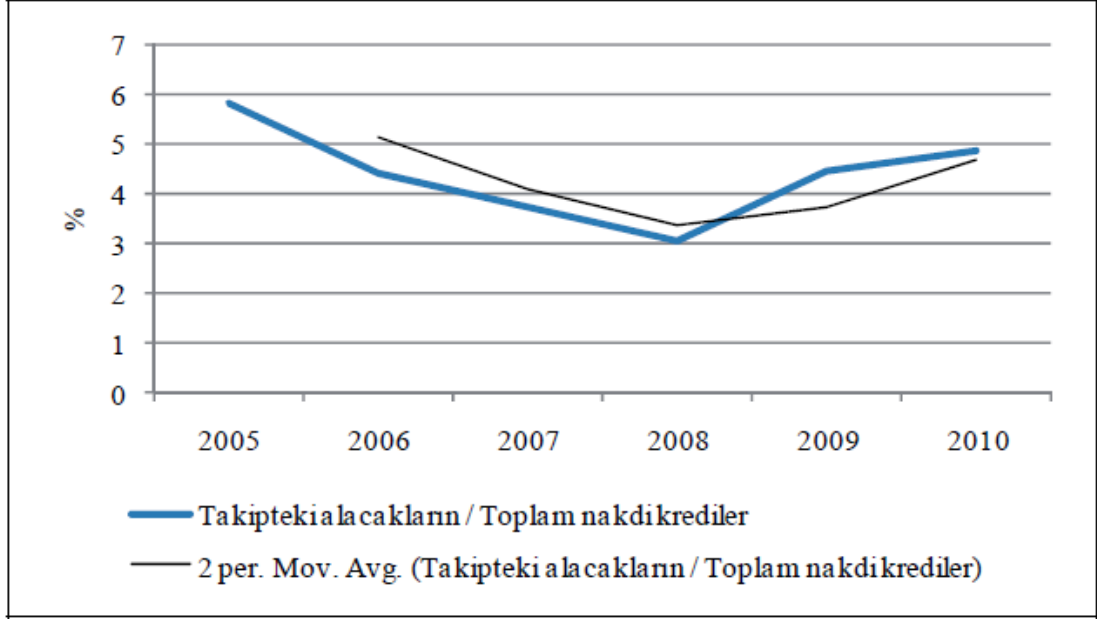
Kriz sürecinde kredilerin yavaşlamasının altında firmaların kullandıkları kredilerde yaşanan düşüşlerde yatmaktadır. Krizin reel sektöre etkisi olarak ticaretin yavaşlaması, alım gücünde görülen azalmalar sonucunda düşen ticari krediler, toplam kredilerin yavaşlamasındaki en büyük etkindir. Şekil 15'e bakıldığında, 2008 yılında başlayan yavaşlama 2009 yılının sonlarına kadar devam etmiştir. Bireysel tüketici kredilerine bakıldığında ise fazla bir değişim olmadığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde ticari kredilerin toplam krediler içindeki payı %66'dan %64'e gerilemiştir.

Şekil 15. Tüketici Kredileri ve Ticari Kredilerin Durumu (Milyon TL)

Kaynak: BDDK, Erişim: 06.12.2014

Bu dönemde sorunlu kredilerin durumuna bakıldığında, 2009 yılında kredi hacminde daralmaya neden olan küresel kriz, kredi portföyünün daha riskli olmasına yol açmıştır. Kriz sonucunda ekonomide meydana gelen daralma sebebiyle, takibe düşen kredi miktarında artış meydana gelmiştir. 2008 yılında takipteki kredilerin oranı %3'e kadar gerilerken, 2009 ve 2010 yılında artmaya başlayan bu oran %5 seviyelerine kadar dayanmıştır. Sektördeki en yüksek kredi takip oranı %7,6 ile KOBİ kredilerindedir (BDDK, 2010). Bu oran krizin reel sektör üzerindeki etkisini en açıklayan göstergelerden biridir. Takipteki kredi oranı 2010 yılı sonrasında düşüşe geçmeye başlamıştır. Bu göstergelere bakıldığında krizin kredilerin kalitesini ciddi şekilde bozduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye'de bulunan bankalar, bilançolarını iyi göstermek amacıyla, takipte olması gereken kredilerini, vadelerini uzatmak ve bazı diğer çeşitli şekillerde takibe atmamaktadır. Bu da göz önünde bulundurulduğunda küresel krizin, Türk bankacılık sektöründeki kredilerin kalitesini ne kadar etkilediği görülmektedir (Bakkal ve Tombuloğlu, 2011: 45).

Şekil 16. Takipteki Krediler

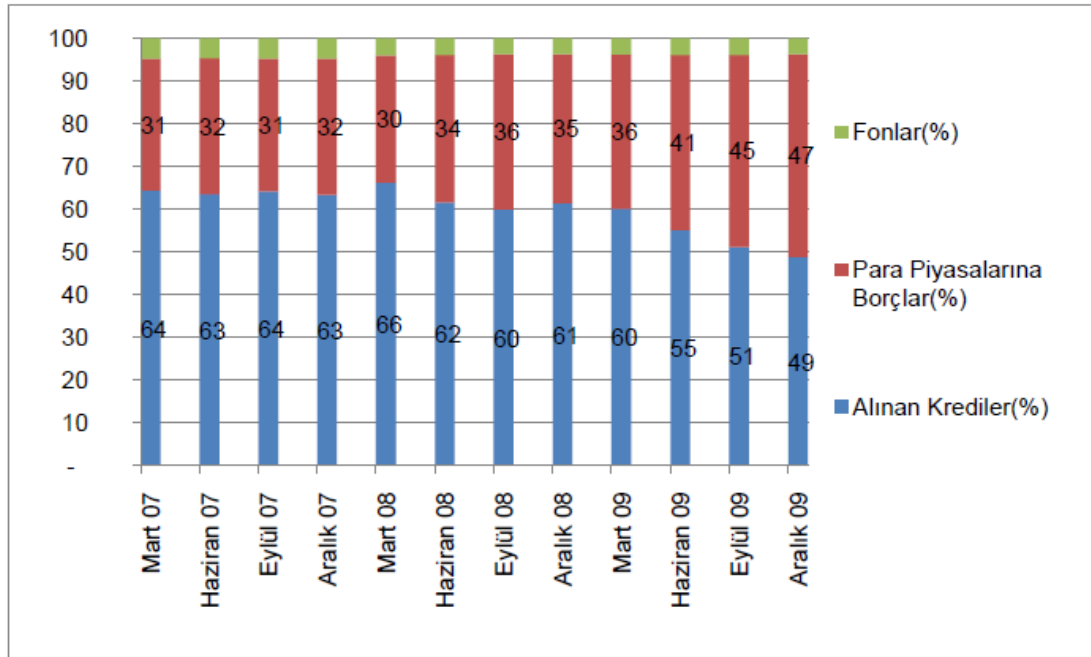
Kaynak: BDDK, Erişim: 06.12.2014

4.3.2.5. Kriz Sürecinde Mevduat Dışı Kaynakların Gelişimi

Mevduat dışı kaynaklar, alınan krediler, para piyasasına borçlar ve fonlardan oluşmaktadır. Kriz döneminde mevduat dışı kaynaklar kaleminde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bu dönemde yurtiçinden ve yurtdışından alınan kredilerin payında düşüş, para piyasalarına borçlarda artışlar görülmektedir. Para piyasaları kaleminin neredeyse tamamı repo işlemlerinden oluşmaktadır. 2008 yılında fon kaynakları içerisindeki %5,8 olan para piyasalarının payı, 2009 yılında %7,7'ye yükselmiştir. Yani krizin etkisiyle beraber 41 milyar TL'den 61 milyar TL 'ye yükselmiştir. Para piyasasına olan borçların, mevduat dışı kaynaklar içindeki payına bakıldığında da bir sene içerisinde %35'ten %47 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Sendikasyon ve sekürütizasyon kredilerini kapsayan Alınan Krediler kalemi ise, kriz öncesinde yaşadığı hızlı artış döneminden sonra 2009 yılında krizin etkisiyle gerilemiştir. 2008 yılında alınan kredilerin toplamı 78 milyar TL iken, 2009 yılında 69 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu gerileme sonucunda toplam fon kaynaklarının içerisindeki payı da %11,11'den %8,8'e gerilemiştir. Kriz sonrasında alınan kredilerin

maliyetlerinde meydana gelen yükselmeler sebebiyle alınan kredilerin düştüğü söylenebilir. Ayrıca borç alınan yurtdışındaki bankaların yaşadıkları mali sorunlar bu kredilerin azalmasındaki bir diğer etkidir. Alınan kredilerin, mevduat dışı kaynaklar içerisindeki toplam payı Aralık 2008’de %61 iken, Aralık 2009’da %49 seviyesine düşmüştür.

Şekil 17. Mevduat Dışı Kaynakların Payı

Kaynak: TBB, İstatistik Raporlar, (Erişim): <http://www.tbb.org.tr>, 06.12.2014

4.3.2.6. Kriz Sürecinde Öz kaynakların Gelişimi

Küresel krizle birlikte ABD ve Avrupa’daki bankaların büyük çoğunluğu sermayelerini kaybetmiş iflasın eşiğine gelmiştir. Bu bankaların bir kısmı batmış, bir kısmı ise devlet destekleri ile ayakta kalmayı başaramamışlardır. Türkiye’deki bankaların sermaye yapıları diğer gelişmiş ülke bankalarının aksine krizden etkilenmemiş hatta krizden daha da büyüyerek çıkmışlardır. Bunun temel sebebi ise Türkiye’deki bankaların diğer gelişmiş ülke bankalarına nazaran daha düşük kaldıraç oranları ile çalışmasıdır. Küresel krizin yaşandığı 2008 yılında gelişmiş ülke bankalarında yabancı kaynakların toplam kaynaklara oranı %96 civarındadır.

Türkiye'deki bankalarda ise bu oran %88 olarak görülmektedir. Aynı zamanda, gelişmiş ülkelerin bankalarında öz kaynakların çok üstünde seyreden yabancı kaynaklar, ülkemizde öz kaynaklara göre daha az üzerindedir.

Tablo 25'te verilen öz kaynak kalemlerinin gelişimi izlendiğinde krizle birlikte öz kaynakların artışa geçtiği görülmektedir. 2008 yılında öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki oranı %11,7 iken bu oran krizin etkisiyle %13,3'e yükselmiştir. 2009 yılında 105 milyar TL'yi aşan öz kaynak toplamı kriz sonrası yıllarda da hızla artmış, günümüzde 180 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır.

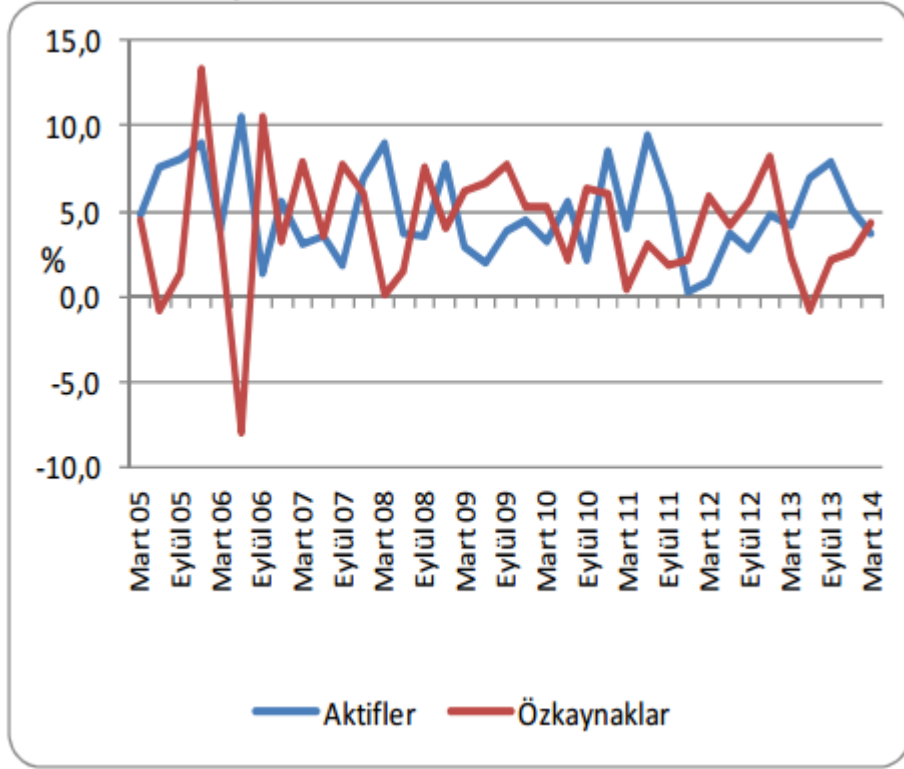
Tablo 25. Özkaynaklar (Bin TL)

Yıllar	Ödenmiş Sermaye	Sermaye ve Kar Yedekleri	Geçmiş Yıllar Kar veya Zararı	Dönem Net Kar veya Zararı	Toplam
2007	30.501.285	46.683.558	- 18.030.391	14.331.479	73.485.931
2008	36.936.362	50.594.150	- 17.608.878	12.774.065	82.695.699
2009	39.803.422	64.686.532	- 17.499.830	19.477.317	106.467.441
2010	44.847.604	80.089.150	- 17.210.079	21.360.250	129.086.925
2011	47.303.911	89.216.724	- 17.109.993	19.041.611	138.452.253
2012	50.086.290	118.878.015	- 17.007.454	22.606.566	174.563.417
2013	54.051.651	124.061.492	- 16.834.268	23.613.342	184.892.217

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 07.12.2014

2008 yılında öz kaynak kalemindeki artışta, ödenmiş sermaye ve yedek akçelerin artışı önemli birer etkindir. Bu dönemde yaşanan 11 milyar TL'lik artışın 6,5 Milyar TL'lik kısmı ödenmiş sermaye 4 Milyar TL ise sermaye ve kar yedeklerinin artışından kaynaklanmaktadır. 2009 yılında ise dikkat çeken artış dönem net kârında meydana gelmiştir. Bu dönemde 6,7 Milyar TL civarındaki kâr artışı yaşanmıştır. Merkez bankasının uyguladığı düşük faiz politikasının kredi işlemlerine gecikmeli yansımaları bankacılık sektörünün öz kaynak yapısını olumlu etkilemiştir. Aynı zamanda düşük faizler sebebiyle olumlu etkilenen menkul değerler değer artış fonu, öz kaynakların artmasında diğer bir etkindir.

Şekil 18’de krizin yaşandığı yıllarda öz kaynakların büyüme hızında artışlar yaşandığı görülmektedir. Özellikle toplam aktiflerin büyüme hızı 2009 yılında düşerken öz kaynakların büyüme hızının artması dikkat çekicidir.

Şekil 18. Toplam Aktifler ve Öz kaynakların Değişimi

Kaynak: www.bddk.org.tr,2014, Erişim: 07.12.2014

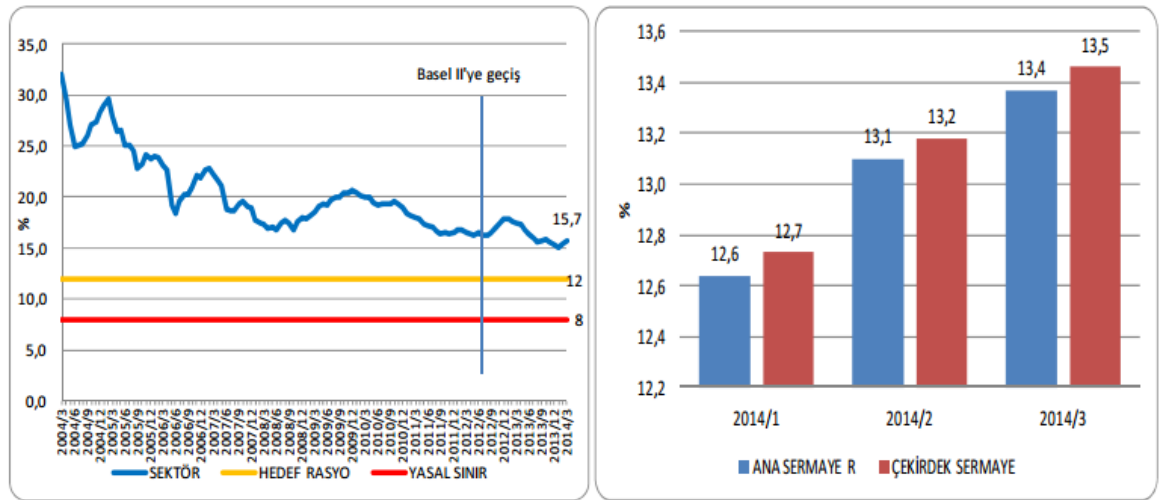
Kriz döneminde öz kaynaklarda yaşanan olumlu gelişmeler nedeniyle bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranlarında da iyileşmeler görülmüştür. Kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerinde dikkate alındığı hesaplamada, 2008 yılında %18,1 olarak gerçekleşen sermaye yeterlilik oranı, krizin etkisini gösterdiği 2009 yılında %20,9'a yükselmiştir. Ülkemizde yasalarda belirtilen minimum sermaye yeterlilik oranı %8'dir. Bankacılık sektöründe özellikle kriz yıllarında hesaplanan sermaye yeterlilik oranları %12'lik hedef sermaye yeterlilik oranının da çok üstündedir.

Tablo 26. Sermaye Yeterliliği (%)

Yıllar	Öz kaynaklar/((Kredi + Piyasa + Operasyonel Riski İçin Gerekli Sermaye Yükümlülüğü)*12.5)*100	Öz kaynaklar/ T. Aktifler	Öz kaynaklar/ (Mevduat+ Mevduat Dışı Kaynaklar)	Net Çalışma Sermayesi/ T. Aktifler
2007	19,1	13,1	16,4	9,7
2008	18,1	11,7	14,3	8,9
2009	20,9	13,3	16,5	10,5
2010	19,2	13,4	16,6	10,8
2011	16,7	11,9	14,6	9,6
2012	18,1	13,4	17,0	11,0
2013	15,4	11,3	13,9	9,2

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 07.12.2014

Küresel kriz sonrasında Basel 3 kriterleri kapsamında, BDDK tarafından yapılan çalışmalarda “Bankaların Öz kaynaklarına İlişkin Yönetmelik” ile “Bankaların SYR’nin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikteki” değişiklikler (SYR Yönetmelik Değişikliği) 1.1.2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, SYR Yönetmelik Değişikliği ile şu anda %8 oranında uygulanan asgari SYR’de bir değişikliğe gidilmemiş, sadece %8’lik oranın kendi içinde alt dağılımını belirleyen yeni oranlar belirlenmiştir. Bu kapsamda, %8’lik oranın alt oranları olarak; yüzde 4,5 oranında asgari çekirdek SYR ve yüzde 6 oranında asgari ana SYR belirlenmiştir (BDDK, 2014: 33-34).

Şekil 19. Sektör Sermaye Oranları

Kaynak: www.bddk.org.tr,2014, Erişim: 07.12.2014

4.3.2.7. Küresel Krizin Bankaların Karlılıklarına Etkisi

Küresel krizin sonucunda dünyadaki birçok banka büyük zararlar ile karşı karşıya kalmışlardır. IMF'ye göre 2010 yılında tüm dünyada bankaların uğradığı zararın 2,3 Trilyon Dolar'a ulaştığı belirtilmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında Türk bankacılık sektörünün kârlılığına bakıldığında, gelişmiş ülkelerin aksine iyi bir seyir izlediği görülmektedir.

Kriz sürecinde faiz oranlarının düşmesi, aktiflerin pasiflere oranla daha uzun vadeli olması sebebiyle, 2009 yılında bankacılık sektörünün kârının artmasına neden olmuştur. Kârdaki bu artış öz kaynak büyümesini de beraberinde getirmiş ve öz kaynak kârlılık oranlarında artış meydana gelmiştir.

Yeniden yapılanma öncesinde faiz gelirlerinin büyük kısmını menkul değerlerden sağlanan faizler oluşturmaktaydı. Bu dönemden sonra kredi hacminde yaşanan gelişmelerle birlikte 2008 yılında kredilerden alınan faizlerin oranı toplam faiz gelirleri içerisinde %62'ye yükselmiştir. 2009 yılında faiz gelirlerinde düşüş yaşandığı halde kredilerden alınan faizlerin toplam miktarı 52 Milyar TL olarak yine artmıştır (Tablo 27).

Tablo 27. Faiz Gelirleri (Bin TL)

Yıllar	Kredilerden Alınan Faizler	Menkul Değerlerden Alınan Faizler	Bankalardan Alınan Faizler	Para Piyasaları İşlem. Alınan Faizler	Diğer Faiz Gelirleri	Toplam
2007	39.337.999	24.510.521	2.262.604	873.166	2.240.557	69.224.847
2008	51.913.595	27.245.978	2.485.281	786.284	1.698.657	84.129.795
2009	52.320.990	28.140.370	1.315.755	727.438	1.105.244	83.609.797
2010	47.662.187	26.063.104	1.120.049	450.241	625.354	75.920.935
2011	58.601.093	25.847.362	959.645	581.004	308.387	86.297.491
2012	77.424.993	27.279.743	991.173	1.092.378	327.753	107.116.040
2013	82.812.007	22.902.515	791.044	834.781	395.593	107.735.940

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 07.12.2014

Küresel krizin gerçekleştiği 2008 yılında Türk bankacılık sektörünün dönem net kârı 12,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Krizin etkilerinin hissedildiği 2009 yılında bankacılık sektörünün net kârı büyük orandan artmış ve 19,4 milyar TL tutarına ulaşmıştır. Bunun başlıca sebebi olarak faiz giderlerinde meydana gelen azalma gösterilebilir. Tablo 28'e bakıldığında 2008 yılında 53,2 milyar TL tutarındaki faiz giderleri 2009 yılında 41,7 milyar TL'ye gerilemiştir. Bu büyük orandaki gerileme net faiz gelirlerinde 11 milyar TL tutarında artışa neden olmuştur. Bu düşüşün sebebi ise, kriz döneminde faiz oranlarının düşmesi sonucunda, mevduatlara verilen faiz tutarlarının azalmasıdır. Verilen kredilerin vadeleri mevduatlara kıyasla çok daha uzun süreler olduğu için, faiz oranlarında yaşanan düşüş 2009 yılında kredileri etkilememiş ve faiz gelirleri sadece 500 milyon TL tutarında azalmıştır.

Tablo 28. Gelir Gider Tablosu (Milyar TL)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Faiz Gelirleri	69,2	84,1	83,6	75,9	86,2	107,1	107,7
Faiz Giderleri	43,4	53,2	41,7	37,1	46,9	55,1	50,7
Net Faiz Geliri	25,7	30,8	41,8	38,7	39,3	51,9	56,9
Ticari Kar/Zarar (net)	0,7	-0,2	1,6	0,1	-0,4	1,3	0,4
Net Ücret ve Kom. Gelirleri/Giderleri	7,1	8,4	9,2	9,9	11,7	12,7	15,1
Diğer Faaliyet Gelirleri	6,1	5,0	4,8	8,7	7,9	6,7	8,1
Kredi ve Diğer Alacaklar Değer Düşüş Karşılığı (-)	4,9	7,5	12,0	6,7	7,8	12,4	15,3
Diğer Faaliyet Giderleri	17,2	20,7	21,4	24,5	26,9	31,3	36,7
Net Faaliyet Karı/Zararı	17,5	15,8	24,0	26,2	23,8	28,9	28,5
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kar/Zararı	17,5	15,8	24,0	26,2	23,8	28,9	28,5
Net Dönem Karı/Zarar	14,3	12,7	19,4	21,3	19,0	22,6	23,6

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistik Raporlar, Erişim: 07.12.2014

2009 yılında kâr etmenin bir diğer sebebi de, faiz dışı gelirler ve kambiyo işlemlerinden oluşan ticari kâr tutarının artmasıdır. 2008 yılında bu işlemlerden zarar eden bankacılık sektörü, 2009 yılında 1,6 milyar TL kâr etmiştir.

Faiz gelirlerinin ve ticari kârın toplamda 12,6 milyar dolar artmasına karşın toplam dönem net kârı 2009 yılında 6,7 milyar TL artmıştır. Aradaki bu farkın temel sebebi de takipteki alacaklar için ayrılan karşılığın 2009 yılında 4,5 milyar TL

tutarında artmasıdır. Yani, 2009 yılında kâr tutarının daha fazla artmasını sınırlayan temel sebep faiz dışı giderlerin artması ve krediler için ayrılan karşılık tutarında meydana gelen artıştır.

Kârlılık oranlarına bakıldığında, aktif kârlılık oranının 2008 yılında bir önceki yıla göre düştüğü, 2009 yılında ise net faiz gelirindeki artışla beraber %2,44'e yükseldiği görülmektedir. Aktif kârlılığı 2009 yılından sonra düşmeye başlamıştır. Günümüzde ise %1,44 seviyelerindedir.

Tablo 29. Karlılık Oranları (%)

	Net Dönem Karı/ T.Aktifler	Net Dönem Karı/ Özkaynaklar	Net Dönem Karı/ Ödenmiş Sermaye
2007	2,55	19,50	46,99
2008	1,81	15,45	34,58
2009	2,44	18,29	48,93
2010	2,22	16,55	47,63
2011	1,64	13,75	40,25
2012	1,74	12,95	45,14
2013	1,44	12,77	43,69

Kaynak: www.tbb.org.tr, İstatistiki Raporlar, Erişim: 07.12.2014

Öz kaynak kârlılık oranına bakıldığında yine aynı şekilde 2008 yılında yaşanan düşüş sonrasında 2009 yılında %18,29'a ulaşarak artmıştır. 2010 yılında net faiz marjında yaşanan düşüş sebebiyle öz kaynak kârlılık oranı da düşmeye başlamıştır. Bu düşüşün yanında 2010 yılında Türk bankacılık sektörünün, AB ülkeleri arasında öz kaynak ve aktif kârlılık oranının ve net faiz marjının çok yüksek olduğu görülmektedir. 2009 yılında bankacılık sektöründeki 32 bankanın yalnızca 2 tanesi zarar etmiş, altı banka ortalamanın üzerinde öz kaynak kârlılığını yakalamıştır (Bakkal ve Alkan, 2011: 129).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

5.1. YAPILAN ANKET ÇALIŞMASI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Yapılan bu araştırma anket tekniğine dayalı bir araştırmadır. Bu kapsamda yapılan bu anket, internet üzerinden 76 kişi tarafından doldurulmuştur. İnternet üzerinden yapılan bu anket, 2014'ün Aralık ayı boyunca açık kalmış bu süre sonunda gerekli verilere ulaşılmıştır. Anket sonucunda elde edilen veriler yüzde analizi ile analiz edilmiştir.

5.2. ANKET ÇALIŞMASININ AMACI VE ÖNEMİ

Yapılan bu çalışmada, bütün dünyayı etkisi altına alan küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin daha etkin bir şekilde belirlenmesi amaçlanmıştır. Küresel kriz sonucunda, verilere bakıldığında tüm dünyada bankalar ciddi kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Fakat Türkiye'de bankacılık sektörünün verilerinin gelişmiş ülke bankalarına nazaran, daha iyi göstergeleri olduğu görülmektedir. Cevaplanması istenen anket soruları ile bankaların kriz karşısındaki durumları, krizden ne kadar etkilendikleri ve önümüzdeki dönemde gerçekleşebilecek riskleri tespit edilmek istenmiştir.

5.3. ANKET ÇALIŞMASININ KAPSAMI VE KISITLARI

Araştırma yalnızca Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaları kapsamaktadır. Bankalar arasında sermaye yapılarına göre ya da banka türlerine göre herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Analizde kullanılan veriler, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların yöneticilerinin verdikleri cevaplar doğrultusunda doldurulan anket sorularından elde edilmiştir. Araştırmanın birinci kısıtı budur. Araştırmanın ikinci kısıtı ise, anketi dolduranların Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Bölge Müdürü, Şube Müdürü ve Şube Müdür Yardımcılarından oluşmasıdır. Diğer bir kısıt ise yapılan anketin yalnızca internet üzerinden online

olarak doldurulmasıdır. Demografik sorular yalnızca bilgi amaçlı sorulmuş olup anket sonuçlarına herhangi bir etkide bulunmamaktadır.

5.4. ANALİZ VE BULGULAR

Anket çalışması Aralık 2014 boyunca aktif halde kalmıştır. Bu süre zarfında ankete 76 banka yöneticisi katkı sağlamıştır.

Tablo 30. Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde (%)
1. YAŞ		
25-35	43	56,58%
36-45	25	32,89%
46-55	7	9,21%
56 VE ÜSTÜ	1	1,32%
TOPLAM	76	100,00%
2. EĞİTİM DÜZEYİ		
ÖNLİSANS	2	2,63%
LİSANS	43	56,58%
YÜKSEK LİSANS	29	38,16%
DOKTORA	2	2,63%
TOPLAM	76	100,00%
3. GÖREVİ		
GENEL MÜDÜR	2	2,63%
GENEL MÜDÜR YRD	3	3,95%
BÖLGE MÜDÜRÜ	7	9,21%
ŞUBE MÜDÜRÜ	21	27,63%
ŞUBE MÜDÜR YRD	43	56,58%
TOPLAM	76	100,00%
4. CİNSİYET		
KADIN	32	42,11%
ERKEK	44	57,89%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 30’da ankete katılan yöneticiler ile ilgili kişisel bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler arasında yaş aralığı, cinsiyet, eğitim düzeyi ve çalışmakta olduğu pozisyon soruları yer almaktadır. Ankete katılan toplam 76 yöneticiden 43 tanesinin 25-35 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Yani ankete katılanların %56,58’i 35 yaşın altındadır. Diğer yaş gruplarına bakıldığında, 36-45 yaş aralığında %32,89, 46-55 yaş

aralığında %9,21, 56 yaş üstü ise %1,32'lik bir katılım görülmektedir. Ankete katılanların büyük bölümü genç banka yöneticilerinden oluşmaktadır. Ankete katılan yöneticilerin eğitim durumlarına bakıldığında, en büyük pay %56,58'lik kısım ile lisans mezunlarına aittir. 43 lisans mezununu, 29 yüksek lisans mezunun takip etmektedir. Yöneticilerin %38,16'sı yüksek lisans mezunudur. 2 yöneticinin ön lisans, diğer 2 yöneticinin ise doktora mezunu olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında ankete katılanların yaklaşık %95'i lisans ve yüksek lisans mezunlarından oluşmaktadır. Ankete katılanların %57,89'u erkek, %42,11'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların kişisel olarak cevap verdikleri son soru ise çalışmakta oldukları görevle ilgilidir. Ankete katılan 76 kişinin 43'ü şube müdür yardımcılarında oluşmaktadır. Bu rakam %56,58'lik bir orana denk gelmektedir. Şube müdürleri %27,63'lük bir katılım sağlamışlardır. Ankete katılan yöneticilerin diğer görev dağılımlarına bakıldığında %9,21 ile bölge müdürleri, %3,95'i genel müdür yardımcısı, %2,63'ü ise genel müdürlerden oluşmaktadır. Bu verilere göre ankete katılanların %84,21'i şube müdürlerinden ve şube müdür yardımcılarında oluşmaktadır. Bu sonuç yaş aralığı verileri ile doğru orantılıdır.

Tablo 31. Krizden Etkilenip Etkilenmediği

1. Çalıştığınız banka 2008 küresel krizinden etkilendi mi?	Frekans	Yüzde (%)
EVET	56	73,68%
HAYIR	20	26,32%
TOPLAM	76	100,00%

Yapılan anket çalışmasının ilk sorusu tablo 31'de görüldüğü üzere ankete katılan yöneticilerin çalıştıkları bankaların krizden etkilenip etkilenmediği sorusudur. Bu soruyu ankete katılan 76 kişi cevaplamıştır. 56 kişi yani katılımcıların %73,68'i bankalarının krizden etkilendiğini belirtmiştir. %26,32'lik bir kısım ise hayır cevabını işaretlemiş ve bankalarının krizden etkilenmediği cevabını vermiştir. Yöneticilerin büyük kısmı krizin çalıştıkları bankayı etkilendiğini belirtmiştir.

Tablo 32. Krizden Ne Düzeyde Etkilenildiği

2. Çalıştığınız banka krizden ne düzeyde etkilenmiştir?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	5	6,58%
AZ	44	57,89%
ORTA	24	31,58%
ÇOK	3	3,95%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 32' ye bakıldığında, ankette sorulan ikinci soru bankaların krizden ne düzeyde etkilendiği ile ilgilidir. Ankete katılan 76 kişiden 44'ü yani %57,89'u bankalarının yaşanan küresel krizden az etkilendiğini belirtmiştir. %31,58 krizin bankalarını orta derecede etkilediğini belirtmiştir. Katılımcıların arasında 5 (%6,58) kişi bankalarının krizden hiçbir şekilde etkilenmediğini belirtmiş, 3 (%3,95) yönetici ise bankalarının krizden ağır yaralar aldığı yönünde cevaplarda bulunmuşlardır. Bu sonuçlara bakıldığında küresel krizin bankacılık sektöründeki etkisi sınırlı olmuştur.

Tablo 33. Sektör Karlılık Oranları ile İlgili Veriler

3. Sektördeki diğer bankalara göre krizden kârlı çıktığınızı düşünüyor musunuz?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	50	65,79%
HAYIR	26	34,21%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 33'te yer alan üçüncü soruda, ankete katılan katılımcıların çalıştıkları bankaların, diğer bankalar göz önüne alındığında krizden daha karlı çıkıp çıkmadığı sorulmuştur. 76 katılımcıdan 50 tanesi çalıştıkları bankanın bankacılık sektöründe bulunan diğer bankalara nazaran daha kârlı çıktıklarını belirtmişlerdir. Bu sayı %65,79'luk bir orana denk gelmektedir. Kalan 26 kişi ise kriz sonucunda çalıştıkları bankanın sektördeki diğer bankalara göre daha ağır yaralar aldığını belirtmiştir. Hayır cevabı verenlerin oranı ise %34,21'dir.

Tablo 34. Sektörün Krize Karşı Korunması

4. Bankacılık sektörü yaşanan krize karşı korunaklı mı?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	51	67,11%
HAYIR	25	32,89%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 34’te katılımcılara Türk bankacılık sektörünün küresel krize karşı korunaklı olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtlara bakıldığında %67,11’lik bir kısım sektörün küresel krize karşı korunaklı olduğunu söylemekte olduğu görülmektedir. Soruya cevap veren 76 katılımcının 51 tanesi soruya evet cevabını vermiştir. Geriye kalan 25 katılımcı ise sektörün küresel krize karşı korunaklı olmadığını belirtmişlerdir. Bu da katılımcıların %32,89’unu oluşturmaktadır. Yani katılımcıların büyük çoğunluğu küresel krize karşı gerekli yasal düzenlemelerin yapıldığını ve gerekli önlemlerin alındığını belirtmektedir.

Tablo 35. Bankaların Bilançolarını Etkileyip Etkilemediği

5. Yaşanan küresel kriz çalıştığınız bankanın bilanço yapısını olumsuz etkiledi mi?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	52	68,42%
HAYIR	24	31,58%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 35’te katılımcılara küresel krizin bankalarının bilançolarında herhangi bir etkisinin bulunup bulunmadığı sorulmuştur. 76 katılımcıdan 52 tanesi küresel krizin banka bilançolarını olumsuz etkilediği şeklinde cevap vermiştir. Oranlara bakıldığında katılımcıların %68,42’si evet cevabını vermiştir. Geriye kalan %31,58’lik kısım ise hayır cevabını vererek, küresel krizin çalıştıkları bankaların bilançolarında olumsuz bir gelişmeye neden olmadığı şeklinde görüş belirtmiştir. Dağılıma bakıldığında, ankete katılanların bankalarının büyük bir çoğunluğunun bilanço yapısının olumsuz olarak etkilendiği görülmüştür.

Tablo 36. Bankaların Bilançolarının Ne Derecede Etkilendiği

6. Kriz sonucunda bilanço yapısı ne derecede etkilendi?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	9	11,84%
AZ	41	53,95%
ORTA	25	32,89%
ÇOK	1	1,32%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 36’da, kriz sonucunda bankaların bilanço yapılarının ne derecede etkilendiği sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılan 76 kişinin verdiği cevaplara bakıldığında %53,95’lik oranla 41 kişinin, krizin çalıştıkları bankaların bilançolarına etkisinin az yani sınırlı olduğu cevabının verildiği görülmektedir. Katılımcıların %32,89’u bilanço yapısının orta derecede etkilendiğini belirtmiştir. %11,84 çalıştıkları bankanın bilançosunun krizden hiç etkilenmediği cevabını verirken, 1 kişi çalıştığı bankanın bilançosunun krizden ciddi şekilde etkilendiğini belirtmiştir.

Tablo 37. Öz kaynak Yapısının Etkilenip Etkilenmediği

7. Küresel kriz neticesinde çalıştığınız bankanın öz kaynak yapısında bozulma meydana geldi mi?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	21	27,63%
HAYIR	55	72,37%
TOPLAM	76	100,00%

Anketin 7’nci sorusu kriz sonucunda, çalıştıkları bankanın öz kaynak yapısına olumsuz etkisinin olup olmadığı yönündedir. Tablo 37’de gösterilen sonuçlara göre ankete katılan 76 katılımcıdan 55’i küresel kriz sonucunda bankasının öz kaynak yapısında herhangi bir bozulma meydana gelmediğini belirtmiştir. Hayır cevabı toplam katılımcıların %72,37’sini oluşturmaktadır. Krizin, çalıştıkları bankanın öz kaynak yapısına olumsuz etkide bulunduğunu söyleyenlerin oranı ise %27,63’tür. Bu sonuçlara bakıldığında bankaların öz kaynak yapılarının kriz sonrasında da kuvvetli olduğu görülmektedir.

Tablo 38. Öz kaynak Yapısının Ne Derecede Etkilendiği

8. Kriz sonucunda öz kaynak yapısı ne derecede etkilendi?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	34	44,74%
AZ	32	42,11%
ORTA	7	9,21%
ÇOK	3	3,95%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 38’de bankaların öz kaynak yapılarının küresel krizden ne derecede etkilendiği sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre ankete katılan 76 kişinin %44,74’ü, çalıştıkları bankanın öz kaynak yapısının küresel krizden hiç etkilenmediğini belirtmiştir. Katılımcıların %42,11’i öz kaynak yapılarının az yani sınırlı şekilde etkilendiğini belirtmiştir. Geriye kalan katılımcılardan 7 kişi yani %9,21’i öz kaynaklarının orta derecede etkilendiğini, %3,95’lik kısım ise küresel krizin sonucunda öz kaynak yapılarının ciddi şekilde bozulduğunu belirtmiştir.

Tablo 39. Banka Kârlılığının Etkilenip Etkilenmediği

9. Küresel kriz sonrasında bankanızın kârlılığında düşüş meydana geldi mi?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	50	65,79%
HAYIR	26	34,21%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 39’da küresel krizin sonucu olarak bankaların kâr oranlarının, olumsuz bir şekilde etkilenip etkilenmediği sorusu yöneltilmiştir. 76 katılımcıdan 50 tanesi çalıştıkları bankanın kâr oranında düşüş yaşandığı yanıtını vermiştir. Katılımcıların %65,79’u kârlılıklarının düştüğünü söylerken, geriye kalan %34,21’lik kısım küresel krizin sonucu olarak, bankalarının kârlılıklarının olumsuz şekilde etkilenmediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu çalıştıkları bankaların kârlılıklarının düştüğü şeklinde yorumda bulunmuştur.

Tablo 40. Banka Kârlılığının Ne Derecede Etkilendiği

10. Küresel kriz sonrasında kârlılığımız ne oranda düşüş yaşadı?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	18	23,68%
AZ	37	48,68%
ORTA	19	25,00%
ÇOK	2	2,63%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 40’ta katılımcılara, küresel kriz sonucunda bankalarının kârlılıklarında ne oranda düşüş yaşadıkları sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların %48,68’i kriz sonrasında bankalarının kârlılıklarının az miktarda düştüğü belirtilmiştir. Kârlılığının orta derecede azaldığını belirten katılımcıların oranının %25 olduğu görülmektedir. Ankete katılan 76 kişiden 18’i yani %23,68’i çalıştıkları bankanın kârlılık oranının hiç azalmaya maruz kalmadığı yönünde cevap vermiştir. Geriye kalan %2,63’lük kısım ise çalıştıkları bankanın küresel kriz sonrasında kârlılığının ciddi şekilde azaldığı yönünde cevap verdiği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında küresel krizin, banka kârlılık oranlarında sınırlı olsa belli bir azalmaya neden olduğu görülmektedir. Fakat ankete katılanların neredeyse dörtte biri kadarı da kârlılıklarında hiç düşme yaşanmadığını belirtmiştir. Bu da önemli bir göstergedir.

Tablo 41. Tüketici Kredilerinin Etkilenip Etkilenmediği

11. Küresel kriz sonrasında tüketici kredilerinde düşüş yaşandı mı?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	59	77,63%
HAYIR	17	22,37%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 41’de, küresel krizin tüketici kredilerinin hacminde bir azalmaya neden olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen anket verilerine göre katılımcıların %77,63’ü küresel krizin tüketici kredilerinde bir azalmaya neden olduğunu belirtmektedirler. Geriye kalan %22,37’lik kısım ise küresel kriz sonrasında verilen tüketici kredilerinde herhangi bir azalma yaşanmadığı yönünde cevap vermişlerdir.

Tablo 42. Tüketici Kredilerinin Ne Derecede Etkilendiği

12. Küresel kriz sonrasında tüketici kredilerinde ne oranda düşüş yaşandı?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	7	9,21%
AZ	37	48,68%
ORTA	26	34,21%
ÇOK	6	7,89%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 42’de küresel krizin tüketici kredilerine ne oranda etkisi olduğunu gösteren veriler bulunmaktadır. Elde edilen verilere göre ankete katılan katılımcıların %48,68’i kullandırdıkları tüketici kredilerinde az miktarda bir düşüş olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %34,21’i ise kriz sonrasında kullandırdıkları tüketici kredilerinde orta derecede bir düşüş olduğunu belirtmişlerdir. Geriye kalan katılımcılar arasında %9,21’lik kısım tüketici kredilerinde hiç gerileme yaşanmadığı yönünde görüş bildirirken, %7,89’luk bir kısım ise kullandırdıkları tüketici kredilerde ciddi miktarlarda düşüş yaşandığını belirtmişlerdir. Anket verilerine göre, küresel krizin sonucunda, hane halkının kullandığı kredi miktarında azalma meydana geldiği, fakat yaşanan bu daralmanın sınırlı ya da orta derecede bir daralma olduğu görülmektedir.

Tablo 43. Kurumsal Kredilerin Etkilenip Etkilenmediği

13. Küresel kriz sonrasında kurumsal kredilerde düşüş yaşandı mı?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	63	82,89%
HAYIR	13	17,11%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 43’te katılımcılara, küresel krizin kurumsal kredilerde herhangi bir azalmaya neden olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre, katılımcıların %82,89’u evet cevabının vererek kurumsal kredilerde düşüş yaşandığını belirtmiştir. Geriye kalan %17,11’lik bir kısım hayır cevabını vererek kullanılan kurumsal kredilerde düşüş yaşanmadığını belirtmiştir.

Tablo 44. Kurumsal Kredilerin Ne Derecede Etkilendiği

14. Küresel kriz sonrasında kurumsal kredilerde ne oranda düşüş yaşandı?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	9	11,84%
AZ	38	50,00%
ORTA	25	32,89%
ÇOK	4	5,26%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 44'e bakıldığında küresel kriz sonrasında kurumsal kredilerin ne derecede etkilendiğini belirten veriler görülmektedir. Anket çalışmasına katılan 76 kişiden 38 katılımcı küresel kriz sonrası kullandıkları kurumsal kredi miktarında az miktarda azalma olduğunu belirtmektedir. Anket sorusuna az cevabını verenlerin sayısı %50'dir. Katılımcıların %32,89'u ise küresel kriz sonrasında kurumsal kredilerde orta derecede bir azalma meydana geldiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların diğer cevapları ise %11,84 ile kurumsal kredilerde hiç düşüş yaşanmamıştır ve %5,26 ile kurumsal kredilerin hacminde büyük miktarda düşüş yaşanmıştır şeklindedir. Bu verilere bakıldığında kullanılan kurumsal kredilerde, az ve ya orta miktarda düşüş yaşandığı görülmektedir.

Tablo 45. Mevduatların Etkilenip Etkilenmediği

15. Küresel kriz sonrasında mevduatlarda düşüş yaşandı mı?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	52	68,42%
HAYIR	24	31,58%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 45'te kriz sonrasında mevduatların etkilenip etkilenmediği sorulmuştur. Elde edilen verilere bakıldığında, katılımcıların %68,42'si çalıştıkları bankaların mevduatlarında düşüş yaşandığını belirtmişlerdir. 76 katılımcıdan 24'ü yani %31,58'lik kısmı ise krizin sonucu olarak bankalarında bulunan mevduat miktarlarında, herhangi bir azalma meydana gelmediği şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 46. Mevduatların Ne Derecede Etkilendiği

16. Küresel kriz sonrasında mevduatlarda ne oranda düşüş yaşandı?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	18	23,68%
AZ	37	48,68%
ORTA	20	26,32%
ÇOK	1	1,32%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 46’da küresel krizin Türkiye’deki bankaların mevduatlarında ne derecede etki ettiğini gösteren veriler bulunmaktadır. Yapılan anket sonucunda elde edilen verilere göre katılımcıların %48,68 ‘i küresel kriz sonucunda bankalarının mevduatlarında az miktarda azalma meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bankalarında bulunan mevduatların krizden orta derecede etkilendiğini belirten katılımcıların oranı %26,32’dir. Bu soruda dikkat çeken diğer bir cevap ise katılımcıların %23,68’inin bankalarının mevduatlarında hiç azalmaya neden olmadığı şeklinde verilen cevaptır. %1,32’lik kısım ise bankalarının mevduatlarının ciddi şekilde gerilediğini belirtmektedir. Bu verilere göre kriz sonrasında mevduatlarda sınırlı miktarda azalmalar görülmüş fakat krizden hiç etkilenmeyen bankaların olduğu da dikkat çekmiştir.

Tablo 47. Takibe Düşen Kredi Miktarındaki Değişim

17. Küresel kriz takibe düşen kredi miktarında artışa sebep oldu mu?		
	Frekans	Yüzde (%)
EVET	67	88,16%
HAYIR	9	11,84%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 47’de katılımcılar, takibe düşen kredi miktarında herhangi bir artış olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. 76 katılımcının yanıtladığı bu soruda, katılımcıların %88,16’lık kısmı evet şeklinde yanıt vererek çalıştıkları bankada, takibe düşen kredilerde artış olduğunu belirtmişlerdir. %11,84’lük kısım ise takipteki kredilerde herhangi bir artış olmadığını belirtmişlerdir. Bu verilere dayanarak sektör genelinde takipteki kredilerin arttığını söylemek mümkündür. Bu da küresel krizin reel sektör üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Tablo 48. Krize Karşı Hazırlık Dereceleri

18. Çalıştığınız banka yaşanacak bir krize karşı ne derecede hazırlıklı?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	1	1,32%
AZ	15	19,74%
ORTA	35	46,05%
ÇOK	25	32,89%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 48’te katılımcılara yöneltilen soruda, çalıştıkları bankaların yaşanacak bir finansal kriz karşısında, bu krize ne derecede hazırlıklı oldukları sorulmuştur. Elde edilen verilere göre, ankete katılan 76 kişinin %46,05’i yaşanacak bir kriz karşısında, çalıştıkları bankanın krizin yaratacağı olumsuz koşullara orta derecede hazırlıklı olduğunu söylemektedir. Çalıştığı bankanın, yaşanacak bir finansal krize karşı yüksek miktarda hazırlıklı olduğunu düşünenlerin oranı ise %32,89’dur. Katılımcıların %19,74’ü yaşanacak krize bankasının az hazırlıklı olduğu yönünde, %1,32’lik kısım ise yaşanacak kriz karşısında bankasının hiç hazırlıklı olmadığı şeklinde görüş bildirmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında banka yöneticilerinin, çalıştıkları bankaların kriz karşısında çok büyük sorunlarla karşılaşacağını düşünmedikleri sonucu ortaya çıkabilir. Yani küresel krize rağmen, bankalar halen finansal sektör içerisindeki kuvvetli ve güvenilir yapısını korumaktadır.

Tablo 49. Kriz Sürecinde Devlet Desteği Derecesi

19. Küresel kriz döneminde devletin bankalara desteği ne oranda olmuştur?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	14	18,42%
AZ	28	36,84%
ORTA	27	35,53%
ÇOK	7	9,21%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 49’da, devletin küresel kriz sürecinde bankalara desteğinin ne oranda olduğu sorulmuştur. Ankete katılan 76 kişinin %36,84’lük kısmı, kriz sürecinde devletin bankalara desteğinin az olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Hemen

ardından çok yakın bir oranda, devletin bankalara desteğinin orta derecede olduğunu bildirenler gelmiştir. Bu cevabı verenlerin oranı %35,53 düzeyindedir. Katılımcılardan %18,42’lik kısmı kriz sürecinde devletten hiç destek almadıklarını belirtirken, %9,21’lik bir kısım ise kriz sürecinde devletin bankalarına çok yüksek miktarda destekte bulduklarını bildirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında, devlet kriz sürecinde bankalara destekte bulunmuş, elde edilen veriler ışığında bu desteğin genellikle az ya da orta dereceli olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 50. Mevcut Sistemde Bankaların Korunma Dereceleri

20. Mevcut sistemde bankaların ne kadar korunabildiğini düşünüyorsunuz?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	6	7,89%
AZ	23	30,26%
ORTA	34	44,74%
ÇOK	13	17,11%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 50’de katılımcılara, mevcut sistemde bankaların krizlere karşı ne kadar korunaklı olduğu sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplara bakıldığında, 76 katılımcının %44,74’ü yani 34 katılımcı bankaların sistem tarafından orta derecede korunabildiğini belirtmektedir. Katılımcılardan %30,26’lık bir kısım sistemin bankaları az miktarda koruduğunu belirtmişlerdir. Bankaların mevcut sistem tarafında yüksek oranda korunduğunu belirtilenlerin oranı ise %17,11’dir. Ankete katılanların %7,89’u ise bankaların sistem tarafından hiçbir şekilde korunmadığını belirtmektedirler. Elde edilen bu veriler ışığında, mevcut yasal düzenlemeler ve kanunlar, devletin bankacılık sektörü üzerindeki destekleyici çalışmaları sistem üzerinde bir miktar koruma sağlamıştır. Fakat alınan bu tedbirlerin sektör açısından yeterli görülmediği gözlemlenmektedir.

Tablo 51. Mevcut Sistemde Tasarruf Sahiplerinin Korunma Dereceleri

21. Mevcut sistemin tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini ne kadar koruyabildiğini düşünüyorsunuz?		
	Frekans	Yüzde (%)
HİÇ	7	9,21%
AZ	20	26,32%
ORTA	39	51,32%
ÇOK	10	13,16%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 51’de sorulan tasarruf sahiplerinin korunma dereceleri sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %51,32’sinin tasarruf sahiplerinin mevcut sistemde orta derecede korunduğu söyledikleri görülmektedir. Mevcut yasal düzenlemeler ile tasarruf sahiplerinin az miktarda korunduğunu söyleyenlerin oranı %26,32’dir. Sistemin tasarruf sahiplerinden yana olduğunu ve çok yüksek derecede korunduğunu söyleyenlerin oranı %13,16 iken, tasarruf sahiplerinin hiçbir şekilde korunmadığını düşünenlerin oranı %9,21’dir. Bu sonuçlar ışığında banka yöneticilerine göre, mevcut sistemde tasarruf sahiplerinin orta derecede korunduğunu belirtenlerin oranı, katılımcıların yarısıdır. Fakat tasarruf sahiplerinin yeteri kadar korunmadığı sonucu da çıkarılabilir.

Tablo 52. Küresel Krizden Fazla Etkilenmemenin Sebepleri

22. Çalıştığınız bankanın küresel krizden fazla etkilenmediğini düşünüyorsanız bunun sebebi nedir?		
	Frekans	Yüzde (%)
2001 krizinden sonra gerçekleştirilen yeniden yapılandırma	19	25,00%
Devletin gözetim ve denetim faaliyetlerindeki başarısı	3	3,95%
Bankanın sermaye temelini sağlam olması	26	34,21%
Tehlikeli türden sayılabilecek türev ürünlerin bilançoda olmaması	11	14,47%
Kriz sürecinin banka tarafından iyi yönetilmesi	17	22,37%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 52’de gösterilen 22’nci soruda, katılımcıların bankalarının küresel krizden hafif derecede zarar görmelerinin nedenleri sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında, 76 katılımcının %34,21’i, çalıştığı bankanın sermaye temelini sağlam

olması ve öz kaynak yapısının sağlıklı olmasının yaşanan küresel krizden fazla etkilenmemesine neden olarak belirttiği görülmektedir. Küresel krizden hafif derecede etkilenmesinin sebebi olarak, 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen yeniden yapılandırma sürecinin etkili olduğunu belirtenlerin oranı %25'tir. Katılımcılardan %22,37'si, kriz sürecinde çalıştığı bankanın süreci iyi yönetmesi nedeni ile krizden en az zararlı ayrıldıklarını belirtmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki bankaların bilançolarında büyük miktarlarda bulunan ve krizin bu denli yayılmasını ve büyümesini tetikleyen en önemli unsur olan türev ürünlerin Türk bankalarının bilançolarında yok denecek kadar az olması cevabını veren katılımcıların oranı ise %14,47'dir. Bu cevabı veren 11 katılımcıya göre, zararlı türev ürünlerin bilançolarında olmaması nedeniyle, küresel krizden büyük miktarda etkilenilmediğini belirtmişlerdir. Krizin etkilerini hafif derecede atlatmanın bir başka sebebi olarak görülen devletin gözetim ve denetim faaliyetlerindeki başarısı cevabını verenlerin oranı %3,95'te kalmıştır. Elde edilen bu veriler ışığında, krizden fazla etkilenilmemesinin en önemli nedenleri bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma ve bunun bir sonucu olarak bankaların sermayelerinin güçlenmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 53. Bankacılık Sektörü Risk Durumu

23. Önümüzdeki dönemde bankacılık sektörünün taşıdığı risklerin durumu ne olacak?		
	Frekans	Yüzde (%)
Önemli derecede artacak	13	17,11%
Artacak	24	31,58%
Değişmez	27	35,53%
Azalacak	8	10,53%
Önemli derecede azalacak	4	5,26%
TOPLAM	76	100,00%

Tablo 53'te bankacılık sektörünün önümüzdeki dönemde taşıdığı risklerin durumu sorulmuştur. Elde edilen verilere göre, 76 katılımcının %35,53'üne göre, bankacılık sektörünün taşıdığı risklerin önümüzdeki dönem için değişmeyeceği yönünde cevap verilmiştir. Katılımcıların %31,58'lik kısmı için ise önümüzdeki dönemde bankacılık sektörünün risklerinin artacağı belirtilmektedir. Bankacılık sektörünün risklerinin önümüzdeki dönem içerisinde ciddi şekilde artacağını

düşünenlerin oranı ise %17,11 düzeyindedir. Katılımcıların %10,53'üne göre bankacılık sektörünün riskleri azalacak, %5,26'sına göre ise risklerde ciddi anlamda düşüş meydana gelecektir. Genel olarak sonuçlara bakıldığında ankete katılan yöneticilerin yarıya yakınının risklerin artacağı yönünde beklentisi bulunmaktadır. Önemli bir kısmı risklerin değişmeyeceği, ufak bir kısmında risklerin azalacağı yönünde beklentileri bulunmaktadır.

Tablo 54. Bankacılık Sektörü Risklerinin Önem Dereceleri

24. Yaşanacak bir krizde sektördeki muhtemel risk kaynaklarını önem derecesine göre sıralayınız.							
		Kredi Riski	Kur Riski	Faiz Riski	Likidite Riski	Operasyonel Riskler	TOPLAM
Frekans	1	25	14	19	12	4	76
Yüzde (%)		33,78%	18,92%	25,68%	16,22%	5,41%	100%
Frekans	2	19	16	22	10	6	76
Yüzde (%)		26,03%	21,92%	30,14%	13,70%	8,22%	100%
Frekans	3	17	17	18	12	8	76
Yüzde (%)		23,61%	23,61%	25%	16,67%	11,11%	100%
Frekans	4	10	8	8	23	22	76
Yüzde (%)		14,08%	11,27%	11,27%	32,39%	30,99%	100%
Frekans	5	5	9	8	12	36	76
Yüzde (%)		7,14%	12,86%	11,43%	17,14%	51,43%	100%

Küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerine yapılan anket çalışmasının son sorusu bankacılık sektöründe bulunan risklerin önem derecelerine göre sıralanmasıdır. Bu soruda katılımcılardan, sektörde bulunan risklere önem derecelerine göre sayı verilmesi istenmiştir. En önemli risk kaynağına "1" verilmek üzere, 1'den 5'e kadar sıralama yapılması istenmiştir. Elde edilen verilere göre 76 katılımcıdan %33,78'i en önemli muhtemel risk kaynağı olarak kredi riskini görmektedir. Katılımcıların %25,68'i en önemli risk kaynağı olarak faiz riskini görürken, %18,92 kur riskini, %16,22 likidite riskini, %5,41'i ise operasyonel riskleri en önemli risk kaynağı olarak görmektedirler. Risklerin önem sıralamasında ikinci sırada ise, %30,14'lük oranla faiz riski yer almaktadır. Ardından %26,03 ile kredi riski, %21,92 ile kur riski gelmektedir. 76 katılımcının %13,70'i likidite riski, %8,22'si ise operasyonel riskleri önem sıralamasında ikinci sıraya yerleştirmişlerdir. Risk kaynakları sıralamasında üçüncü

sırada ise, %25 ile faiz riskinin olduğu görülmektedir. Hemen ardından katılımcıların %23,61'i kredi riski ve kur riski cevaplarını vermişlerdir. Katılımcıların %16,67'si risk sıralamasında üçüncü sıraya likidite riskini koyarken, %11,11'lik kısım operasyonel risk cevabını vermiştir. Risk kaynakları sıralamasında dördüncü sırada, katılımcıların %32,39'u likidite riski cevabını vermişlerdir. Daha sonra %30,99 ile operasyonel riskler gelirken, %14,08 ile kredi riski cevabı verilmiştir. Risk sıralamasında dördüncü sırada verilen cevaplardan diğerleri ise %11,27 ile kur riski ve faiz riski cevaplarıdır. Katılımcıların en az riskli gördüğü kaynaklar ise beşinci derecede cevaplanmıştır. Buradaki verilere göre katılımcılardan %51,43'ü operasyonel riskleri en düşük risk sınıfında görmektedir. En az riskli kaynaklar içerisinde daha sonra, %17,14 ile likidite riski, %12,86 ile kur riski, %11,43 ile faiz riski ve %7,14 ile kredi riski gelmektedir. Sorunun cevaplarına genel olarak bakıldığında, banka yöneticilerinin şu anda kredi riskinin ve faiz riskinin en önemli risk kaynağı olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Karşılaşılacak risklerin en az zararlısı ise likidite ve operasyonel risklerden kaynaklı sorunlardır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya ekonomisi, ABD’de 2007 yılında başlayan ve 2008 yılında etkisi tüm dünya ülkelerine yayılan kriz ile ağır kayıplar yaşamıştır. Yaşanan krizin çıkış noktası ve en önemli sebeplerinden biri ABD’de meydana gelen konut kredisi balonunun giderek büyümesi ve sonunda bu balonun patlamasıdır. 2000’li yılların başından itibaren ABD’de uygulanan genişleyici para politikaları sonucunda faiz oranlarında meydana gelen düşüşler, yatırımcıları farklı alanlara yöneltmişlerdir. Düşük faizlerle verilen krediler, menkul kıymetleştirme yolu ile farklı finansal yatırım modellerine dönüşüp getiriye arttırmak ve riski dağıtmak hedeflenmiştir. Fakat bu işlemler esnasında kredi riski göz ardı edilmiştir. Riskin tüm dünyaya yayılması nedeniyle, ABD’de yaşanan finansal kriz tüm dünyaya yayılarak büyük bir ekonomik krize dönüşmüştür. Ayrıca finansal sektörde başlayan kriz kısa zamanda reel sektöre de bulaşmıştır.

Yaşanan krizden gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin neredeyse tamamı etkilenmiştir. Birçok ülkede finansal kuruluşlar büyük zararlar ile karşılaşmış ve iflas etmiştir. Kriz sonucunda bankacılık sektöründe, kredi arzında daralma meydana gelmiştir. Kriz nedeniyle yaşanan belirsizlik hane halkının ve firmaların tüketim ve yatırım harcamalarını azaltırken, bu davranış kredi talebinin de daralmasına neden olmuştur. Sonuç olarak küresel çapta bir durgunluk meydana gelmiştir.

Küresel kriz Türkiye ekonomisi üzerinde de önemli etkiler bırakmıştır. Türkiye’de üretim yavaşlamış, işsizlik oranları yükselmiştir. Üretimin azalması nedeniyle ihracat rakamlarında da gerilemeler gözlemlenmiştir.

Küresel kriz Türk bankacılık sektörünün performansını da etkilemiştir. Bu çalışmada küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerinde bıraktığı etkiler incelenmiştir.

2001 yılında Türkiye’de yaşanan kriz sonrasında meydana gelen yeniden yapılandırma süreci sırasında, bankacılık sektörünün mali yapısı güçlendirilmiştir. Yeni bankacılık kanununun çıkartılması ile birlikte denetim ve gözetim faaliyetleri daha etkin bir şekilde yerine getirilmeye başlanmıştır. Yaşanan kriz sonrasındaki bu gelişmeler, bankacılık sektörünün büyüme ve kârlılık oranlarında çok olumlu bir dönem geçirmesine sebep olmuştur.

Küresel kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründeki verilere bakıldığında, bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün artmaya devam ettiği görülmüştür. Fakat bu artış krizden bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında yarı yarıya azalmıştır. Küresel kriz bankacılık sektörünün büyüklüğünü kısmi olarak etkilemiştir. Krizin en belirgin şekilde hissedildiği 2008 yılında bankaların kârlılıklarında 2007 yılına göre düşüş meydana gelmiştir. Fakat bankalar 2009 yılında %40 oranında kârlılık artışı sağlamış ve krizin etkisinden çabuk kurtulmuştur. Bu artışın sebebi net faiz marjındaki yükselmedir. Yapılan anket çalışmasına göre, bankaların kârlılıkları sınırlı miktarda etkilenmiştir. Ankete katılanların %25’i kârlılıklarının hiç etkilenmediği yönünde görüş bildirmiştir.

Küresel kriz sürecinde bankaların mevduatlarında artış devam etmiş fakat 2009 yılında mevduatların büyüme hızında ciddi bir düşüş meydana gelmiştir. Mevduatlarda meydana gelen yavaşlamanın sebebi tasarruflarda meydana gelen azalmadır. Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre de, mevduatların az miktarda krizden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kriz sürecinde yaşanan belirsizlik nedeniyle mevduatın krediye dönüşme oranında düşüş meydana gelmiş, bankalar daha risksiz menkul kıymetlere yönelmiştir.

Küresel kriz, Türk bankacılık sektörü üzerindeki en ciddi etkilerini krediler üzerinde göstermiştir. 2008 yılında %30 seviyelerinde büyüyen krediler, 2009 yılı boyunca yalnızca %3 düzeyinde bir büyüme sağlamıştır. Bu dönemde kredilerin toplam aktifler içerisindeki payında da düşüş meydana gelmiştir. Aynı zamanda takipteki kredilerin toplam aktife oranı %1,9 seviyesinden %2,6 seviyesine yükselmiştir. Yapılan anket çalışması da, sektör verilerine paralel olarak sonuç vermiştir. Hem tüketici kredileri hem de kurumsal krediler yaşanan krizden etkilenmiştir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu bankalarının kredi oranının

krizden az ya da orta derecede etkilendiği görüşünü bildirmişlerdir. Aynı zamanda ankete katılanların %90'ı bankalarının takibe düşen kredi miktarının arttığını belirtmişlerdir.

Küresel kriz Türk bankacılık sektörünün öz kaynak yapısını etkilememiştir. Kriz yıllarındaki verilere bakıldığında bankaların öz kaynaklarının artmaya devam ettiği görülmektedir. Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre de, ankete katılanların büyük çoğunluğu, öz kaynaklarının krizden olumsuz şekilde etkilendiği görüşünü bildirmişlerdir. z kaynaklarının etkilendiğini belirten kısım ise olumsuz etkinin çok kısıtlı kaldığı görüşündedir.

Yapılan anket çalışmasında, bankaların genel olarak krizden az miktarda etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Anketteki verilere dayanarak bankaların krizden az etkilenesinin sebepleri olarak, bankalarının sermaye temellerinin sağlam olması ve bankacılık sektörünün 2001 krizinden sonra güçlü bir yapılanmaya girmesi gösterilmektedir.

Sonuç olarak, 2008 küresel ekonomik krizin tüm dünyada olduğu gibi, Türk bankacılık sektörüne de olumsuz etkilerinin olduğu görülmüş, fakat bu etkilerin oldukça sınırlı kaldığı ve bankacılık sektörünün daha sonraki yıllarda güçlenerek yoluna devam ettiği görülmüştür. Türk bankacılığı ayakta kalmayı başarmış ve büyümesini sürdürmeye devam etmiştir. 2001 krizinden alınan dersler ve bunun sonucu olarak bankaların sermayelerini son derece güçlendirmesi, yaşanan krizde bankaların yoluna sağlam bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Sermaye yeterliliğinin yeterli derecede olması ve bankaların başarılı risk yönetimi politikaları sayesinde krizden en az hasarla çıkılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akbulak, Y., Kavaklı, E., ve Tokmak, A. (2004). *Kayıp Yıllar, Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*, Beta Yayınları: İstanbul.

Akçay, Ü. (2009). *Para, Banka, Devlet Merkez Bankası Bağımsızlaşmasının Ekonomi Politikası*, Sosyal Araştırmalar Vakfı , 23, İstanbul.

Akgüç, Ö. (1974), *Cumhuriyet Dönemi’nde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler, Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Ahmet Sait Matbaası: İstanbul.

Alpago, H.(2002). *IMF-Türkiye İlişkileri*, Ötüken Yayınları: İstanbul.

Altıntaş, M., A.(2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği* (5411 Sayılı Bankacılık Kanununun, Basel-I ve Basel-II Düzenlemeleri Çerçevesinde),Turhan Kitapevi: Ankara.

Apak, S. ve Demirel, E. (2010). *Finansal Yönetim Cilt 2. Finansal Tablolar Analizi ve Yatırım Yönetimi*, Papatya Yayıncılık: İstanbul.

Apak, S. ve Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler, Kronolojik Değerlendirme ve Analiz*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın, (2009).

Bakkal, S. ve Alkan, M. (2011). *2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri*, Hiperlink Yayınları: İstanbul.

Bastı, E.(2006). *Kriz teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörünün Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları: Ankara.

Durmuş M. (2011). “*Kapitalizmin Krizi Küresel Krizin Eleştirel Bir Çözümlemesi*”, Tan Yayınları: Ankara.

Eğilmez, M. (2013). *Küresel Finans Krizi*, Remzi Kitapevi: İstanbul.

Erdem, E. (2010). *Para Banka ve Finansal Sistem*, Detay Yayıncılık: Ankara

Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*, Yaklaşım Yayınları, (2002).

Gündüz, H., E. (2006). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*, Açık Öğretim Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.

Güney, A. (2009). *Banka İşlemleri*. Beta Yayınları, İstanbul.

Hiç, M.(2009). *Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye*. Beykent Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Muharrem, B. ve Feridun, T.(2011) *2008 Global Ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi*, Hiperlink Yayınları.

Öcal, T. (1992), *Türk Banka Sistemi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Emel Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.: Ankara.

Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitapevi Yayınları: İstanbul.

Parasız, İ. (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Bursa.

Sancak, E., Sıvacı, C. ve Eker, Y., A. (2011), “*Türkiye’de Ekonomik Kriz Sürecinde Ve Sonrasında Kamu Kaynaklarının İstihdamı Artırıcı Yönde Kullanımı*”, *Küreselleşme ve Kamu Yönetiminde Dönüşüm*, Seçkin Yayınevi: Ankara, 337-357.

Sönmez, M.(2009). *100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye*, Alan Yayıncılık:İstanbul.

Stiglitz, E.J. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, Plan B Yayınları: İstanbul.

Şahin, H. (2009). *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Ezgi Kitapevi: Bursa.

Uzunoğlu, S.(2011). *Yeni Başlayanlar için Bankacılık*, Kriter Yayınları: İstanbul.

Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*, İletişim Yayınları: İstanbul.

Yıldırım, M.(2008). *Banka Muhasebesi*, TBB Yayın(258), İstanbul.

Sürelİ Yayınlar

Afşar, M. (2004). *Finansal Küreselleşme Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*, T.C. Açık Öğretim İİBF Yayınları: Eskişehir.

Afşar, M. (2011). “*Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları*”. 169.

Aktaş, ř., S. (2006). “*Bankacılık Sektörü ve Devlet Müdahaleleri: Politik Devresel Dalgalanmalar Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektörü Etkinlik Analizi*”, Sosyo-Ekonomik Dergisi, 2.

Altay, N., O. (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Füzyon*, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, (195), 78-79.

Aras, O., N.(2010). “*Effects of The Global Economic Crisis on Turkish Banking Sector*”.113.

Arıcan, E. (2002). *Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları Uygulamaları: Türkiye*, İstanbul.

Boyacıoğlu, A., M.(2003). “*1980 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler, Krizlerin Sektör Üzerindeki Etkileri ve İyileştirici Öneriler*”, Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, 9, 523-538.

Çağıl, G.(2011). “*2008 Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Electre Yöntemi ile Analizi*”. 83.

Çakmak, U. (2007). “*Kriz Modelleri Çerçevesinde Türkiye 2001 Finansal Krizinin Değerlendirilmesi*”,Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

Delice, G. (2003). “*Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif*”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.

Demir, F. Karabıyık, A. Ermişoğlu, E. ve Küçük, A.(2009). *2008 ABD Mortgage Krizi*, Bankacılık ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği. 3.

Dilley, D., K. (2008). *Essentials of Banking*, John Wiley and Sons, ABD. 5.

Dinç A. (2006). *Makroekonomik Faktörlerin Bankaların Karlılığı Üzerine Etkileri: 2000-2004 Dönemi Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Uygulama*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.

Dinçer, A. (2006). Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, *Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler*, DPT. 2697, Ankara. 85.

Er, S. ve Sayım, F.(2009). “*Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk*”, TMSF Çatı Bilimsel Yayın Organı, (22). 16.

Erçel, G. (2000). *Türk Bankacılık Sistemi*, Ankara. 72.

Erdem, E., İlgün, F. ve Dumrul, C.(2011). “*Finansal İstikrarın Bankacılık Sisteminin Borç Verme Politikaları Üzerindeki Etkisi: 2008 Küresel Krizi Çerçevesinde Türkiye Üzerine Bir İnceleme*”, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 5(1),9-29.

Erdönmez, P.(2009). “*Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi*”, Bankacılar Dergisi, 68,91.

Güler, N.(2006). “*Türk Bankacılık Sektöründe Krizleri Belirleyen Faktörler*”. 99.

Karaca, S. ve Uğur, A.(2008). “*Türkiye’deki Bankacılık Sektöründe Risk ve Karlılık Analizi*”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 3.

Karataş, M. (2000). “*1990 Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Para Politikaları*”, B.Ü.S.B.E. D., 3(4), 141.

Kartal, F.(2012). “*The Turkish Banking Sector in The Third After The 2008 Global Crisis*”.

Keyder, N. (2001). Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, (183), 53.

Kibritçi, A., O., ve Sarıdoğan, A., A.(2012)., Sayı 2, *Küresel Finansal Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri*, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi , 2.

Köne, A.,Ç. (2003). “*Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması: Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği*”, Dogus Üniversitesi Dergisi, 4 (2).

Köse, A. ve Bülbül, S. (2009). *Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performans Analizi*. 272-273.

Özkan, T.(1999). “*Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet,*” İktisat Dergisi, 387.

Sayılgan, Ş.(2003). “*Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri*”, Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, 40(Ağustos). 48.

Uludağ İ. (1998). “1990 Sonrası 2. Krizi Yaşayan Rusya-I”, İ.T.O. Gazetesi, 16(10), 4.

Walter, I.(2003). *Handbook of International Banking, Universal Banking and Shareholder Value: a contradiction?*, Editörler: Mullineux A.W., Murinde, V., Edward Elgar Pub. Ltd. 207.

Yıldırım, O. (2004). *Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler*, Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı. 36.

Yılmaz, D. Ve Gayğusuz F. (2009). “*2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri*”. 5.

Yücel, F. ve Kalyoncu, H. (2010). *Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği*, Maliye Dergisi, 159.

Raporlar

BDDK, (2011). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*, 8.

BDDK, (2011). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu*.

BDDK, “*Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (V)*”, (Kasım 2002).

BDDK .(2006). *Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler*, Ankara.

BDDK. (2010). *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, <http://ebulten.bddk.org.tr/BDMKBulten/Basit.aspx>.

TBB. (2001). *Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001*, Ankara.

TCMB. (2011). *Para Politikası Raporu*, Ankara,34.

TCMB. *Finansal İstikrar Raporu*. (2009). www.tcmb.gov.tr

TCMB. (2011). *Finansal istikrar Raporu 2010*. <http://www.tcmb.gov.tr>.

İnternet Kaynakları

Alptekin, E.(2009). “*Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zararla Çıkış Yolları*”, 2009, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyre> . (Erişim Tarihi: 28.11.2014)

Coşkun, S. ve Balatan, Z.(2009). *Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi İle Bilançoya Dayalı Mali Etkinlik Analizi*: http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sevil_coskun-zeynep_balatan.pdf. (Erişim Tarihi: 18.10.2014)

Global Kriz Araştırma Raporu. (2010). “*Global Ekonomik Krizin Çıkışı ve Nedenleri*”, <https://globalkriz.wordpress.com/2010/02/25/global-kriz-arastirma-raporu>. (Erişim Tarihi: 25.11.2014)

Pannetta, F. Faeh, T. Grande, G. Ho, C. King, M. Levy, A. Signoretti, F. Taboga, M. ve Zaghini, a. (2009). “*An Assessment of Financial Sector Rescue Programmes*”, BIS Papers, (48), <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap48.pdf>. (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2014)

TUSIAD. (10 Kasım 2014).Çin Bülteni, http://www.tusiad.org.tr/FileArchive/CinBulteni_2009_03.pdf . (Erişim Tarihi: 05.12.2014)

Yavuz, C. (22 Ekim 2014). “Ekonomik Krizin Dünyada ve Türkiye’de Güvenlik Politikasına Etkileri[a1594.html]. http://www.turksam.org/tr/a1594.html#_ftn6. (Erişim Tarihi: 23.11.2014)

<http://www.tuketicifinansman.net/2009/09/ozel-bankacilik-nedir-ozel-bankacilik.html#ixzz3IUaD3jg9>. (Erişim Tarihi: 20.11.2014)

Tezler

Hülya, A. (2004). “*1994 ve 2001 Ekonomik Krizlerinin TCMB Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi*”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB.

İşcan, A. (2003). *Banka Kredilerindeki Daralmanın Ekonomik Etkileri ve Krizlerdeki Gelişimi*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.

Uyar, H., S.(2008). “*Özal Döneminde Sosyal Politika (1983-1989)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE,(2008).

Kanunlar

Resmi Gazete. (2005). “*Bankacılık Kanunu (5411 S.K.)*”, 25983, (1 Kasım 2005).